

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

YAZ KUR'AN KURSLARINDA KUR'AN ÖĞRETİMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Recep DEMİR

**Enstitü Anabilim Dalı: Felsefe Ve Din Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı: Din Eğitimi**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Recep KAYMAKCAN

ŞUBAT-2010

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

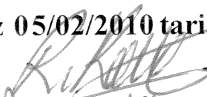
YAZ KUR'AN KURSLARINDA KUR'AN ÖĞRETİMİ

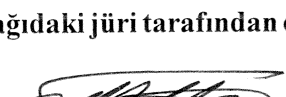
YÜKSEK LİSANS TEZİ

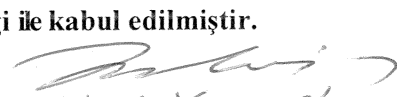
Recep DEMİR

Enstitü Anabilim Dalı: Felsefe Ve Din Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı: Din Eğitimi

Bu tez 05/02/2010 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Recep KAYMAZ

Prof. Dr. Mustafa ÇEBECİ

Yalçın D. Yılmaz Ekin

Jüri Başkanı

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Recep Demir

10.12.2009

Önsöz

Kur'an, insanlığa gönderilmiş olan son ilahi kitaptır. Muhteviyatındaki bilgi, emir ve nehiyeler evrensel bir nitelik taşır. Kur'an bireylere, toplumlara ve tüm insanlara bir hidayet rehberidir. Bu sebeple daha ilk vahyin gelişiyle beraber muhataplarını etrafında toplamaya başlamıştır. Ona iman eden insanlar onun korunması ve gelecek nesillere aktarılmasına son derece önem vermiş, nazil olur olmaz yazılması ve öğretilmesine azami özen göstermişlerdir.

Kur'an, asrısaadetten itibaren İslam toplumlarının yanında henüz ona iman etmemiş topluluklara da rahmet olmuş, onun emrettiği insan sevgisi, hoşgörü ve adalet prensiplerinden onlar da nasiplerini almışlardır. Kur'an, ağırlıklı olarak tevhit, haşır, nübüvvet, adalet ve ibadet gibi temel maksatlar üzerinde durmaktadır. Buna ek olarak kâinatta yaş-kuru ne varsa her unsura kendi üslubunca temas etmektedir. Diğer taraftan geçmiş milletlerin hayatlarından sıkça bahseden Kur'an, içinde bulunduğu toplumları aynı hataları tekrarlamamaları konusunda uyarmıştır. Kur'an'ın rehberliğinde büyüyen ve gelişen İslam toplumları onu anlama ve genç nesillere aktarma konusunda titizlik göstermişler, çeşitli eğitim-öğretim kurumlarında onun öğretimini de aksatmadan yürütmüşlerdir.

Günümüzde Kur'an öğretimi Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı Kur'an Kurslarında ve örgün eğitim kurumlarının tatile girdiği yaz aylarında, camiler ağırlıklı olmak üzere Kur'an öğretimine uygun olan çeşitli mekânlarda "Yaz Kur'an Kursu" adı altında yapılmaktadır. İşte bu çalışma Yaz Kur'an Kurslarında yapılmakta olan Kur'an öğretiminin bugünkü durumu tespit edip, problemlerini ortaya koyma ve bu problemlere çözüm yolları gösterme amacını taşımaktadır.

Bu araştırmaya beni sevk eden ve araştırma süresince desteğini esirgemeyen danışmanım sayın Prof. Dr. Recep KAYMAKCAN'a, araştırmanın başından sonuna kadar sürekli yanımda olan sevgili eşim Semra DEMİR'e ve değerli meslektaşlarıma şükranlarımı sunarım.

Recep DEMİR

10 Aralık 2009

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iv
TABLO LİSTESİ.....	v
ÖZET.....	ix
SUMMARY.....	x
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: İSLAM EĞİTİM KURUMLARI VE KUR'AN ÖĞRETİMİ.....	8
1.1. İlk Vahyin Gelişi ve Kur'an Öğretimi.....	8
1.2. Eğitim Kurumları.....	10
1.2.1. Kütüphaneler.....	11
1.2.2. Mescitler.....	12
1.2.3. Suffa.....	13
1.2.4. Daru'l-Kurrâ.....	14
1.2.5. Saray Okulları.....	16
1.2.6. Kitapçı Dükkânları.....	17
1.2.7. Ulema Evleri.....	17
1.2.8. İlim ve Edeb Salonları.....	18
1.2.9. Medreselerin Kuruluşu.....	19
1.3. Osmanlı'da Kur'an Öğretimi.....	21
1.3.1. Örgün Eğitim.....	21
1.3.1.1. Sıbyan Mektepleri.....	21

1.3.1.2. Medreseler.....	22
1.3.1.3. Saray Mektepleri.....	24
1.3.2. Yaygın Eğitim.....	25
1.3.2.1. Tekkeler.....	25
1.3.3. Tanzimat Dönemi Kur'an Öğretimi.....	26
1.3.3.1. Rüştîyeler	27
1.3.3.2. İdadiler.....	28
1.3.3.2.1. Askeri İdadiler.....	28
1.3.3.2.2. Sivil İdadiler.....	29
1.3.3.3. Darü'l Fünûn.....	30
1.4. Cumhuriyet Dönemi Kur'an Öğretimi.....	31
1.4.1. Tevhid-i Tedrisat Kanunu.....	33
1.4.2. Örgün Eğitim.....	34
1.4.2.1. İlkokul.....	34
1.4.2.2. Ortaokul ve Liseler.....	36
1.4.2.3. İmam Hatip Liseleri.....	37
1.4.2.3.1. İmam-Hatip Kurslarının Açılışı.....	39
1.4.2.3.2. İmam-Hatip Okulu.....	40
1.4.2.3.3. İmam Hatip Lisesi.....	42
1.4.2.4. İlahiyat Fakültesi.....	43
1.4.2.5. Yüksek İslam Enstitüsü.....	45
1.4.3. Yaygın Eğitim.....	46
1.4.3.1. Kur'an Kursları.....	46

1.4.3.1.1. Günümüz Kur'an Kursları.....	49
1.4.3.1.2. Hafızlık Kursları.....	51
1.4.3.2. Camilerde Kur'an Öğretimi.....	53
1.4.3.3. Yaz Kur'an Kurslarına Duyulan İhtiyaç.....	54
1.4.3.4. Yaz Kur'an Kursları	55
1.4.3.4.1. Kur Sistemi.....	56
1.4.3.4.2. Yaz Kur'an Kursu Öğretim Programı'nın Yapısı ve Temel Yaklaşımı.....	58
1.4.3.4.3. Kur'an-ı Kerim Öğrenme Alanı	58
BÖLÜM 2: BULGULAR.....	61
2.1. Öğreticilerin Kişisel Bilgileri İle İlgili Bulgular.....	61
2.2. Eğitim-Öğretim Süreçleri İle İlgili Bulgular.....	74
2.3. Kur Sistemi Ve Kur'an Öğretimi İle İlgili Bulgular.....	96
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	112
KAYNAKÇA.....	120
EKLER.....	126
ÖZGEÇMİŞ.....	137

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
(a.s)	: Aleyhi's selam
b.	: İbn/bin
bkz.	: Bakınız
(c.c)	: Celle Celâlühu
çev.	: Çeviren
DEM.	: Değerler Eğitimi Merkezi
DİB.	: Diyanet İşleri Başkanlığı
H.z.	: Hazreti
İFAV	: İlahiyat Fakültesi Vakfı
İSAV	: İslami İlimler Araştırma Vakfı
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
(r.a)	: Radiyallahu anh
s.	: Sayfa
(s.a.v)	: Sallallahu aleyhi ve selem
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
YAKKÖP	: Yaz Kur'an Kursu Öğretim Programı
vb.	: Ve benzeri
vs.	: Ve sair

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 : Öğreticinin cinsiyeti.....	61
Tablo 2 : Öğreticinin öğrenim durumu.....	61
Tablo 3 : Öğreticinin Kur'an-ı Kerim'den yapmış olduğu ezberler	62
Tablo 4 : Öğreticinin barındığı meskenin mülkiyet durumu	62
Tablo 5 : Öğreticinin hizmet süresi	63
Tablo 6 : Öğreticinin öğrenimi * öğreticinin hizmet yılı.....	63
Tablo 7 : Öğreticinin memuriyeti.....	64
Tablo 8 : Öğreticinin sahip olduğu öğrenci sayısı.....	65
Tablo 9 : Yardımcı öğretici alma durumu.....	66
Tablo 10: Yaz Kur'an kursları ile ilgili hizmet içi seminerlerine katılma sıklığı.....	67
Tablo 11: Öğreticilerin Yaz Kur'an Kursları ile ilgili hizmet içi seminerlerini verimli bulma durumu.....	67
Tablo 12: Öğreticilerin görev yaptığı yerin statüsü.....	68
Tablo 13: Öğreticinin öğreticilik vasfını geliştirmek için yaptığı faaliyetler.....	68
Tablo 14: Yaz Kur'an Kursu öğreticilerinin alan ve eğitime-öğretme yeterlilikleri...	69
Tablo 15: Öğreticinin Kur'an kıraati.....	73
Tablo 16: Öğreticinin Arapça dini metinleri anlama bilgisi.....	73
Tablo 17: Öğrencilerle birlikte yapılan gezi ve spor faaliyetleri.....	74
Tablo 18: Kur'an öğretiminde elifba kitapçığı dışında kullanılan eğitim araç-gereçleri.....	75

Tablo 19: Kur'an öğretiminde müfredata bağlı kalma durumu.....	76
Tablo 20: Kur'an derslerine planlı-programlı gelme durumu.....	77
Tablo 21: Kur'an öğretiminde oyunlardan faydalanma durumu	77
Tablo 22: Kur'an derslerine başarı gösteren öğrencilere ödül verme durumu.....	78
Tablo 23: Öğrenci velileri ile görüşme durumu.....	78
Tablo 24: Kur'an öğretiminde öğrencilerin yaş farklarının problem olup olmama durumu.....	79
Tablo 25: Sûre ve dua ezberinde izlenen yol.....	80
Tablo 26: Kur'an harflerinin öğretiminde izlenen yol.....	81
Tablo 27: Yüzünden Kur'an okumada izlenen yol.....	82
Tablo 28: Sûre ve duaları Arapça metinden ezberleme durumu.....	83
Tablo 29: Sûre ve duaların anlamlarının öğretilmesi.....	83
Tablo 30: Öğrencilerin ezberlemekte güçlük çektiği sureler.....	84
Tablo 31: Öğrencilerin ezberlemekte güçlük çektiği dualar.....	85
Tablo 32: Sûre ve duaların ezberlenmesinde metot.....	85
Tablo 33: Namaz sure ve dualarının dışında diğer bazı duaların öğretilmesi.....	86
Tablo 34: Kur'an'ın yalnızca yüzünden okunmasının çocuğun dini bilincine katkısı.	86
Tablo 35: Ezberlenen surelerin hatasız geçilmesi durumu.....	87
Tablo 36: Kur'an'ı yüzünden okumada harf ve kelimelerin doğru telaffuz edilmesi..	87
Tablo 37: Kur'an okumaya başlayan öğrenci Kur'an'a girişte nereden başlar?.....	88
Tablo 38: Derslerde Kur'an mealinden faydalanma.....	89
Tablo 39: Öğreticilerin Kur'an okuyan öğrencilerinin başarıları ile ilgili kanaatleri.....	90

Tablo 40: Kursta tecvit okuyabilen öğrenci sayısı.....	90
Tablo 41: Öğrencilerin Kur'an derslerinde yaşadıkları motivasyon sorunu.....	91
Tablo 42: Öğrencilerin yaşadıkları motivasyon sorununun nedenleri.....	92
Tablo 43: Öğrencilerin Kur'an okuma becerilerini bir sonraki yıla aktarabilme durumu.....	93
Tablo 44: Öğrencilerin öğrenme alanlarına ilgileri.....	94
Tablo 45: Sınıf disiplinine uyma.....	94
Tablo 46: Öğreticilerin sınıf disiplinini sağlamada tercih ettikleri yol.....	95
Tablo 47: Kur sistemini uygulama.....	96
Tablo 48: Yaz Kur'an Kursu ile ilgili dokümanların temini.....	98
Tablo 49: Kur sisteminin Kur'an öğretimine katkısı.....	99
Tablo 50: Kursta aynı ders saatinde okutulan kur sayısı.....	100
Tablo 51: Aynı saatte birden fazla kura ders vermenin zorluğu.....	100
Tablo 52: Kur sistemine göre dönemlere ayırma.....	101
Tablo 53: Dönemlere ayıramamanın nedenleri.....	102
Tablo 54: Velilerin kayıt işlemlerine gelme durumu.....	103
Tablo 55: Kursun yapıldığı ortam.....	104
Tablo 56: Kurs hangi ortamda yapılırsa daha verimli olur?.....	104
Tablo 57: Kursun yapıldığı ortamın eğitim yapmaya uygunluğu.....	105
Tablo 58: Kurs zamanlarının dışında Yaz Kur'an Kursu öğreticisi-öğrenci ilişkilerinin durumu.....	106
Tablo 59: Kayıt yaptırmaya gelen öğrencilere seviye belirleme sınavı yapma durumu.....	107

Tablo 60: Yaz Kur'an Kurslarının bireyin ihtiyaç duyduğu temel dini bilgileri verebilme yeterliliği.....	108
Tablo 61: Günlük  saat kurs sresi yeterli midir?.....	109
Tablo 62: Öğrenci velilerinin Yaz Kur'an Kurslarına ilgisi.....	110
Tablo 63: Mftlklerin dağıtmış olduğu Elifba kitapçığının Kur'an ğretiminde faydalılık durumu.....	111

Tezin Başlığı: Yaz Kur'an Kurslarında Kur'an Öğretimi	
Tezin Yazarı: Recep DEMİR	Danışman: Prof. Dr. Recep KAYMAKCAN
Kabul Tarihi: 05 Şubat 2010	Sayfa Sayısı: x (ön kısım)+125 (tez)+12 (ekler)
Anabilimdalı: Felsefe ve Din Bilimleri	Bilimdalı: Din Eğitimi
<p>Bu çalışma, günümüzde Yaz Kur'an kurslarında yapılmakta olan Kur'an öğretiminin problemlerini tespit edip çözüm önerileri getirme amacı ile yapılmış bir alan araştırmasıdır. Araştırmada örneklem olarak Kocaeli ili seçilmiş ve bu ildeki 5 ilçeden rast gele seçilmiş 300 Yaz Kur'an Kursu öğreticisi üzerinde anket uygulanmıştır.</p> <p>Araştırma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, asrısaadetten günümüze gelinceye kadarki süreçte Kur'an öğretiminin tarihi süreci ele alınmıştır. İkinci bölümde ise Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerine uyguladığımız anketten elde edilen bulgular ve yorumları ile bu bulgulardan ortaya çıkan sonuçlar ve çözüm önerileri yer almaktadır.</p> <p>Araştırmada öncelikle, ilk vahyin gelişinden itibaren günümüze gelinceye kadarki süreçte, Kur'an öğretiminin nasıl ve nerelerde yapıldığı tarihsel bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Daha sonra örnekleme uygun bir veri toplama aracı ile Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerinin; kişisel bilgileri, mesleki durumları, Kur'an öğreticiliği ile ilgili yeterlilikleri, Yaz Kur'an Kurslarındaki Kur'an öğretiminin nasıl yapıldığı, Kur'an öğretimindeki başarı durumu, Yaz Kur'an Kurslarının problemleri ve bu kurslarda uygulanmakta olan kur sisteminin Kur'an öğretimine etkileri tespit edilmeye çalışılmıştır.</p> <p>Araştırma sonucunda Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerinin pedagojik formasyon, kur sistemini uygulama, Yaz Kur'an Kursu dokümanlarının temini, öğretim materyallerinin kullanımı konularında problemleri bulunduğu; öğrencilerin yaş, motivasyon, disiplin ve öğrenim problemlerinin bulunduğu; öğretim mekanlarının eğitime uygunluk noktasında problemlerli olduğu, Kur'an öğretiminde geleneksel metotların kullanımının devam ettiği tespit edilmiştir. Ayrıca hizmet içi eğitim seminerlerinin yeterince verimli olmadığı, öğrenci velilerinin Yaz Kur'an Kursuna karşı ilgi düzeylerinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Yaz Kur'an Kurslarının problemlerinin çözülebilmesi ve Kur'an öğretiminde başarıyı artırmak için daha fazla araştırma yapılmalıdır.</p>	
Anahtar kelimeler: Din Eğitimi, Kur'an-ı Kerim, Yaz Kur'an Kursu.	

Title of The Thesis: The Koran Education in The Summer Koran Courses	
Author: Recep DEMİR	Supervisor: Prof. Dr. Recep KAYMAKCAN
Date: 05 February 2010	Nu. of Pages: x (p. t.) + 125(m. b.) + 12 (appendices)
Department: Philosophy and The Sciences of Religion	Subfield: Religious Education
<p>This study is a field of research that is aimed determining the Koran teaching problems in the Summer Koran Courses and bringing up solutions. Kocaeli was selected as the representative sample in this research and survey was carried out on 300 Summer Koran Course teachers who randomly selected from 5 counties in prvince of Kocaeli.</p> <p>This research consists of two parts. In first part, the historical process of Koran education from its inspiration. In second part, the findings and interpretations of the survey that is carried out. There is also the results derived from the findings and the suggested solutions are included.</p> <p>In this study, firstly explained the historical development of Koran and how Koran has been taught since the first inspiration. Then, with the instrument that was conducted on the representative sample to collect data, tried to figure out that what is the influence of kur system on the Koran education, and Summer Koran Courses' problems, Koran teaching success level, how does Koran teaching in the Summer Koran Courses, what is the vocational adequacies and personal informations of Summer Koran Course teachers.</p> <p>As a result of the research, we found out that the Summer Koran Course teachers have problems about using of teacing materials, procuring of Summer Koran Course documents, application of kur system, pedagogic formation; the students have age, motivation, discipline and learning problems; the teaching places have problems about their appropriating for teaching; the tradidional methods are still used on Koran teaching. Besides, it was determined that in service training seminars are not efficient enough, the student parents' interest level to the Summer Koran Courses is low. More research must be done to increase success of Koran teaching and to solve problems of the Summer Koran Courses.</p>	
Key Words: Religious Education, Koran Education, Summer Koran Course.	

GİRİŞ

Hz Muhammed (s.a.v)'e gelen vahyin ilk hitabı “oku” şeklinde olmuştur. İlk vahiy ile birlikte peygamberimiz, en yakınlarından başlamak üzere İslam'ı insanlara anlatmıştır. Hz. Peygamber insanlığın sönmeye yüz tuttuğu o toplumdaki bütün insanlığa önderlik edecek medeni bir ümmet çıkarmıştır. Bu başarının en büyük sebeplerinden birisi şüphesiz İslam'ın okumayı ve öğrenmeyi teşvik etmesidir. Sanki yeni nazil oluyormuşçasına tazeliğini koruyan ve kıyamete kadar bizzat Allah tarafından korunacak olan (Hicr, 15/9), Kur'an-ı Kerim'in muhteşimliğinde bulunan mesajlar, insanlar tarafından her asırda okunmuş, öğrenilmiş ve uygulanmıştır. Hz. Peygamber'in “sizin en hayırlınız Kur'an'ı öğrenen ve öğretenidir” (Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 21) müjdesiyle Müslümanlar, Kur'an-ı Kerim'in anlamı ile birlikte okunmasına ve öğretilmesine de büyük önem vermişler, her Müslüman'ın en azından onu yüzünden okuyabilmesi için adeta yarışmışlardır.

Günümüzde Kur'an'ın öğretildiği kurumlardan birisi de Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı Yaz Kur'an Kurslarıdır. Bu kurslarda aynı anda milyonlarca öğrenci öğretim görmektedir. Bu kursların işlevini yerine getirmesinde camilerin ayrı bir yeri vardır. Ülkemizde genel olarak her vatandaş hayatında en az bir kere dahi olsa bu kurslara katılmış, cami ortamında bulunmuş, o havayı teneffüs etmiştir. Bunun yanında Yaz Kur'an Kurslarına gelen birçok insanın ileriki hayatında tekrar böyle bir eğitim fırsatını yakalayamayacak olması da buralardaki eğitimin önemini ortaya koymaktadır. Son dönemde Yaz Kur'an Kurslarında çeşitli gelişmeler yaşanmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı, uzun zamandır geleneksel yöntemlerle yürütülmekte olan Yaz Kur'an Kurslarını ele alarak onları ortaya çıkan ihtiyaçlar çerçevesinde yeniden yapılandırma yoluna gitmiştir (Başkurt, 2007: 127). Bu bağlamda 2004 yılında ayrıntılı bir şekilde hazırlanmış olan yeni müfredat programı, 2005 yılında kur sistemine göre yeniden düzenlenmiştir. Buna göre Yaz Kur'an Kursları öğreticinin kişisel inisiyatifine bağlı olmaktan çıkartılmış, öğretimde ortaya çıkan belirsizlik ortadan kaldırılmıştır (Aydın, 2008: 93). Hazırlanan yeni program Kur'an öğretim sürecini de bir düzene koymuş, öğrencileri seviyelerine göre üç kura ayırmak suretiyle her bir kur için ayrı program uygulayabilme imkânı getirmiştir. Ayrıca 9 haftalık yaz dönemini üçer haftalık

dönemlere ayırarak, çeşitli nedenlerden dolayı kursa devam edemeyen öğrencilerin kursa geri döndüklerinde kaldıkları yerden devam edebilmelerine olanak sağlamıştır.

Araştırmanın Konusu

Din öğretimi sadece inanılan dinin bir takım kalıplaşmış geleneklerinin öğretimi değildir. Yani din öğretimi sadece dini kuralları öğretmek ya da sadece bir takım duaları ezberletmekten ibaret değildir. Din insanın dünya ve ahiret mutluluğunu sağlamayı amaçladığı için kişiyi hem içinde yaşadığı hayat şartlarına hem de ölüm sonrası dünyaya hazırlamaktadır (Acuner, 1996: 8). Bunun için din eğitimi her iki unsuru da dikkate almalı, dünya-ahiret dengesini sağlamalıdır. İnsan sadece ruhtan ibaret değildir. Öyle ise ona sadece uhrevi unsurları ağır basan bir eğitim veremeyiz. Bunun yanında insan sadece maddi vücuttan da ibaret değildir. Dolayısı ile ona sadece maddi bazı bilgiler de veremeyiz. Ayrıca insanın çok zengin bir duygu dünyası vardır. Din eğitimi bu dünyaya da hitap etmelidir.

Din eğitimi kapsamında değerlendirdiğimiz ve araştırmamızın temelini oluşturan diğer bir konu ise İslam dininin kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim'in öğretimidir. Vahiyle gelen ilk sözü "oku" olan Kur'an, insanı araştırmaya, kendini geliştirmeye sevk ederken kendi muhteviyatının da öğrenilmesini istemektedir. İnsana iyi ve kötüyü, doğru ve yanlış öğreten Kur'an, dünya ve ahirete yönelik mesajlar taşımaktadır. İnsanın bu dünyada yapmış olduğu fiillerin karşılığının bir gün mutlaka görüleceğini müjdelemekte ve uyarmaktadır.

Kur'an sadece mübarek gün ve gecelerde okunmak için gelmemiştir. Aksine o anlaşılacak ve tatbik edilmek için gelmiştir. Dolayısı ile onu öğrenirken amaç sadece okunuşunu değil anlamını da öğrenmek olmalıdır. Ne yazık ki ülkemizde Kur'an'ın okunuşuna ağırlık verilmekte, mana kısmı ikinci planda kalmaktadır. Ayrıca Kur'an öğretiminde, günümüze gelinceye kadarki süreçte geleneksel metotlar uygulanmış, gelişen şartlara uygun yeni eğitim-öğretim metotları uygulanamamıştır.

Türkiye'de özellikle gençlerin dini inanç ve değerlere olan ilgisi, diğer ülkelerdeki gençlerle kıyaslandığında, oldukça yüksek düzeydedir (Hökelekli, 2002: 15). Yaz Kur'an Kurslarına gösterilen ilgi bunun bir göstergesidir. 2009 yılında Yaz Kur'an

Kurslarında okuyan öğrenci sayısı 1.809.975'tir.* Bu sayı Türk halkının dine olan ilgi ve bağlılığını göstermektedir. Buna karşılık 50 yılı aşkın bir zamandır hizmet veren (Başkurt, 2007: 127) Yaz Kur'an Kursları için ihtiyaç duyulan öğretim programlarının geliştirilememiş olması bu ilgi ve beklentinin karşılanamamasına neden olmuştur.

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Diyanet İşleri Başkanlığı, Yaz Kur'an Kurslarını geliştirme ve bu kurumdan beklentilere cevap verebilme amacıyla program geliştirme çalışmaları yapmış ve 2005 yılından itibaren "kur sistemi" adıyla uygulamaya koymuştur. Ancak, günümüzde Yaz Kur'an Kurslarının, uygulama aşamasında olan kur sisteminden donanımlı öğretici eksikliğine, eğitim ortamlarının eğitim açısından sağlıklı olmasından, araç-gereç yoksunluğuna ve maddi yetersizliklere kadar birçok konuda problemleri vardır.

Yaz Kur'an Kurslarında nasıl bir Kur'an öğretimi yapılmaktadır? Kur'an öğretiminde kullanılan yöntemler nelerdir? Çağdaş eğitim yöntemlerinden faydalanılmakta mıdır? Öğretim programlarının uygulanmasında ne gibi sıkıntılar yaşanmaktadır? Kur'an öğretimindeki başarı düzeyi nedir? Gibi sorular araştırmamızın başlıca problemlerini oluşturmaktadır.

Araştırmamızda Yaz Kur'an Kurslarında yapılmakta olan Kur'an öğretimi; din görevlileri, Yaz Kur'an Kurslarının yapıldığı öğretim mekânları, öğretim yöntemleri ve öğretim programları geniş bir çerçevede ele alınmıştır. Bundan dolayı araştırmamızın problem cümlesi "**Yaz Kur'an Kurslarında Kur'an Öğretimi**"dir.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, Yaz Kur'an Kurslarında yapılmakta olan Kur'an öğretiminin bugünkü durumunu tespit edip, problemlerini ortaya çıkarmak ve bu problemlere çözüm önerileri sunmaktır. Araştırma çerçevesinde şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Yaz Kur'an Kursu öğrencilerinin mesleki yeterlilikleri ile öğretmenlik mesleği konusundaki yeterlilik düzeyleri nedir?
2. Yaz Kur'an Kurslarındaki Kur'an öğretiminin başarı düzeyi nedir?
3. Kur'an öğretiminde kullanılan yöntemler nelerdir?

* Bkz. Diyanet İşleri Başkanlığı Din Eğitimi Dairesi Başkanlığına ait Yaz Kur'an Kurslarında son üç yılda okuyan öğrenci sayılarını gösterir belge (Ek: 4).

4. Sûre ve dua ezberinde kullanılan yöntemler nelerdir?
5. Yaz Kur'an Kurslarında ders kitaplarına ek olarak farklı öğretim materyallerinin kullanılma durumu nedir?
6. Yaz Kur'an Kursları hangi mekânlarda yapılmaktadır ve bu mekânların eğitim-öğretime uygunluk düzeyi nedir?
7. Öğrencilerin derslerdeki başarısını olumsuz etkileyen faktörler nelerdir?
8. Çocukların dini bilincinin gelişiminde Yaz Kur'an Kursları ve Kur'an öğretiminin etkisi nedir?
9. Yaz Kur'an Kursları için hazırlanmış olan "Kur Sistemi"nin uygulanabilirliği ne düzeydedir ve din görevlilerinin bu konudaki tutumları nelerdir?
10. Veli ve öğrencilerin Yaz Kur'an Kurslarına olan ilgileri ne düzeydedir?

Araştırmanın Önemi

Yaz Kur'an Kursları, Türkiye'de Kur'an öğretiminin yapıldığı en önemli kurumlar arasındadır. Son yıllarda Diyanet İşleri Başkanlığının bu kurslara verdiği önem artmaktadır. Ayrıca bu kurslara katılan öğrenci sayısının 2 milyona yaklaştığı gözlenmektedir. Ancak bu gelişmelere paralel olarak söz konusu kurslarla ilgili yeterince araştırma yapılmamıştır. Araştırmamız bu alanda yapılmış ilk araştırmalardan biri olduğundan dolayı önem arz etmektedir.

Araştırmamız, Yaz Kur'an Kursu öğreticilerinin eğitim durumlarından, Kur'an öğretiminde kullanılan yöntemlere, yardımcı öğretim materyallerinden öğrencilerin motivasyon problemlerine, Kur'an öğretimindeki başarı düzeyinden kur sistemi'nin uygulanmasına kadar bir çok konudaki mevcut problemleri tespit edip bu problemlere çözüm önerileri getirirken, Yaz Kur'an Kursları ile ilgili yapılacak olan yeni düzenlemelere de ışık tutacaktır. Diğer taraftan çalışmanın sonuçları müftülükler ve öğreticilerle de paylaşılarak Yaz Kur'an Kurslarındaki Kur'an öğretimin kalitesinin artırılmasına yardımcı olunacaktır.

Yaz Kur'an Kursları ile ilgili son yıllarda yeni yeni çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bunlar; Başkurt'un yaptığı, "Din Eğitimi Açısından Kur'an Öğretimi ve Yaz Kur'an Kursları (İstanbul Örneği)"(Baskurt, 2007), Günaydın'ın yaptığı, "Diyanet İşleri Başkanlığı Yaz Kur'an Kursu Müfredatı II. Kur'unun Çoklu Zekâ Ortamlarında İşlenmesi Üzerine Bir Deneme" (Günaydın, 2008), Karlı'nın yaptığı, "Diyanet İşleri

Başkanlığı Yaz Kur'an Kursları Müfredatının Hikâye Yöntemiyle Öğretimi” (Karlı, 2009) adlı araştırmalardır. Ayrıca Yaz Kur'an Kursları ile ilgili 1996 ve 1997 yıllarında yapılmış olan iki araştırma daha vardır. Bunlar; Öztürk'ün yaptığı, “Camilerin Çocuk Eğitimindeki Yeri Ve Yaz Kursları Üzerinde Deneysel Bir Araştırma” (Öztürk, 1996) ve Cırık'ın yaptığı, “Yaz Kurslarında Din Eğitimi” (Cırık, 1997) adlı çalışmalardır ve on iki yıl önce yapılmışlardır (Başkurt, 2007: 34). Yaz Kur'an Kursları ile ilgili yapılan bu çalışmalardan yalnızca Başkurt'un çalışması Kur'an öğretimi ile ilgilidir. Bunun dışındakiler Yaz Kur'an Kurslarını farklı yönleriyle ele almışlardır.

Ayrıca çalışmamız Türkiye'nin her bölgesinden göç alan ve kozmopolit nüfus yapısıyla ülkemizi temsil gücüne sahip olan Kocaeli'de yapılmış olması açısından önemlidir. Buna ek olarak Kocaeli'nin ilçe ve köylerinde görev yapan din görevlisi ve Kur'an Kursu öğretmenleri üzerinde yapılmış olmasından dolayı Türkiye'nin diğer bölgelerinde yapılmış olan çalışma verileri ile karşılaştırılabilecek, genellemeler yapılabilecek ve yeni çalışmalara da ışık tutacaktır.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmamızın probleminin oluşturan “Yaz Kur'an Kurslarında Kur'an Öğretimi” konusunun incelenmesinde iki yöntemden faydalanılmıştır. İlk olarak araştırmanın teorik kısmı olan Kur'an öğretiminin tarihçesi, dokümantasyon teknikleri kullanılmak suretiyle incelenmiştir. Daha sonra veri toplama aracı olarak betimleme yönteminin özel bir şekli olan İlişkisel/Tarama modeli uygulanmıştır. Bu yöntemine uygun olarak araştırmada, bir veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Ayrıca deneklerle yüz yüze görüşmeler yapılmış ve daha önce yapılmış olan çalışmaların sonuçlarından faydalanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmamızın evrenini Kocaeli'nin Kartepe, İzmit merkez, Kandıra, Derince ve Başiskele ilçeleri ve köyleri ile buralardaki cami ve Kur'an kurslarında açılan Yaz Kur'an Kursları oluşturmaktadır. Evren olarak Kocaeli'nin ilçelerinin ve bu ilçelere bağlı köylerin seçilmesinin nedeni bu ilin kozmopolit nüfus yapısıyla Türkiye'yi temsil gücüne sahip olmasıdır. Zira ilçeler, nispeten yerleşik düzene geçmiş nüfus yapısını, köyler ise büyük şehirlerin sosyo-kültürel etkileşiminden uzak kalmış nüfus yapısını

temsil etmektedir. Evren olarak Kocaeli'nin seçilmesinin bir diğere nedeni de araştırmacının bu ilde din görevliliği yapıyor olmasıdır.

Araştırmanın örneklemini yukarıda zikredilen ilçeler ve bu ilçelere bağlı köylerdeki cami ve Kur'an kurslarında açılan Yaz Kur'an Kurslarında öğretici olarak görev yapan din görevlisi ve Kur'an kursu öğreticileri oluşturmaktadır. Araştırmada söz konusu öğreticilerden rastgele seçilmiş 450 kişiye anket uygulanmıştır. Ancak bazı anket formlarının geri dönmemesi ve bazı anket formlarında Yaz Kur'an Kursu öğreticilerinin, öğrencilerinin bulunmadığını belirtmeleri sonucunda 300 anket formu değerlendirmeye alınabilmiştir.

Veri Toplama Aracının Hazırlanması

Türkiye'de Yaz Kur'an Kurslarında yapılmakta olan Kur'an öğretiminin bugünkü durumunu tespit edip, mevcut problemlerini ortaya koymak ve bu problemlere çözümler önerileri getirebilmek amacıyla bir adet anket hazırlanmıştır. Yaz Kur'an Kurslarında öğretici olarak görev yapan din görevlilerine ve Kur'an Kursu öğreticilerine uygulanan bu anketin hazırlanmasında uzman kişilerle görüşmeler yapılmış, sorular hakkında görüş ve düşünceleri alınmıştır. Ayrıca benzer araştırmaların anket formlarından da yararlanılmıştır.

Anketin makul ve güvenilirliğini tespit etmek amacıyla 15 din görevlisi üzerinde bir pilot uygulama yapılmış, sorular ve içerik hakkında düşünce ve tenkitleri alınmış, bu düşünce ve tenkitler doğrultusunda ankete son şekli verilmiştir.

Öğreticilerin kişisel bilgileri, eğitim-öğretim süreçleri, kur sistemi ve Kur'an öğretimi olmak üzere üç başlık altında düzenlediğimiz anket formu 65 sorudan oluşmaktadır.

Anketin Uygulanması ve Değerlendirilmesi

Bu anket, bizzat araştırmacı ve üç din görevlisi tarafından, isimleri yukarıda zikredilen ilçelerden rastgele seçilmiş din görevlilerine, 2009'un Temmuz ve Ağustos aylarında uygulanmıştır. Öncelikle anket uygulanan ilçelerdeki müftülerle anket hakkında görüşmeler yapılmış, araştırma ile ilgili bilgi verilmiş ve bu ilçe müftülerinin nezaretinde, gerekli açıklamalar yapıldıktan sonra buralardaki din görevlisi ve Kur'an Kursu öğreticilerine grup halinde anket uygulanmıştır. Ayrıca Yaz Kur'an Kurslarının

yapıldığı dönem olmasından dolayı bazı ilçelerde Yaz Kur'an Kursu öğreticileri ile toplu halde görüşme mümkün olmamış, buralarda anket uygulaması bizzat araştırmacı ve üç din görevlisi tarafından tek tek görüşmeler yapmak suretiyle uygulanmıştır. Araştırma süresince herhangi bir problemle karşılaşılmamış, aksine müftüler ve din görevlileri tarafından ilgi ile karşılanılmıştır.

Anketten elde edilen veriler SPSS 16,0 istatistik programına yüklenmiştir. Yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular tablolar halinde düzenlenmiş, ortaya çıkan sonuçlarla ilgili gerekli yorumlar yapılmış ve araştırmamızda belirttiğimiz sonuçlara ulaşılmıştır.

Sınırlılıklar

Araştırmamız, Yaz Kur'an Kurslarındaki Kur'an öğretimine ilişkin sorularla sınırlıdır. Anket uygulanan örneklem bakımından da Kocaeli'nin ilçelerinden rastgele seçtiğimiz, Yaz Kur'an Kurslarında öğretici olarak görev yapan din görevlileri ve Kur'an Kursu öğreticileri ile sınırlıdır. Bununla birlikte alan araştırmasından elde edilen verilerde, deneklerin samimi ve doğru cevap vermiş oldukları varsayılmıştır.

BÖLÜM 1: İSLAM EĞİTİM KURUMLARI VE KUR'AN ÖĞRETİMİ

1.1. İlk Vahyin Gelişi ve Kur'an Öğretimi

İslam'ın ilk dönemlerinde, eğitim-öğretim faaliyetleri vahyin gelişiyile birlikte farklı bir boyut kazanmıştır. Vahiy, insanların içinde buldukları ve alışageldikleri hayat tarzında köklü değişiklikler yapma potansiyeli taşır. Çünkü vahyin geliş sebeplerinden bir tanesi insanı sapmış olduğu kötü yaşantılardan çekip, asıl yaratılış gayesine döndürmektir. Vahiy, yaratıcıdan kullarına doğru bilgi akışını sağlayan bir haberleşme şeklidir. Gönderilen her bir din aslında gönderildiği toplumdaki problemleri ortadan kaldıracak öğeler ihtiva etmektedir. En son ve en mükemmel din olan İslam dini de geldiği andan itibaren tüm insanlığa yol gösterecek öğretileri sunmaya başlamış, insanlığın kemale ulaşmasına yardımcı olmuştur.

İslam'ın yüce kitabı Kur'an, kendisinden bahsederken birçok yerde "el-Kur'an" ve "el-Kitab" kelimelerini kullanmaktadır. Bu isimler onun hem yazılan, hem de okunan bir eser olduğunu gösterir. Hz. Peygamber'e indirilen Kur'an ayetleri her ne kadar Allah tarafından ona öğretilmiş ve ezberlettirilmiş olsa da (Kıyamet, 75/16-19) bu ayetler indirildiği andan itibaren insanlara tebliğ ediliyor ve vakit kaybetmeden kâtipler tarafından yazıya geçiriliyordu (Birişik, Kur'an, 26/385).

Gerçek rehber ve eğitici Allah (c.c.)'tır. Buna rağmen İslam dini Allah'tan gelen emir ve yasakların, inanç esaslarının tebliğ edilmesi ve insanların Allah katında sorumlu tutulabilmesi için Peygamber ve Kitap gibi vasıtaları da gerekli kılmıştır. Dolayısı ile İslam inancına göre ilk eğitici Allah'tır. Onu, Peygamberler ve indirilen kitaplar takip etmektedir (Dağ ve Öymen, 1974: 2)

Kur'an Mekke'de inmeye başladığı için Kur'an öğretimi de Mekke'de başlamıştır. İslam'ın öğrenilmeye ve anlatılmaya başlanması, Kur'an-ı Kerim'in Mekke'de inen "Yaratan Rabbinin adıyla oku! İnsanı pıhtılaşmış kandan yaratan Rabbinin adıyla oku! Kalemle öğreten, insana bilmediğini bildiren Rabbin en büyük kerem sahibidir"(Alak, 96/15). "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?"(Zümer, 39/9) "Eğer bilmiyorsanız bilenlere sorunuz"(Zümer, 39/21) ve "Şöyle de: Ey Rabbim bilgimi artır."(Taha, 20/

114) ayetlerine, yani bilmeyi, öğrenmeyi ve öğretmeyi teşvik eden ayetlere istinaden olmuştur (Kaplan, 2007: 156).

Hız. Peygamber, “Sizin en hayırlınız Kur’an-ı Kerim’i öğrenen ve öğretenlerdir” (Buharî, “Fedailü'l-Kur’an”, 21) hadisi ile Kur’an öğretenleri ve öğrenenleri teşvik ederken, “Kim Kur’an’ı okur ve onunla amel ederse, kıyamet günü onun anne ve babasının başına bir taç giydirilir. Bu tacın ışığı, güneş herhangi bir yerde bulunduğu takdirde, onun vereceği ışıktan daha güzeldir. Öyleyse Kur’an’la bizzat amel edenin ışığı nasıl olacak, düşünebiliyor musunuz (Ebû Dâvud, "Vitr", 349)” buyurarak da anne-babayı, evlatlarının Kur’an okumalarını sağlamaya teşvik etmektedir.

Peygamber Efendimiz bir başka hadis-i şeriflerinde ise mealen “Kur’an-ı Kerim’den tek harf okuyana bile bir sevap vardır. Her hasene on misliyle (kayda geçer). Elif-Lâm-Mim bir harftir demiyorum. Aksine elif bir harf, lam bir harf, mim de bir harftir (Tirmizi, “Fedâilü'l-Kur’an”, 16)” buyurarak bütün Müslümanları Kur’an okumaya teşvik emektedir.

Bilindiği gibi Hız. Peygamberin görevi yalnızca ilahi vahyi tebliğden ibaret değildi. Kur’an’ın muhkem ve müteşabih ayetlerini açıklamak, onlardan hüküm çıkarmak, ayrıca Müslümanları, kötü alışkanlıklarından arındırıp ahlaken eğitmek de onun göreviydi(bkz: Bakara:124). Vahyin tebliği ile birlikte Kur’an’ın öğretimi de onun omuzlarındaydı (Işık, 2000: 66–67).

Kur’an’ın nazil olmaya başladığı zamanlarda ona muhatap olanlar büyük oranda yetişkinlerdi. Dolayısıyla ile Kur’an eğitimine tabi tutulanların ilk olarak yetişkinler olduğunu söylemek mümkündür. Fakat İslam’ın ilk yıllarında Müslümanların içinde buldukları zor şartlar, Hız. Peygambere rahat hareket etme imkânı tanımıyordu. Kur’an’ı öğrenmek isteyen Müslümanlarla yakınları aracılığı ile irtibat kurup, kararlaştırdıkları yerlerde buluşuyorlardı (Söylemez, 2007: 143).

İslam dininin Mekke dışına yayılmasıyla birlikte, Hız. Peygamber bu beldelelere sahabeden seçtiği bazı kimseleri Kur’an öğretmek üzere göndermişti. Mus’ab b. Umeyr Medine’ye, Kur’an’ı en güzel okuyanlardan biri olan Muaz b. Cebel de zekât memurluğu ve Kur’an öğretimi için Yemen’e gönderilmişti. Diğer bazı meşhur

sahabeler de aynı görevler için Arabistan'ın çeşitli bölgelerine gönderilmişlerdir (Dağ ve Öymen, 1974: 2).

İslam'ın ilk dönemlerinde Hz. Peygamber'in vahiy kâtipliğini yapan çok az sayıda sahabeden başka okuma-yazma bilen yoktu. Bundan dolayı İnsanlara okuma-yazma öğretmek için savaş esirlerinden faydalandığını görmekteyiz. Bedir savaşında esir alınan Kureyşlilerden bir kısmı ücret karşılığı salıverilmiş, böyle bir imkâna sahip olmayanlar okuma-yazma öğretmeleri karşılığında özgürlüklerine kavuşmuşlardır. Böylece her esir, on Müslüman'a okuma-yazma öğretmesi karşılığında serbest bırakılmıştır (Dağ ve Öymen, 1974: 3).

İslam'ın gelişi ile birlikte Araplar kendilerine rehber olan bir kitaba sahip olmuşlar, onun korunması için azami gayret sarf etmişlerdir. Her gelen vahiy, yaratıcının emri ile insanlara tebliğ edilmiş, onlar da onun ezberlenmesi ve yazıya geçirilmesi konusunda üzerlerine düşen vazifeyi yerine getirmişlerdir. Gündelik işlerine gidenler bu işlerini nöbetleşe yapmışlar, Hz. Peygamberin sohbetini kaçıranlar kaçırdıkları konuları diğer sahabeden ikmal etmişlerdir. Kur'an'ın sadece bir din kitabı olmayıp aynı zamanda bir hukuk, iktisat ve bir ahlak kitabı olması; ayrıca gündelik hayatın her noktasını kuşatan bir el kitabı derecesinde olması onun her zaman İslam eğitiminin merkezinde bulunmasına neden olmuştur (Dağ ve Öymen, 1974: 5).

1.2. Eğitim Kurumları

İslam'dan önce Arabistan'da örgütlenmiş bir eğitim sistemi bulunmamaktaydı. Cahiliye devri Arapları arasında okuma-yazma bilenlerin sayısı da yok denecek kadar azdı. O dönemde şiir okuma sanatının gelişmiş olmasına rağmen, bu gibi faaliyetlerin sözlü geleneğe dayandığı bilinmektedir. İslam'ın gelişi ile birlikte sosyal hayata hâkim olan yeni yaşam tarzı, siyasi ve sosyal gelişmeler, okuma-yazma faaliyetlerinde de kendisini hissettirmiştir.

Yukarıda da belirtildiği gibi ilk devirlerde Arabistan'da düzenli bir eğitim sistemi ve bununla beraber resmi eğitim kurumları yoktu. Eğitimin devlet eliyle yapılan sistemli bir faaliyet olarak ortaya çıkması daha ileriki devirlere rastlamaktadır (Dağ ve Öymen, 1974: 65).

1.2.1. Küttaplar

Genel olarak ilköğretim düzeyinde eğitim veren kurumlar olarak bilinen küttaplar bazen müstakil, bazen de camilere bitişik olarak kurulmuşlardır (Başkurt, 2007, 44). Küttapların başlıca vazifesi Kur'an'ın okutturulması ve ezberlettirilmesi idi. Altı yaşına girmiş olan çocuklar, Kur'an'ın otuzuncu cüzünün ilk süresi olan "Amme"den derse başlatılırlardı. Öncelikle harfler ve bazı hareketler ile heceleme usulü öğretilirdi (Öymen, 1963: 69-70). Ayrıca İslam dininin esasları ve dört işlem gibi hesap dersleri verildiği de söylenmektedir (Çelik, 2001: 41). Bu dönemde uygulanan geleneksel metodu Meşrutiyet sonlarına kadar bizdeki mahalle ve sıbyan okullarında, kadın hocaları okullarında ve Kur'an kurslarındaki Arapça öğretiminde de görmekteyiz (Öymen, 1963: 69-70).

Bu dönemde öğrencilerin derslerini not ettikleri "levha"lardan bahsedilmektedir. Öğrenciler bu levhaları sabah derse giderken yanlarında götürürler, işledikleri dersleri buraya not ederlerdi. Dönemin en belirgin eğitim metodu ezber olduğu için çocuklar bu levhalara yazdıkları ayet, hadis ve şiirleri ezberliyorlardı (Söylemez, 2007: 149-150).

İslam'ın ilk dönemlerinde iki çeşit küttaptan söz edilmekteydi. Birincisi okuma-yazma öğretenlerdir ki kökeni İslam'dan öncelere dayandırılmaktadır. İslam'ın ilk dönemlerinde okuma yazma bilenlerin sayısı oldukça azdı. Öğreticilik faaliyetini gerçekleştirenler Yahudi ve Hıristiyanlardan bazı kişilerdi (Dağ ve Öymen, 1974: 65).

Sözü edilen diğer küttap ise Kur'an ve din eğitiminin verildiği kurumlardır. Bu kurumlar Müslümanların okuma-yazma öğretimine hâkim oldukları döneme kadar faaliyete geçememiş, ilk küttaplardan daha sonraki bir dönemde eğitime başlamışlardır (Dağ ve Öymen, 1974: 65). Daha sonra Hz Ömer devrinde her iki küttap birleştirilmiş, birbirinden ayrılmadan uzun yıllar koordineli bir şekilde çalışmaları sağlanmıştır (Çelik, 2001: 41). Meşhur seyyah İbn. Cübeyr bu koordinasyonu şu şekilde ifade etmektedir:

"Bu Meşrik ülkelerinin hepsinde Kur'an'ı öğretme usulü sadece telkin yoluylaadır. Yazıyı da şiirler ve diğer metinler üzerinde öğretirler. Çocukların Allah'ın kitabı üzerinde tahrifat yapabilecek olmaları dikkate alınarak hürmeten onun üzerinde çalışmazlar. Ekseri memleketlerde şifahi olarak Kur'an'ı öğreten hoca (mulakkın) tek başına ayrı bir yerde, yazı hocası da aynı şekilde ayrı bir yerde bulunurdu. Çocuk telkin hocasının önünden kalkar, yazı hocasının önüne giderdi"(Çelebi, 1976: 37).

1.2.2. Mescitler

İbadethaneler her dinin ayrılmaz unsurlarından biridir. İnsanoğlu yaşadığı her çağda bir şeylere inanma ve bağlanma içgüdüsünü daima taşımış ve bu içgüdüsünü birtakım dini ayinlerle dışa vurmuştur. Kitabî olsun olmasın her din, bu tarz ayinlerini ya da ibadetlerini icra ettiği huzur ortamlarına ihtiyaç duymuştur. Bu ibadethaneler ibadetlerin icra edildiği ortamlar olmanın yanında din mensuplarının din ve dünya işlerine ait birtakım bilgilerini elde ettiği yerler olarak da varlığını sürdürmüştür. İslam dininde bu gibi ibadethanelere namaz kılınan yer anlamında mescit ve daha geniş manada, toplanılan mekân olarak cami adı verilmiştir.

Mescidin bir kurum olarak ortaya çıkması hicretin hemen sonrasına rastlar. Hz. Peygamberin Medine'ye geldikten sonra yapmaya başladığı ilk iş bir mescit inşa etmek olmuştur (Çelik, 2001: 37).

Mescitler de kütüphaneler gibi İslam'ın ilk dönemlerine rastlar. Ancak mescitlerin Kütüphanelere göre daha yüksek seviyede eğitim verdiği bilinmektedir. İslam'ın ilk dönemlerinde ibadetlerin gizlice evlerde ya da uygun ve emniyetli yerlerde yapıldığını, bu durumun Hz. Ömer'in Müslüman oluşuna kadar devam ettiğini siyer ve meğazi kaynaklarından öğrenmekteyiz (Başkurt, 2007: 44).

İleride de anlatılacağı gibi İslam'ın ilk dönemlerinde dinin tebliğ edildiği ve Kur'an öğretiminin yapıldığı kurumlar olarak karşımıza çıkan evler müstakil mescitlerin inşasına kadar geçen sürede mescit olarak da kullanılmıştır (Başkurt, 2007: 44).

Hz. Peygamber İslam toplumlarının hayatlarında son derece önemli bir yere sahip olan mescitlerin inşasında bizzat çalışmıştır. Medine'ye hicret ederken İslam'ın ilk mescidi olarak adlandırılan Kuba mescidinin temellerini atmıştır (Dağ ve Öymen, 1974: 73). Medine'ye vardığında ise Mirbed denilen yerde Mescid-i Nebevi'yi inşa etmiştir. Bu mescitte de ashabına dini ve dünyevi bilgiler vermiştir (Çelebi, 1976: 97-98). Mescid-i Nebevi İslam eğitim tarihinde çok önemli bir kurum olarak fonksiyonunu bu güne kadar devam ettirmiştir (Varol, 2001: 162).

Hz. Peygamber'in Kuba'da kaldığı kısa süre içerisinde hemen bir mescit inşa ettirmesi, yine onun Medine'ye vardığında ilk iş olarak bir mescit inşa ettirmesi onun mescide ne kadar büyük önem verdiğini göstermektedir.

Zamanla mescitler İslam âleminin genişlemesine paralel olarak çoğalmıştır. Müslümanlar, fethettikleri her yerde ve kurdukları bütün yerleşim yerlerinde mescit yaptırmak için adeta yarışmışlardır (Çelebi, 1976: 98).

İslam'ın ilk devirlerinden itibaren sayıları hızla artan mescit ve camiler yüksek derecede eğitim veren kurumlar olarak küttaplardan ayrılmış ancak ileriki dönemlerde mezhepçiliğin ağır basması sonucu zaman içerisinde cazibesini kaybetmiştir (Dağ ve Öymen, 1974: 78).

1.2.3. Suffa

Hız. Peygamberin hicretten hemen sonra Medine'de inşa ettirdiği Mescid-i Nebi üç bölümden oluşmaktaydı. Bunlar, topluca namaz ibadetinin ifa edildiği bir salon, Hız. Peygamberin hanımlarının kalacağı bir küçük oda ve mektep vazifesi gören kapalı bir bölmeden ibaretti (Varol, 2001: 166). İşte öğretim yapılan bu üçüncü kısma Suffa veya Zulle (üstü örtülü yer) denilmiştir. Bu kısım, okuma-yazma ve Kur'an öğretimine tahsis edilmiştir. Ayrıca Suffa, İslam'ı öğrenmek için gelen misafirlere, Medine'de evi bulunmayan öğrencilere barınma yeri olarak da faaliyet göstermiştir (Kayaoğlu, 1994: 44).

Mütevazı olmasının yanında son derece feyizli olan bu mektepte 400-500 civarında talebe kalır, Kur'an'la meşgul olur, emir geldiğinde de gazvelere çıkarlardı. Evlenenler ayrılır yerlerine yenileri alınır (Çetin, 1982: 114).

İlk dönem İslam eğitiminde Suffa'nın çok önemli bir yeri vardır. Burası diğer eğitim kurumlarının aksine sadece eğitim-öğretime tahsis edilmiştir. Sahip olduğu özellikleri sebebiyle İslam'ın ilk üniversitesi konumundadır. Ayrıca burada okuyan öğrencilerden ücret talep edilmiyor her türlü ihtiyacı Hız. Peygamber tarafından karşılanıyordu (Varol, 2001: 165).

Hız. Peygamber Suffa'da bizzat görevler üstleniyor, derslere iştirak ediyordu. Suffe ya da Zulle denilen yapı içerisinde orta yere oturur, sahabe de onun çevresinde halka halinde dizilirdi. Böyle bir ortamda sahabeye Kur'an ve hadislerden bölümler okur, onlara ezberlettirirdi (Sakaoğlu, 1991, 14).

Hız. Peygamber buradan yetişen talebelerin ilmine çok değer vermiş, ashabına Kur'an'ı onlardan öğrenmelerini tavsiye etmiş ve onlardan bazılarını öğretmen olarak görevlendirmişti (Varol, 2001: 166).

Suffa'da ağırlıklı olarak Kur'an öğretimi yapılıyor, öncelik namaz sürelerinin ezberlenmesine veriliyordu. Kur'an öğretiminin yanında itikat, ibadet, hukuk ve ahlakla ilgili bilgiler de veriliyordu (Kaplan, 2007: 158). Hesap, miras taksimi, sağlık, astronomi, ilm-i neseb ve lügat öğrenmelerini de tavsiye eden Hız. Peygamber, spor olarak da ata binmelerini, yüzmelerini ve nişan talimi yapmalarını istemiştir (Varol, 2001: 166).

Hız. Peygamber Suffa'da yapılan eğitimden hanımları mahrum etmemiştir. Haftanın bir gününü hanımların eğitimine ayırmış, o gün sadece onlara hitap etmiştir. Suffa'da ders alan hanımların başında da Hız. Peygamberin eşleri yer almıştır (Kaplan, 2007: 159).

1.2.4. Daru'l-Kurrâ

Kurrâ kelimesi, Kur'an'ı farklı lehçelere göre okuyan kimselere unvan olarak verilmektedir. Ayrıca Kur'an'ı okumada ihtisaslaşmayı ifade eder. Daru'l-Kurrâ ise, Kur'an ilimlerinin öğretimine ayrılmış yerdir. Kur'an'ın tamamının ezberletildiği ve kıraat vecihlerinin öğretildiği yer anlamına gelen Daru'l-Kurra, Daru'l-Kur'an ve Daru'l-Huffaz ile eş anlamlı kullanılmıştır (Söylemez,2007: 151). Kur'an-ı kerim'in "yedi harf" üzere nazil olması onun yedi lehçe ile okunması yolunu açmıştır. Hız. Peygamber bizzat bu yedi kıraati okumuş ve ashabına da okumayı öğretmiştir.

Daru'l Kurra'ların doğuşunu daha Hız. Peygamber'in yaşadığı Medine dönemine kadar dayandırmak mümkündür. Özellikle kıraat derslerinin okutulduğu bu kurumlar İslam tarihinin en önemli Kur'an öğretim merkezlerindendi. Buralarda görev yapan öğreticilere "Şeyhu'l-Kıraa", ircaa ettikleri göreve de "Meşîhatu'l-Kıraa" denilmekteydi (Söylemez, 2007: 151).

Medine'de Mahreme b. Nevfel'in evi ilk Daru'l Kurra olma özelliği taşımaktadır. Bu isim Selçuklulara kadar kullanılmıştır. Eyyubiler Daru'l Kur'an, Selçuklular Daru'l Huffaz, Osmanlılar ise Daru'l Kurra kelimesini söz konusu müesseseler için kullanmışlardır (Güneş, 1993: 79).

Hız. Peygamberden mütevatir tarikle rivayet edilen yedi kıraat usûlüne Kıraat-ı Seb'a (yedi okuyuş) denilmektedir. Daha sonra meşhur olmuş üç kıraatle birlikte bu sayı ona çıkmış ve bu kıraatlerin onuna birden Kıraat-ı Aşere denilmiştir. Medin'de Nafi b. Abdurrahman, Mekke'de Abdullah b. Kesîr, Şam'da İbn. Âmir, Basra'da Ebû Amr, Kûfe'de Hamza, Âsım ve Kisâi, kıraat halkaları meydana getirmişler ve buralarda talebe yetiştirmişlerdir. Daha sonra bu mevzudaki çalışmalar Kıraat-ı Seb'a'nın doğmasına yol açmıştır. Kur'an kıraatinde meşhur olan diğer üç imam ise sırasıyla Ebû Cağfer, Şeyh Yakub ve Halef'tir (Baltacı, 1976: 14). Bu on imamın oluşturduğu Kıraat-ı Aşere, Daru'l Kurra'ların başlıca derslerini oluşturmuştur (Bozkurt, Daru'l Kurra, 8/543).

Osmanlı döneminde genellikle cami görevlileri buralardan yetişirdi. Sıbyan mektebini bitiren talebe en alt seviyede eğitim veren Daru'l Kurra'da okumaya başlar, burada hafızlığını tamamladıktan sonra yüksek seviyede eğitim veren başka bir Daru'l Kurra'ya devam ederdi. Bu tip eğitim kurumları genelde cami içinde veya çevresinde kurulmuşlardır (Kazıcı, 1995: 91).

Yıldırım Bayezid tarafından Mısırlı meşhur kari Muhammet el-Cezeri Bursa'ya çağırılmış, Ulu Camide kendisi için bir Daru'l Kurra açılarak burada "aşere" dersleri okutturulmuştur (Güneş, 1993: 79). Aynı zamanda Osmanlı Daru'l Kurralarında Cezeri'nin "el-Cezeri" ismiyle şöhret bulan kitabı uzun süre okutulmuştur (Kazıcı, 1995: 92).

Kanuni Sultan Süleyman zamanında ise Mısır'dan Şeyh Ahmet el-Mısri İstanbul'a davet edilmiştir (Güneş, 1993: 79; Akkuş: 77). Eyüp Sultan Camii'ne imam olarak tayin edilen Mısri, 1597'ye kadar burada kıraat dersleri okutmuştur. Mısri'nin getirmiş olduğu kıraat metodu 1591 tarihinden sonra "İstanbul Tariki" adıyla meşhur olmuştur (Baltacı, 1976: 23).

Türkiye'deki Daru'l Kurra'lar 3 Mart 1924'te Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun 2. Maddesi gereğince diğer okullarla birlikte Maarif Vekâleti'ne bağlanmak istenmişse de Dönemin Diyanet İşleri Başkanı Rıfat Börekçi tarafından Kur'an Kursuna çevrilerek öğretime devam etmeleri sağlanmıştır (Bozkurt, Daru'l Kurra, 8/545).

Cumhuriyet döneminde kıraat ilminde ihtisaslaşma düşük seviyelerde kalmıştır. Kıraat ilmi birkaç hoca efendinin şahsi gayretiyle elde edilen bir ilim haline geldi. Ancak

Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı Haseki Eğitim Merkezinde, 1976'dan beri yürütülmekte olan üç yıllık aşere-takrip-tayyibe ihtisas kursları, günümüzde Daru'l Kurra'ların mesleğini devam ettiren bir öğretim kurumu gibi hizmet vermeye devam etmektedir (Bozkurt, Daru'l Kurra, 8/545).

1.2.5. Saray Okulları

İslam dünyasının hızla gelişmesi ile birlikte bir takım ihtiyaçların ortaya çıkması eğitim-öğretimde yeni arayışlara da yol açmıştır. Halifelerin ve devlet büyüklerinin eğitilmesi için yeterli olamayacak olan küttapların dışında mesleki eğitime ağırlık veren saray okulları kurulmuştur. İslam dünyasında saraylar ilk olarak Emeviler döneminde ortaya çıkmıştır. Dolayısı ile saray okulları da ilk olarak bu döneme rastlar (Kazıcı, 1996: 16).

Saraylardaki ilköğretim programı küttaplarınkinden bazı farklılıklar göstermekteydi. Buralarda, çocuğa özel bir program hazırlanırdı. Programı ya bizzat çocuğun velisi yapar ya da yapılışına yardım ederdi. Öğrenciler ergenlik çağına gelinceye kadar bu okullara devam eder, cami ve medreselerdeki ders halkalarında yetişen talebelerin seviyesine ulaşırlardı (Çelebi, 1976: 49).

Bu okullardaki yüksek tabakaya ders vermekle görevli; ahlaki ve zihni yeteneklerin gelişmesini sağlayan anlamında müeddib tabir edilen öğreticiler görevlendirilmiştir (Kazıcı, 1996: 16). Bu tür okullarda müeddiblerin talebeleriyle sürekli temas halinde olmaları istenirdi. Bunun için kendilerine sarayda ikamet edecekleri yer tahsis edilirdi. Müeddibler bu sayede çok uzun yıllar sarayda ikamet eder, talebelerinin her türlü eğitiminden mesul olurlardı (Çelebi, 1976: 51).

Saray ahalisine uygulanan öğretim programı velisinin talimatlarına cevap verme ve çocuğun istikbalde alacağı görevlere yönelik birkaç ek ders dışında diğer okullardakinden çok büyük farklar göstermiyordu (Çelebi, 1976: 51).

Görüldüğü gibi İslam eğitim-öğretiminde müfredatın belirlenmesinde hem dini hem de faydacı anlayış etkili olmuş, gerek küttap ve gerekse saray okullarında her iki amaç doğrultusunda eğitim-öğretim faaliyetleri yürütülmüştür (Dağ ve Öymen, 1974: 174).

1.2.6. Kitapçı Dükkânları

Kitapçı dükkânları önceleri ticari maksatla açılmış mekânlardan ibaretti. Daha sonraları kültürlü ve edebi yönü güçlü kimseler rağbet gösterince buralar, ilmi toplantıların, kültür alış-verişinin yapıldığı yuvalar haline geldi (Çelebi, 1976: 54).

Kitapçı dükkânları Abbasi devletinin kuruluş devresinde ortaya çıkmış, daha sonra İslam dünyasının merkezi şehirleri olan Bağdat, Kurtuba, Kahire, Meşhed, Şam ve muhtelif beldelere yayılmıştır. Zamanla diğer şehirlere ve hatta mahallelere kadar uzanmışlardır (Dağ ve Öymen, 1974: 84).

Kitapçılar koleksiyonculara kitap temin etme ya da devlet büyüklerinin emriyle el yazma eserleri araştırma maksadıyla çıktıkları seyahatlerle de İslam eğitiminin gelişmesine katkıda bulunmuşlardır. Bu seyahatler kütüphanelerin çoğalmasına yardımcı olmuştur (Dağ ve Öymen, 1974: 84).

Dönemin kitapçı dükkânlarının yanı sıra diğer bazı dükkânlarda da ilmi çalışmalar yapılmıştır. Bu durum söz konusu devrin kültür ve medeniyette ne derece gelişme gösterdiğini ortaya koymaktadır (Dağ ve Öymen, 1974: 85).

1.2.7. Ulema Evleri

İslam eğitim-öğretiminin gelişmesinde önemli katkısı olan yerlerden birisi de âlim ya da daha geniş tabiriyle şahıs evleridir. İslam'ın ilk devirlerinden itibaren şahıs evleri eğitim meclisi olarak kullanılmış, fakat taşıdığı bazı mahsurlardan dolayı kapsamı genişlememiştir. İlk zamanlarda gizliden tebliğ edilmeye çalışılan İslam dininin öğretildiği yerlerden biri olan evler, mescitlerin inşasından daha önce de kullanılmaktaydı (Dağ ve Öymen, 1974: 86).

İslam'ın rahat bir şekilde açıktan tebliğ edilemediği günlerde insanlar, yeni dinin kendilerine getirdiği bir takım sorumlulukları kendilerini güvende hissedebilecekleri yerler olan evlerde öğreniyorlardı. Çünkü İslam'ın ilk yılları Müslümanların akla gelmeyecek eziyetleri yaşadığı yıllardı.

Hız. Peygamber Nübüvvetin dördüncü yılında özellikle gündüzleri Kâbe'nin batısında ve Safa ile Merve tepeleri arasında bulunan Erkâm'ın evine gidiyordu. Bu ev hacıların kullandığı yol güzergâhında bulunuyordu (Canan, 1977:448). Hız. Peygamber,

Erkâm'ın evinde Müslüman olanlara İslam'ı anlatıyor, gelen ayetleri tebliğ edip ezberlenmesini sağlıyordu (Çelik, 2001: 36). İslam'ın yayılmasında büyük hizmetleri olan Musab b. Umeyr gibi ilk muallimler bu evde yetişmişlerdi. Ayrıca Mus'ab b. Umeyr Mekke'de bulunan Benû Zafir'in evine gelerek burada Müslümanlara Kur'an öğretiyordu (Başkurt, 2007: 43).

İslami eğitimin verildiği evlerden diğer ikisi de ise Hz. Peygamber'in kendi evi ile Hz. Ebu Bekir'in Kâbe haremindeki dairesidir (Çelik, 2001: 36; bkz. Yıldız: 1998). Ayrıca Said b. Zeyd'in evi ve Medine'ye muallim olarak gönderilen Mus'ab b. Umeyr'ın kaldığı ve Medinelilere İslamiyet'le ilgili bilgiler verdiği Esad b. Zurâre'nin evidir (Canan, 1977: 449). Zürrare'nin evi ile aynı dönemde adı geçen diğer bir ev ise Mahreme b. Nevfel'in evidir. Bu ev Daru'l-Kurra olarak da bilinmektedir. Mus'ab b. Umeyr'in bu eve uğrayarak Müslümanlara dinlerini öğrettiği ifade edilmektedir (Başkurt, 2007: 45).

Medine'de Külsüm b. Hidm ile Saad b. Heysem'in evleri de ilk dönem İslam eğitiminin verildiği evlerdendir. Saad b. Heysem'in evine, sahibi bekâr olduğu için, "bekârların toplandığı ev" anlamında "Beytu'l-Uzzab" denildiği rivayet edilmiştir (Başkurt, 2007: 46).

Görüldüğü gibi İslam eğitim-öğretiminde, başta güvenli olması gibi bazı avantajlarından dolayı tercih edilmiş olan şahıs evleri çok önemli gelişmelere imza atmışlardır. Ancak, öğrencilerin mescitlerde ve ilmi ders yapılan diğer kurumlarda hissettikleri coşku ve ahengi ev ortamında yakalayamamaları ve evin mahremiyetinin eğitime engel teşkil etmesi gibi nedenlerden dolayı ulema evleri İslami eğitimde sınırlı düzeyde kalmıştır (Dağ ve Öymen, 1974: 58).

1.2.8. İlim ve Edeb Salonları

İlim ve edeb salonlarını dört halife devrine kadar dayandırmak mümkündür. Bu dönemlerde belli ortamlarda toplanılıp özellikle idari işlerin meşveret edildiği bilinmektedir (Dağ ve Öymen, 1974: 88). Ayrıca halkın bir takım problemlerine çözüm bulmak maksadıyla tertiplenen meclislerde halife, çözümünü bulamadığı konularda sahabenin görüş ve düşüncelerini alır, onlarla istişare ederdi (Çelebi, 1976: 63).

Hulefa-i Raşidin döneminde temelleri atılan edeb meclisleri Emeviler devrinde filizlenmiş, Abbasiler döneminde gelişerek yaygınlaşmıştır. İlim ve edeb meclisleri kültür ve medeniyetin gelişmesinde etkin rol oynamıştır (Çelebi, 1976: 63).

1.2.9. Medreselerin Kuruluşu

İslam dünyasında medreselerin kuruluşunda çeşitli etkenlerden bahsedilmektedir. Bunlardan bir tanesi insanlardaki öğrenme ve terakki arzusudur. İslam'ın insanları okumaya teşvik etmesi ve insandaki öğrenme arzusu, eğitim-öğretim kurumlarının yıldızının parlamasına neden olmuştur. Zamanın yüksek tahsil veren mescitleri, artan talebi karşılayamamış yeni eğitim kurumları arayışına girişilmiştir. Diğer bir husus da zamanla eğitim-öğretim sisteminin gelişme göstermesidir. Örneğin kelim ve cedel ilmi gibi bir kısım ilim dalları münakaşa ve muhavereye dayandığından dolayı bu derslerin mescitlerde yapılması buradaki huzur ortamına engel teşkil ediyordu. Bundan dolayı mescitler, misyonunu zamanla medreselere devretmiştir (Çelebi, 1976: 109).

İslam dünyasının genişlemesi ve yabancı kültürlerle etkileşime girmesi, medreselerin kuruluş döneminde üzerinde durulması gereken diğer bir husustur. IX ve X. Yüzyıllarda bir yandan Süryaniceden Arapçaya yapılan çeviriler Helen-Yunan kültürünü İslam dünyasına tanıtmış, öte yandan Kur'an'ın yazılı resmi metinleri ortaya çıkmış, hadisler derlenmeye başlamıştır. Bu durum yeni ilim dalları meydana getirmiş, öğretimde çeşitliliği artırmıştır (Dağ ve Öymen, 1974: 113).

Diğer yandan mezhep taassubu da medreselerin kurulmasında ayrı bir etkindir. Şiiliğin önemli bir akım olarak Sünniliğin karşısında durması eğitime geniş çapta devlet desteği ve yardımının verilmesine yol açmıştır. Bir yandan Şiilik, Fatımi idaresi altında geniş devlet desteği görürken, öte yandan Şiiliği İslam için tehdit olarak gören Sünni Halife ve Emirler eğitime büyük destek vermişler, medreselerin İslam dünyasında kökleşmesine yardımcı olmuşlardır (Dağ ve Öymen, 1974: 117).

Medreselerin doğuşundaki en büyük etken söz konusu çatışmalardır. Dolayısı ile bu kurumlarda ağırlık dini çalışmalara verilmiş, Sünni geleneğinde dört mezhebin adı medreselerle birlikte anılır hale gelmiştir (Dağ ve Öymen, 1974: 119).

Medrese kelimesi ilk olarak IX. Yüzyılda kullanılmış olmakla birlikte, bu ismin tam karşılığı olabilecek ilk medresenin Büyük Selçuklu Veziri Nizamu'l-Mülk tarafından

XI. Yüzyılın ortalarında kurulduğu rivayet edilmektedir (Çelik, 2001: 51). Ancak Suyûti, Subkî ve Makrızî'ye göre en eski İslam üniversitesi olan El-Ezher'in yaklaşık olarak X. Yüzyılın ilk çeyreğinde kurulduğu, bu tarihin Nizamu'l-Mülk'ün zamanından bir yüzyıl kadar önceye dayandığı ifade edilmiştir (Dağ ve Öymen, 1974, 119–120). Genel bir ifadeyle, ilk medreseler Türk-İslam kültür çevrelerinde doğmuş, zamanla yaygınlaşmış ve ilköğretimin devamı olarak yüksek eğitim kademelerini oluşturmuşlardır (Başkurt, 2007: 52).

Selçuklular kurdukları medreselerle halkın zihnine hür düşünceyi yerleştirmek ve böylece sapıklık ve din dışı oluşumlarla mücadele etmeyi amaçlamışlardır. Onlara göre insanlar hakiki dini öğrenirlerse hak ile batılı birbirinden ayırt edebileceklerdir (Çelebi, 1976: 112).

Eyyübiler de Mısır'daki Şii hâkimiyetine son verdikten sonra Bağdat halifesini ve Sünniliği buraya kabul ettirmişlerdir. Halkı eğitmek için Mısır'da da medrese inşasına devam etmişlerdir. Bu devir şehzade, tüccar ve hatta hizmetçilere varıncaya kadar halkın medrese yaptırma ve ilme sahip çıkma konusunda yarış yaptığı bir devir olarak anılmaya başlamıştır (Çelebi, 1976: 112).

Osmanlı öncesinde medreselerde eğitim öğretim faaliyetleri Osmanlıdakine oranla daha basit bir seyir izlemiştir. Medreselerde okutulan dersler, eğitim metodu bakımından zamanla değişiklikler göstermiştir. İlk zamanlar Kur'an öğretiminde ezberci anlayış geçerli olmasına rağmen zamanla yerini yazma geleneğine bırakmıştır. Dersler genelde sabah namazından sonra başlardı. Derse geçmeden önce Kur'an okunur ve Hz. Peygambere salât-u selam getirilirdi. Derslere talebelerin de aktif katılımı sağlanır, karşılıklı soru cevap metodu tercih edilirdi (Kazıcı, 1996: 30).

Medrese programlarında, ilk sınıflarda, Kur'an dersinin yanında ileriki dönemlerdeki öğretim için gerekli olan alet ilimleri (Sarf, Nahiv, Mantık, Tevcit...) verildikten sonra daha üst seviyedeki sınıflar için ders seçiminde esnek davranılırdı. Talebeler genel olarak istedikleri yerde, istedikleri hocadan ders alabiliyorlar, beğenmedikleri bir ders olursa o dersi başka hocadan alabiliyorlardı. Talebe bir medresede istediği dersi istediği oranda alabiliyor, istemezse daha sonra okumak üzere ileriki bir tarihe tehir edebiliyordu. Medresede dersler genelde yarım gün yani sabahtan öğleye kadar

yapılıyordu. Buradan arta kalan zamanlarda ise arzu ederlerse ikinci derslerine katılıyorlar veya bir iş yerinde çıraklık yapıyorlardı (Ergün, 1981: 56–57).

Medresede sınıf ayrımı yoktu. Bir medresenin yüksek öğretim ya da ortaöğretim olduğu medreseyi yaptıran kişinin unvanı ve saraya yakınlığı, vakıfların zenginliği ve devlet tarafından müderrise verilen akçe miktarına bakılarak anlaşılırdı (Ergün, 1981: 57).

1.3. Osmanlı’da Kur’an Öğretimi

Halkın büyük çoğunluğu Müslüman olan Osmanlı topraklarında eğitim-öğretim müesseselerinin hemen hepsinde İslami ilimler okutulmaktaydı. Bu ilimlerin başında da Kur’an’ın ilmi geliyordu. Öğrenci daha ilköğretiminden itibaren Kur’an’la tanışıyor, uzun müddet onun usûlüne uygun okunması, ezberlenmesi ile meşgul oluyordu. Kur’an öğretiminin yapıldığı yerlerin başında örgün eğitim müesseseleri gelmekteydi.

1.3.1. Örgün Eğitim

1.3.1.1. Sıbyan Mektepleri

Sıbyan mektepleri, temel dinî değerlerin çocuklara aktarıldığı bir öğretim kurumudur. İslâm’ın ilk dönemlerinden beri çocukların eğitim ve öğretimiyle ilgilenilmiştir. Hicretten bir asır sonra, çocukların öğretimi için oluşturulmuş okulların ortaya çıktığı bilinmektedir. Çalışmamızın başında da belirttiğimiz gibi İslâm dünyasında ortaya çıkan ve çocuklara yönelik öğretim yapan ilk kurum küttablardır. Türkler Müslüman olduklarında bu kurumları hazır bulmuşlardır. Çocuklarını bu okullara göndererek gerekli bilgileri almalarını sağladılar. Türkler bu yerlere “mektep” adını verdiler. Osmanlılar döneminde adına “Daru’t-Ta’lim, Taş Mektep, Mahalle Mektebi” gibi adlar verilen bu okulların buldukları dönemde çok yaygın olduğu bilinmektedir (Çelik, 2007: 126). Evliya Çelebi seyahatnamesinde İstanbul’un kâin bütün cami ve mescitlerinin yakınında birer tane de sıbyan mektebi bulunduğunu söylemiştir (Akkuş, 19??: 72). O dönemde her Müslüman aile, çocuğunu bu okullara göndermeyi bir dini vecibe olarak kabul etmiştir. Çünkü çocuk dini yaşantısını sürdürebilecek temel bilgileri almak durumundadır. Çocuklar bu okulda Kur’an-ı Kerim’i okumayı öğreniyorlar, ayrıca ibadet ederken okuyacakları sureleri ezberliyorlardı. Bununla birlikte İslâm’ın iman, ibadet ve ahlâk esaslarını öğreniyorlardı. Çocuklara bu mekteplerde yazı

öğretildiği de olurdu. Uzun yıllar çocuk eğitiminin temelini oluşturan bu kurum 1924 yılına kadar varlığını resmen sürdürmüştür (Çelik, 2007: 126).

Sıbyan Mektebinde derslere sabah erkenden başlanırdı. Öğle yemeği için ara verilir ve ikinci sonrasında derslere son verilirdi. Öğrenciler devamlı sallanarak aldıkları dersi hep bir ağızdan teganni ile okurlardı. Hep bir ağızdan yüksek sesle çalışarak derse hazırlanırdı. Mektepte okumaya geçmek önemliydi. Alfabe tamamlandıktan sonra Kur'an okumaya Amme cüzünden başlanırdı. Okulda Kur'an-ı Kerim'e saygı öğrenciye öğretilen ahlâkî davranışların en önemlilerinden biriydi (Çelik, 2007: 126).

Ayrıca Kur'an okumayı öğrenen talebelerin Kur'an'ı mektepte hatim ettikten sonra kendileri için hazırlanan hatim programlarına katıldıklarını ve bu programda halkın huzurunda da bir miktar Kur'an'dan okutulduğunu bilmekteyiz. Çocukların derslerinde Kur'an öğretiminin öncelikli olarak yer alması yüzyıllarca İslam âleminde vazgeçilmez bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Ünlü İslam tarihçi ve sosyologu İbn Haldun, Mukaddime adlı eserinde bu konuyu şöyle değerlendirir:

"Bilinmelidir ki, çocuklara Kur'an talim edilmesi dinin şiarlarından bir şiardır. O yüzden Müslümanlar bunu esas alarak, bütün beldelerinde tatbik etmişlerdir. Çünkü Kur'an'daki ayetlere ve bazı hadis metinlerine istinad eden İslam imanının ve imanî akidelerin kalplerde kökleşmesi her şeyden evvel bu şiarla bağlıdır. Onun için Kur'an, talimin esası haline gelmiş olup daha sonra hâsıl olan melekeler bu esas üzerine bina kılınmıştır"(Hızlı, 18.03.2009).

1.3.1.2. Medreseler

Osmanlıların daha kuruluş döneminden itibaren, ilim ve kültüre vermiş olduğu değer ne derecede yüksek olduğu bilinmektedir. Onlar kendilerinden önce egemen olan devletlerin eğitimde takip ettikleri yolu takip etmede tereddüt göstermemişlerdir. Büyük Selçuklular ve Anadolu Selçukluları devletinde hemen her şehirde yüksek ve orta derecede eğitim veren medreseler ve farklı eğitim kurumları mevcuttu. Bu medreseler teşkilat ve idari bakımlardan Osmanlılara da örnek teşkil etmiştir.

Din, ırk ve paylaşılan coğrafya bakımından Selçuklularla benzerlikler gösteren Osmanlılar, medrese geleneğinde de onları örnek almışlardır. Osmanlı döneminde medreseler her açıdan büyük gelişme göstermiş, öğretim programlarından mimari özelliklerine kadar dikkatleri üzerinde toplamıştır. Dinlerine sıkı sıkıya bağlı olan Osmanlılarda ilim adamlarına büyük değer verilmiş, onlara her türlü imkân

sağlanmışır. Osmanlıların bu tutumu ilim adamlarının dikkatinden kaçmamış, İran, Horasan, Dağıstan, Hindistan, Mısır ve Karaman'dan Osmanlı topraklarına akın etmişlerdir (Kazıcı, 1996: 32).

Orta ve yüksek öğretim merkezi olan Osmanlı medreselerinin ilki Orhan Gazi tarafından 1330 tarihinde İznik'te açılmışır. Orhan Gazi bu medrese için vakıflar kurduğunuştur. Geliri medrese müderris ve talebelerine verilmek üzere köyler kurduğunuştur, bu köyleri çeşitli vergilerden muaf tutmuştur. İznik'e bağılı Kozluca köyünün söz konusu bu köylerden biri olduğıu rivayet edilmiştir (Kazıcı, 1996: 33).

Osmanlı medreselerinde “Ulûm-ı ‘âliye” denilen hadis ve fıkıh gibi Kur’an ilimlerinin yanı sıra “Ulum-ı âliye” denilen kelâm, mantık, belagat, lügat, nahiv, matematik, astronomi, felsefe, tarih ve coğrafya gibi ilimler de okutulmuştur (Kazıcı, 1996: 34). Ayrıca genel eğitim faaliyetleri yürüten bu medreselere ek olarak bir de “İhtisas Medreseleri” adı ile öğretim yapan medreseler bulunuyordu. Hadis ağırlıklı eğitim veren “Dâru’l-Hadis” ve Kur’an eğitimi vererek cami görevlilerini yetiştiren “Dâru’l-Kurrâ” medreseleri İhtisas Medreselerinin en önemlilerindendi (Boyacı, 1998: 67). Sıbyan mekteplerinde Kur’an okumayı öğrenen öğrenci önce düşük seviyedeki bir Dâru’l-kurra’ya giderek hıfzını tamamlar, daha sonra da yüksek seviyedeki bölüme geçerek kıraat ve tecvit ilimlerini öğrenirdi. Dâru’l kurra’lar uygulamada kolaylık sağlayacağı dikkate alınarak genelde cami çevresine tesis edilmişlerdir (Çetin, 1986: 99).

Osmanlı medreseleri en parlak devrini Fatih Sultan Mehmed döneminde yaşamıştır. Onun kurduğıu medreseye önceleri “Medaris-i Semaniye” daha sonraları ise “Sahn-ı Seman” ismi verilmiştir. Medreselerin gelişmesindeki en yüksek ve en son mertebe ise Kanuni Sultan Süleyman devrinde olmuştur. Bu medrese küçükten büyüğe on iki kademeli bir sistemle teşkilatlanan “Süleymaniye Medresesi”dir (Doğan, 1997: 409).

Aynı zamanda bu medreseler günümüzde sosyal ve sözel diye tabir ettiğimiz iki alanın da temsilcileri olmuşlardır. Fatih’in kurduğıu medreseler (Sahn-ı Seman) hukuk, ilahiyat ve edebiyat eğitimi verirken, Kanuni’nin kurduğıu medreseler (Süleymaniye) fen ve tıp ilimlerini öğretmekteydi (Doğan, 1997: 410).

Devrin medreseleri, içerisinde okutulan kitap adlarına, müderrislerine ödenen ücrete, kurucularının adlarına ya da statülerine göre derecelendiriliyordu. Örneğin Haşiye-i Tecrid, Haşiye-i Miftah, Haşiye-i Telvih şeklinde kitap adlarına göre; yirmili, otuzlu, kırklı, ellili, altmışlı şeklinde müderrise ödenen ücrete göre; nihayet hariç, dâhil, Sahn, Süleymaniye ve Darü'l-Hadis şeklinde statüsüne göre derecelendirilmekteydi (İpşirli, Medrese, 28/330).

Bu dönemde medrese hocaları oldukça önem arz ediyordu. Talebinin hangi medreseden mezun olduğuna değil de hangi hocadan ders aldığına bakılırdı(a.g.e: s.330). Medresede ders işleme usulü genellikle müderrisin dersi anlatması şeklindeydi. Fatih devrinde İptida-i Hariç medreselerinde gerek görülürse alfabeden başlanarak okuma yazma, daha sonra ilmihal, Kur'an-ı Kerim, yazı, dört işleme kadar aritmetik dersleri yapılırdı (Doğan, 1997: 411).

Osmanlı medreselerinin Osmanlı Devleti ile birlikte uzunca bir zaman eğitim hizmetinde bulunduğu göz önünde bulundurulunca, buralarda okunan derslerinin tam olarak bir program halinde ortaya konulamayacağı açıktır. Ancak çok çeşitli kaynaklardan anlaşıldığına göre medreselerde Kur'an öğretimi daha ziyade günümüzde ortaöğretim diye tabir ettiğimiz kademelerde görülmektedir (bkz. Zengin, 2002). İlk ve orta öğretimde Kur'an okumayı öğrenen talebe eğer isterse Kur'an öğretimi konusunda ihtisas eğitimi veren medreselerde eğitimine devam ederdi.

1.3.1.3. Saray Mektepleri

Osmanlı döneminde halkın çocuklarının eğitim gördüğü sıbyan mektepleri ve devletin çeşitli kademelerine kalifiye eleman yetiştiren medreselerden başka bir de saraydaki çocukları okutmak, padişahın hizmetinde bulunacak memurları ve müstahdemleri yetiştirmek ve daha da önemlisi güvenilir devlet adamı ve askerleri yetiştirmek üzere kurulan Enderun Mektebi bulunuyordu. Osmanlı devletinde XI. yüzyılın ortalarından itibaren, medrese dışında en önemli resmi eğitim kurumu niteliği taşıyan Enderun'un ilk teşkilatlanması II. Murad'a kadar dayandırılmaktadır (Doğan, 1997: 415).

Enderun Mektebi 5'i hazırlayıcı, 4'ü meslek eğitimi veren "oda" sistemiyle örgütlenmişti. Bu iki grup mektep, ayrı eğitim kurumu hüviyetinde olmasına karşın beraberce bir mektebin parçalarını oluşturuyorlardı (Doğan, 1997: 416).

Enderun mektebinde okutulan dersler genelde medreselerde okutulan derslerdendi. Fakat buradaki dersler, yetişen elemanların sınıflarına göre ayrı gruplar halinde veriliyordu. Bu okullarda oldukça esnek bir program izleniyordu. Türkçe okuma-yazma, Kur'an ve din dersleri tüm öğrencilerin okuduğu derslerdendi (Doğan, 1997: 417).

1.3.2. Yaygın Eğitim

1.3.2.1. Tekkeler

İslam dünyasında tasavvuf, miladi IX. yüzyılda zühd hareketinden doğmuş, zamanla klasik şeklini almaya başlamış ve XI. Yüzyıldan itibaren tarikatlar şeklinde teşkilatlanmaya başlamıştır (Ocak, 1981: 73). Ayrıca Emeviler döneminde Kur'an kıraatlerinin tahsilinin yaygınlaştığı dönemlerde, züht ve takva yaşayışı da ortaya çıkmaya başlamış, bazı şehirlerde bir takım ilim adamları evlerini ibadethaneye çevirmişlerdir. Mescit dışındaki ibadethanelerin ilk örnekleri olan bu evlerin tekkelerin ilk adımları olduğu ileri sürülmektedir (Söylemez, 2007:151). Bundan sonra tekkeler İslam dünyasında hızlı bir şekilde gelişip yaygınlaşmış, XI.-XIII. yüzyıllarda Batıdan Maveraunnehr'e kadar İslam ülkelerinin her bir tarafında hızlı bir şekilde çoğalmışlardır (Ocak, 1981: 73).

Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde medreselerin yanında tekkeler ve zaviyeler de inşa edilmiş zahiri ve batini ilimlerin bir arada yürütülmesine gayret sarf edilmiştir. Özellikle Selçuklu medreselerinde öğrencilere ders okutan müderrislerin birçoğunun tarikat şeyhi derecesinde olmaları, tekke ve zaviyelerle birer ilim yuvası olan medrese arasındaki yakınlığı daha iyi anlatmaktadır (Gündüz, 1984: 70).

Başlangıcından son dönemlerine kadar tekkelerin tarihi incelenirse, her şeyden önce bu müesseselerin birer dini-tasavvufi eğitim-öğretim ve yaşantı yeri olduğu anlaşılacaktır. Zira tekkelerin asıl varoluş fonksiyonu eğitimidir. Diğerleri bu fonksiyonu yerine getirmek için gerekli olan ve onun doğal sonucu olarak ortaya çıkan fonksiyonlardır (Ocak, 1981: 74).

Buralarda tarikatın kendine has adab ve erkânının öğretilmesinin yanında Kur'an ve hadislerin de tasavvufi bir bakış açısıyla okunması telkin edilmekteydi (Baltacı, 1976: 18). Tekkeler dini eğitimin yanında sanat, dil, spor ve müzik eğitimi de vermişlerdir. Birer "halk okulu" olan bu kurumlar bilim ve özellikle halk edebiyatının ülkeye

yayılmasında önemli rol oynamışlardır (Cicioğlu,1989: 12). Oysaki tekkeler hakkında öteden beri bir takım yanlış düşünceler hâsıl olmuş, buraların yalnızca birer musiki, konservatuar, ya da birer kültür merkezi olduğu iddia edilmiştir (Ocak, 1981: 74). Gerçekte tekkeler, verdikleri tasavvufî hizmetlerle hem genel eğitimde, hem de din eğitiminde etkili olmuşlardır. Toplumdaki sosyal gruplaşmaya karşı etkin mücadele ederek birleştirici rol oynamışlardır (Bulut, 1999: 111).

Tekkeler Selçukluların ve Osmanlıların hâkim olduğu dönemlerde, halkın maddi ve manevi eğitimini üslenmişlerdir. Genel olarak tekkelerden en yaygın olanları Mevlevî ve Bektaşî tekkeleri olmuştur. Bunlar Osmanlı din eğitimi sistemi içerisinde büyük yer edinmiş, buralardaki eğitimciler gerek tekkelerde, gerekse de cami ve mescitlerde yapılan dini sohbetlerle halkı eğitmişlerdir (Ocak, 1981: 75). Cumhuriyet döneminde temel niteliklerini yitiren bu kurumlar 1925 yılında 677 sayılı yasa ile kapatılmışlardır (Cicioğlu, 1989: 12).

1.3.3. Tanzimat Dönemi Kur'an Öğretimi

XVII. yüzyılın ikinci yarısından sonra Osmanlı Devletinde baş gösteren askeri, toplumsal ve eğitim alanlarındaki bozulmalar göz önünde bulundurularak bir takım tedbirler alınmıştır (Er, 1999: 161). Bu tarihten itibaren çeşitli yenileşme hareketleri denemeye başlamış, en köklü ve sistemli yenileşmeler ise II. Mahmut döneminde kendisini göstermiştir (Er, 1999: 205). II. Mahmut diğer sahalardaki yenileşmelerle birlikte eğitim alanındaki yenileşme ve batılılaşma hareketlerine de son derece önem vermiştir. II. Mahmut eğitimde ilk yenilikleri ilk ve orta dereceli okullarda yapmış bunun için 1824'te bir ferman yayınlamıştır. Tanzimat dönemine kadar ilköğretimde etkin olan geleneksel öğretim yöntemlerinin yerine çağın gereklerine uygun, modern yöntemlerle eğitim-öğretim yapan yeni eğitim müesseseleri oluşturmayı amaçlamıştır. Ayrıca mahalle mekteplerindeki hocaların eğitim seviyelerinin tespiti, okullardaki derslerin ve öğretim faaliyetlerinin birleştirilmesi, sınıf sistemine geçilmesi, temel eğitimin zorunlu hale getirilmesi ve çocukların okuma-yazmayı tam anlamıyla öğrenmeden mezun edilmemesi gibi bir dizi projeleri vardı (Er, 1999: 210).

II. Mahmut, yüksek eğitim kurumlarının geliştirilmesi ve yeniden kurulmasında da büyük gayretler sarf etmiş, dönemin eğitim ihtiyaçları çerçevesinde özellikle üç okul

üzerinde durmuştur. Bunlardan ilki önceden var olan Mühendishane, ikincisi Tıbbiye, üçüncüsü ise harbiyedir. Bu okullar her ne kadar askeri statüde kurulmuş olsalar da Tanzimat sonrasında daha düzenli olan yüksek öğrenime bir başlangıç sağlamaları açısından önem arz etmişlerdir (Er, 1999: 212).

1.3.3.1. Rüştîyeler

II. Mahmut döneminde 1838 yılında Sıbyan okullarının üstünde “Sınıf-ı Sani” (ikinci derece) okullarının açılmasına karar verilmiş, daha sonra bu okulların adı “Rüştîye” olarak değiştirilmiştir. Bu okulların idaresi ile meşgul olacak “Mekatib-i Rüştîye Nezareti” adı verilen bir bakanlık kurulmuştur. Aynı yıl bir meslek okulu tarzında kurulan “Mekteb-i Maârif-i Adlî” ve 1839 yılında açılan “Ulûm-u Edebiye” adlı okullar ilk rüştîyeler olarak tarih sahnesinde yerini almışlardır (Komisyon, 1989: 466).

1845’te toplanan Muvakkat Maârif Meclisi, rüştîyelere sıbyan okullarının üstünde, Darûlfûnun’a talebe yetiştiren orta dereceli okul hüviyetini vermiştir. Bu okulların kurulması o dönem için bir başarı gibi görünse de bu ilk yıllar okul açma fikri daha ağır basmış eğitim-öğretim, kalite bakımından geri kalmıştır (Komisyon, 1978: 477).

Sıbyan mekteplerinde kız erkek bir arada fakat ayrı ayrı sınıflarda ders görüyorken rüştîye ve dengi ortaöğretim kurumlarında erkek çocuklar için ayrı, kız çocukları için ayrı okullar vardı. Fakat ilk kız rüştîyesi (inas rüştîyesi) ancak 20 yıl sonra İstanbul’da açılabilmiştir. Bu okul Osmanlılar döneminde kız çocukları için açılan ilk ortaöğretim kurumu özelliğini taşımaktadır. Daha önceleri kızların ilkokuldan sonra okuyacakları hiçbir resmi orta veya yükseköğretim kurumu yoktu. Kızlar ilkokuldan sonraki eğitimlerine ya özel okullarda ya da mesleğe yönelik eğitim veren müesseselerde çırak olarak devam ediyorlardı. Bu uygulama da oldukça sınırlı düzeyde idi (Komisyon, 1978: 477).

Rüştîyelerde müfredat programı zamanla gelişti ve modernleşti. Arapça ve Farsça mecburi derslerdendi. Daha sonra Fransızca da mecburi dersler arasına girdi. Rüştîye programları günümüz (1978) ortaöğretim kurumlarına göre oldukça genişti. Bu okulu bitirenler ciddi anlamda bir bilgi ve kültür seviyesi elde etmiş sayılırlardı (Komisyon, 1978: 477).

II. Meşrutiyete kadar Rüştiyelerde şu dersler okutulmaktaydı: Kur'an okuma, Din bilgisi, Türkçe, Arapça, Hesap, Coğrafya, Türk ve İslam Tarihi, Güzel Yazı, Tarım, Farsça, Resim, Geometri ve Sağlık Bilgisi (Doğan, 1998: 388).

13 Haziran 1892 tarihinde eğitim süresi 4 yıldan 3 yıla indirilen Rüştiyeler, II. Meşrutiyetin ilanından sonra idadilerle birleştirilmiştir. 7 yıllık İdadilerin ilk 3 senesini oluşturan Rüştiyelerde; Tecvit, Kur'an, Din Dersleri, Türkçe, Arabî, Farisi, Hesap, Hendese, Coğrafya, Tarih, Malumat-ı Nafia, Hüsn-ü Hat, Resim ve Fransızca dersleri okutulurdu. Ayrıca kız rüştiyelerinde İdare-i Beytiyye, Ahlak, Hıfzıssıhha ve El hünnerleri dersleri okutulurdu (Doğan, 1998: 388).

Rüştiyeler zamanla imparatorluğun her şehrine yayılmıştır. II. Abdülhamid döneminde kasabalara kadar genişlemiştir. Böylelikle imparatorluğun Türkçe konuşulmayan bölgelerinde de Türk dili ve kültürünün yayılmasına katkıda bulunmuşlardır (Komisyon, 1978: 477).

1.3.3.2. İdadiler

Sözlük anlamı “bir şeyi hazırlamaya mahsus yer” olan “ıdadi” kelimesi, Tanzimat döneminin ilk yıllarına kadar batı tarzı okulların hazırlık sınıfları için kullanılmıştır. 1847 yılında faaliyete geçen rüştiyelere öğrenci hazırlamak için açılan sıbyan mekteplerine de idadi denilmiştir. Lise dengi olarak açılan idadiler, askeri ve mülki yüksek okullara öğrenci yetiştirme bakımından iki kısma ayrılmaktadır. Bunlar askerî ve sivil idadîlerdir (Öztürk, İdadî, 21/464).

1.3.3.2.1. Askeri İdadiler

1844 yılına kadar askeri mekteplere öğrenci hazırlayan bir ortaöğretim kurumu yoktu. Dolayısı ile buralara alınan talebeler mesleğe hazırlık aşamasında kendilerinden beklenen başarıyı gösteremiyorlardı. Özellikle Harbiye Mektebi talebeleri uzun süre eğitim almalarına rağmen kıtalarda görev alacak niteliğe sahip olamıyorlardı. 1845 yılında Emin Paşanın teklifi üzerine askeri okula alınmadan önce öğrencilerin bir hazırlık sınıfından geçmeleri kararlaştırıldı. Aynı yıl içerisinde eğitimde reform yapmak üzere kurulan Meclis-i Maarif-i Muvakkat, askeri okulların ıslahı yönünde bazı kararlar aldı. Eğitimin mesleğe yönelik olması ve on iki yerde Mekteb-i Fünun-ı İdadîye adıyla

okullar açılması kararı problemlerin çözümüne yönelik alınmış kararlardandır (Öztürk, İdâdî, 21/464).

Bu okullarda Arapça, Farsça ve yazı derslerini öğrenenler imtihanla, dışarıda öğrenim görenlerden Arapça ve Farsça imtihanlarını geçenler ise doğrudan Mekteb-i Harbiye'ye alınacaktı (Öztürk, İdâdî, 21/464).

Sultan Abdülaziz 1853 tarihinde Mektebi-i İdadilere sadece rüştiyelerden öğrenci alınmasını emretti. Öğrenci alımında vücutça uygun olanlarına öncelik tanındı. Ancak, askeri idadilere vasıflı öğrenci hazırlama meselesi Sultan Abdülaziz döneminin sonlarına kadar tam anlamıyla halledilemedi. 1875 yılında askeri idadilere vasıflı öğrenci yetiştirme problemini çözmek üzere İstanbul'da dört askeri rüştiye açıldı. Daha sonraki yıllarda askeri idadi bulunan taşra şehirlerinde de askeri rüştiye mektepleri açılmaya devam etti (Öztürk, İdâdî, 21/464–465).

Görüldüğü gibi Osmanlının son dönemlerinde, bozulan eğitim sistemini toparlamak ve rayına oturtmak hiç de kolay olmamıştır. Askeri mekteplere öğrenci yetiştirme sorununu halletmek üzere idadi mektepleri kurulmuştur. Ancak bu mekteplerden yetişen öğrencilerin, askeri mekteplere geçişte, fiziki performanslarının değil de Arapça ve Farsça dillerinde başarılı olma oranlarının göz önüne alınması dikkat çekicidir.

1.3.3.2.2. Sivil İdadiler

1869 yılında Maarif-i Umumiye Nizamnamesinin hazırlanmasına kadar geleneksel eğitim sistemi yanında Batı tarzı eğitim sistemi önemli gelişmeler kaydetmeye başlamıştı. Ancak ilkokul ve ortaokul seviyesindeki eğitim kurumlarının sayılarının artmasına rağmen Galatasaray Mekteb-i Sultanisi dışında lise seviyesinde mektep kurulamamıştı. Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nde sivil yüksekokullara öğrenci yetiştirmek üzere rüştiyelerin üstünde ve sultanilerin altında idadi adıyla mekteplerin açılması öngörülmekteydi. Her idadinin, yardımcıları ile birlikte, altışar öğretmeni olacaktı. Açılacak mektebin öğretim süresi üç yıl olacak, rüştiye mezunu Müslüman ve gayrimüslim çocuklarından oluşan karma sınıflar kurulacaktı (Öztürk, İdâdî, 21/465).

Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nde açılması öngörülen İdadiler, maddi imkânsızlıklar ve öğretmen bulunamamasından dolayı bir türlü açılmamıştı. Bu durum, Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nde öngörülen üç dereceli öğretim sisteminin oluşmasını bir

süre daha geciktirdi. Yapılan çalışmalar sonucunda ilk idadi şubesi 1874'te Darulmuallimin-i Aliye içinde hizmete girmiş oldu. Eylül 1873'te hazırlanan idadi programına göre okulda şu dersler okutulacaktı: Kavaid-i Osmaniye, Arapça, Farsça, kıraat ve kitabet-i Türkî, tarih-i umumî-i Osmanî, mükemmel hesap, cebr-i âli, coğrafya-yı umumi-i Osmanî, jimnastik, mükemmel hendese, müsellesat-ı müsteviyye, resim, Fransızca, Almanca ve İngilizce (Öztürk, İdâdî, 21/465).

II. Abdülhamid dönemine gelindiğinde idadilerde önemli gelişmeler oldu. Alınan tedbirlerle idadilerin sayıları artırıldı. 1888 yılında idadilerin öğretim süresinin dört yıla çıkarılması kararlaştırıldı. Öte yandan idadi bulunan yerlerdeki rüştiyeler idadilerle birleştirildi. 1898–1899 öğretim yılında bu okullarda okutulan Kur'an dersleri "maa tecvid-i Kur'an ve ulum-u diniye" adıyla, birinci yılda haftada 3 saat, ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci yıllarda haftada 2 saat, altıncı yılda haftada 1 saat ve yedinci yılda haftada 2 saat olarak belirlenmiştir (Öztürk, İdâdî, 21/465).

1.3.3.3. Darü'l Fünûn

Osmanlı Devletinde uzun yıllar hizmet veren medreseler, zamanla taşımış oldukları ilmi misyondan uzaklaşarak önemini yitirmeye başlamışlardı. Bunun üzerine eğitim-öğretimde yenilik arayışları özellikle XIX. yüzyılın ortalarına doğru hız kazanmıştır (İhsanoğlu, Darü'l Fünûn, 8/521).

Darü'l Fünûn, Avrupa'daki yüksek öğretim kurtuluşu olan üniversiteden etkilenerek kurulmaya başlanan bir öğretim kurumudur (Arslan, 1995: 15). Bu kuruma "fenler evi" manasında gelen bir isim verilmesi, bu okullarda geleneksel medrese eğitiminin yerine Batı tarzı bir eğitim anlayışının hâkim olacağı izlenimini vermektedir (İhsanoğlu, Darü'l Fünûn, 8/521).

Osmanlıda yeni bir eğitim sistemi hazırlamak üzere 1845'te Meclis-i Muvakkat adıyla geçici bir meclis kurulmuştu. Bu meclis, Bab-ı Âli'de kendisine tahsis edilen odada haftada iki gün toplanarak gerekli çalışmaları yapmaya başlamıştı (Arslan, 1995: 23-24). Meclis-i Muvakkat ayrıca eğitim faaliyetlerini yürütmek üzere Meclis-i Maarif-i Umumiye adıyla bir daimi meclis kurulmasını öngörmüştür. Bu daimi meclis 1846 yılında faaliyetlerine başlamış, aynı yıl Darü'l-Fünun'un kurulması için ilk adımı atmıştır. Okul binasının inşası için İtalyan asıllı bir mimar görevlendirilmiş, ancak okul

inşaatı uzun yıllar bitirilememiş, bitirildiğinde de eğitim faaliyetleri için kullanılmamıştır (İhsanoğlu, Darü'l Fünûn, 8/522).

Nihayet 1869 yılında Sadullah Paşa tarafından, Fransız eğitim sistemi model alınarak hazırlanan Maarif-i Umumiye Nizamnamesinde ilmi, mali, idari ve hukuki özellikleri belirtilen kurumun, 20 Şubat 1870'te Daru'l-Fünun-ı Osmanî adıyla açılması sağlanmıştır (İhsanoğlu, Darü'l Fünûn, 8/522).

II. Abdülhamid dönemine kadar çeşitli isimler altında mücadele eden ve eğitimde istikrarı yakalayamayan Daru'l-Fünun, 1900 yılında Daru'l-Fünun-ı Şahane adıyla tekrar açılmış ve beş fakülteli ilk modern Osmanlı üniversitesinin kurulması nihayet sağlanmıştır. Cumhuriyet dönemine kadar faaliyet gösteren Daru'l-Fünun, İstanbul Üniversitesi'nin kurulduğu 1933 yılında lağvedilmiştir (İhsanoğlu, Darü'l Fünûn, 8/524-525). 1900 yılında kurulan Daru'l-Fünun'un Ulum-ı Aliye-i Diniye şubesinde; Tefsir-i Şerif, Hadis-i Şerif, Usul-ı Hadis, Fıkıh, Usul-ı Fıkıh, İlm-i Kelam, Tarih-i Din-i İslam dersleri okutulmuştur (Arslan, 1995: 52).

1.4. Cumhuriyet Dönemi Kur'an Öğretimi

Selçuklularda medreselerin kurulması ile birlikte eğitim-öğretimde büyük bir atılım hamlesi başlatılmış, bu heyecan uzun yıllar artarak devam etmiştir. Siyasi ve ideolojik yaklaşımların etkisi ile açılan medreseler, dönemin ihtiyaçlarına bağlı olarak İslam dünyasının her köşesinde yayılmaya başlamıştır. Eğitim-öğretimin bel kemiğini oluşturan medreseler, yeni kurulan Osmanlı devleti tarafından da benimsenmiştir.

Osmanlı Devleti'nin gerileme dönemine girdiği süreçte eğitim-öğretimdeki aksaklıklar da kendisini göstermeye başlamıştır. Bu aksaklıkları zamanında tespit edemeyen devlet adamları, savaşlarda art arda alına yenilgilerin de etkisiyle eğitimde askeri alanda yenilikler yapmışlar, bu yeniliklere diğer eğitim alanlardaki ıslahatlarla devam etmişlerdir. Ancak hastalığın doğru teşhisi yapılamadığından sarf edilen çabaların karşılığı istenilen ölçüde alınamamıştır.

Tanzimat dönemine gelindiğinde yenilik çalışmalarının önündeki engeller kaldırılmaya çalışılmış, kısmen de olsa başarılı olunmuştur. Dönemin padişahı II. Mahmud'un kararlı tutumu ve özellikle eğitim alanında yaptığı yenilikler kendisinden sonra gelen dönem için bir başlangıç kabul edilmiştir.

Ancak zaman göstermiştir ki II. Meşrutiyetin ilanına kadar sürdürülen ıslahat ve Tanzimat hareketleri ile ilerleme söyle dursun, devletin üzerine binen yük daha da artmıştır. Bunun en önemli sebepleri arasında sistemli ve planlı çalışmaların yapılamaması, problemlerin kaynağının iyi tahlil edilememesi, körü körüne taklitçilik gibi konular dikkati çekmektedir. Bünyesinde çalışacak memurlar yetiştirilmeden teşkilatlar kurulmuş, uygulayacak hâkimler, memurlar yetiştirilmeden kanunlar, talimatnameler ve nizamlar vazedilmiştir. Eğitim-öğretimin geliştirilmesi yerine, öncelik ordu düzenini sağlayacak meselelere verilmiş, problemlerin kaynağı yanlış yerlerde aranmıştır (Aydın, 1989: 290).

Eğitim-öğretim alanında gösterilen çabalar da metotsuzluk ve sistemsizlik yüzünden, fayda yerine daha da zararlı neticeler doğurmuştur. Medreseler eğitime devam ederken mektepler açılmış, eğitimde iki başlı bir manzara ortaya çıkmıştır. Sıbyan mektepleri bir düzenlemeye tabi tutulmadan rüştiyeler kurulmuş, bunlar da düzene sokulmadan idadilerin açılması yoluna gidilmiştir. Dolayısı ile halkın ihtiyaçları ve şartlar iyice tahlil edilmeden yenilikler yapılmaya çalışılmış, bunda da iyi netice yerine bir takım yeni problemlerle karşılaşmıştır (Aydın, 1989: 291).

II. Meşrutiyet döneminde ıslahat çalışmalarında biraz daha ileri gidilmiştir. Çeşitli mesleklere eleman yetiştiren okullar açılmış, ilköğretim kanunu ile beraber kızların orta, lise ve yüksek öğrenime gidebilmesinin yolu açılmış, Darülfünununun ıslahı yolunda önemli adımlar atılmıştır. Bütün bunlara rağmen plansız çalışmalar ve gayretler başarısızlığı kaçınılmaz hale getirmiştir. Mektep-medrese kavgası devam etmiş, ilköğretim yaygınlaştırılamamıştır (Aydın, 1989: 292).

Cumhuriyet dönemi din eğitimi manzarası da bundan çok farklı değildi. Cumhuriyetin ilk yıllarında (1920–1924–1933) din eğitimi ve öğretimi konusunda uzmanların görüşleri göz önünde bulundurularak toplumun ihtiyaçlarına göre okullar açılmış, müfredatlar hazırlanmıştı. Sonraki yıllarda bu anlayış terk edilerek mesleki eğitim veren kurumlar kapatılmış, okullardan din dersleri kaldırılmıştır. 1949’dan sonraki yıllarda siyasi ve sosyal gelişmeler sonucu din eğitimi uzmanları ve din görevlilerini istihdam eden kurum olan Diyanet İşleri Başkanlığı yetkililerinin katıldığı komisyonların aldığı kararlar doğrultusunda din eğitimi alanındaki çalışmalar yeniden başlamıştır. 1930’dan itibaren kapatılmış olan okullar yeniden açılmaya başlamıştır. Ancak bu uygulamalar

daha sonraki yıllarda gelişerek devam edemediği için, din eğitimi alanında ülke ihtiyaçlarına yönelik değişiklikler ve ıslahatlar zamanında yapılamamıştır. Bunun yerine Osmanlı Devletinin son yüzyıllarında olduğu gibi, yanlış bir yol takip edilerek, açılan ve nicelik bakımından gelişen okulların nitelik bakımından geliştirilmesi gerekirken, ihtiyaç devam ettiği halde, sayılarının veya öğrenci kontenjanlarının azaltılması yoluna gidilmiştir (Ayhan, 1999: 1–2).

1.4.1. Tevhid-i Tedrisat Kanunu

Cumhuriyetin ilanından sonra TBMM’de bir dizi kanun çıkarılmıştır. Bu kanunlardan sekiz tanesi daha sonra inkılâp kanunu olarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanunlara 1982’de yürürlüğe giren Anayasa’nın 174. Maddesinde geçen “Hükümleri anayasaya aykırı olduğu şeklinde anlaşılabilir ve yorumlanamaz” ifadesi ile dokunulmazlık kazandırılmıştır (Ayhan, 1999: 24). Bu kanunlardan ilki genelde bütün eğitim sistemimizi, özelde ise din eğitimi ve öğretimini düzenleyen 3 Mart 1924 tarihli “Tevhid-i Tedrisat” kanunudur (Öcal, 1998: 242). Tevhid-i Tedrisat Kanunu 6 Mart 1924’te resmi Gazete’nin 63. Sayısında 430 sayılı kanun olarak yayımlanmış ve yürürlüğe girmiştir (Öcal, 1994: 25). Tevhid-i Tedrisat Kanunu daha sonra çıkarılan, eğitimle ilgili, bütün kanunlara dayanak teşkil etmiştir.

3 Mart 1924 tarihli Tevhid-i Terisat Kanunu şöyledir:

“Madde 1. Türkiye dâhilindeki bütün müessesat-ı ilmiye ve tedrisiye Maarif Vekâleti’ne merbuttur.

Madde 2. Şer’iye ve Evkaf Vekâleti veyahut hususi vakıflar tarafından idare olunan bilcümle medrese ve mektepler Maarif Vekâleti’ne devir ve raptedilmiştir.

Madde 3. Şer’iye ve Evkaf Vekâleti bütçesinde mekatip ve medreseye tahsis olunan mebalîğ Maarif Vekâletine nakledilecektir.

Madde 4. Maarif Vekâleti yüksek diniyat mütehasısları yetiştirmek üzere Daru’l Fünun’da bir İlahiyat Fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hidemat-ı diniyenin ifası vazifesiyle mükellef memurların yetişmesi için de ayrı mektepler küşad edecektir.

Madde 5. Bu kanun neşri tarihinden itibaren terbiye ve tedrisat-ı umumiye ile müştakil olup şimdiye kadar müdafa-i milliyeye merbut olan askeri rüşdi ve idadiyelerle, Sıhhiye Vekâleti’ne merbut olan Daruleytamlar, bütçeleri ve heyet-i talimiyeleriyle beraber Maarif Vekâleti’ne raptolunmuştur. Mezkûr rüşdi ve idadilerde bulunan heyet-i talimiyelerin cihet-i irtibatları atıyen ait olduğu vekâletler arasında tahvil ve tanzim edilecek ve o zamana kadar orduya mensup olan muallimler orduya nispetlerini muhafaza edeceklerdir (Ayhan,1999: 27)”.

Buradan da anlaşılacağı üzere Kanunun ilk üç maddesine göre Osmanlı Devleti döneminde açılmış olan mektep ve medreselerin kapatılması söz konusu değildir. O halde kanunda geçen “Tevhid” kelimesini bütün öğretim kurumlarının Maarif Vekâletine devredilmesi ve bu okulların tek elden yönetilmesi şeklinde anlamak gerekir (Öcal, 1994: 28). Ayrıca söz konusu okul programlarının Maarif Vekâleti tarafından hazırlanıp, yetişmekte olan nesillerin ortak bilgi temelinde eğitim-öğretim görmesi planlanmıştır. Ancak kanunun uygulanması ve ileriki dönemlerde karşılaşılan bazı olumsuz gelişmeler din eğitimi açısından sıkıntılar doğurmuştur (Öcal, 1994: 28).

1.4.2. Örgün Eğitim

1.4.2.1. İlkokul

Cumhuriyetin ilk yıllarında ilkokullarda Malumat-ı Diniye ve Musahabat-ı Ahlakıyye adı verilen din bilgisi dersleri okutulmuştur. Bu dersler daha sonraki yıllarda birleştirilip tek ders olarak okutulmuş, dersin adı bazen Malumat-ı Diniye, bazen Musahabat-ı Ahlakıyye, bazen de Din Bilgisi olmuştur (Tavukçuoğlu, 1997: 147).

Osmanlıdan Türkiye Cumhuriyetine intikal eden ilkokullar, 6 Ekim 1913 tarihli “Tedrisat-ı İbtidaiye Kanun-u Muvakkat”ı ile şekillendirilmiş olan ilkokullardır. Bu okullar;

- Devre-i Ūla (Ana mektepleri ve Sıbyan sınıfları)
- Devre-i Vasatiye (Mekteb-i İbtidai)
- Devre-i Aliye (El işleri ve İhtiraf mektepleri)

Bu okullar her biri iki yıl olmak üzere toplam altı yıl eğitim-öğretim hizmeti vermişlerdir (Tavukçuoğlu, 1997: 148).

Bu okulların amacı 1915 tarihli “Mekatib-i İbtidaiye-i Umumiye Talimatnamesi”nde şu şekilde ifade edilmiştir:

“İbtidai mekteplerin hedefi, mecburiye-i tahsilîyeye tabi olan çocuklara hayat için en ziyade lazım olan malumatı kazandırmak ve onları mütedeyyin, vatanperver, üstün ve gayyur birer insan olarak yetiştirmektir (Tavukçuoğlu, 1997: 148). Yukarıda da ifade edildiği gibi 1930 ile 1949 yılları arasında din ve ahlak eğitiminin yapılamamış olması,

bu talimatnamede zikredilen değerlerin kazanılması noktasında kayıp yıllar olduğu gözden kaçmamaktadır.

Bu talimatnamede belirtilen üç devreli ve altı sınıflı okullar için hazırlanan müfredat programı şöyledir:

Öğleden önce, Kur'an-ı Kerim, malumat-ı diniye, musabihat-ı ahlakiye, Türkçe/kıraat/sarf-nahiv, tarih, hesap/hendese ve eşya dersleri. Öğleden sonra okutulacak dersler ise el işleri, ziraat, yazı, resim, musiki ve terbiye-i bedeniye.

Yukarıda zikredilen programla birlikte okulun yapısı da 1924 yılına kadar bu şekilde muhafaza edilmiştir (Tavukçuğlu, 1997: 149).

1924 yılında "İkinci Heyet-i İlmiye" tarafından hazırlanan programla yukarıda zikrettiğimiz üç devre kaldırılarak okulların eğitim süresi beş yıl olarak düzenlenmiştir. Cumhuriyet döneminin ilk programı olma özelliği taşıyan bu programda ilkokullarda okutulacak dersler ile bu derslerin sınıflara göre dağılımı belirlenmiştir. İkinci Heyet-i İlmiye'nin hazırladığı programa göre, Kur'an-ı Kerim dersleri ilkokulun ikinci sınıfından başlamak üzere haftada ikişer saat okutulacaktır (Tavukçuğlu, 1997: 150).

İlkokullar için hazırlanan 1926 programında din dersine 3. sınıfa kadar "Hayat Bilgisi" dersleri içerisinde değişik ünitelerde yer verilmiştir. 3. Sınıftan itibaren başlayan din dersleri ise haftada bir saat olarak okutulmuştur (Tavukçuğlu, 1997: 151).

Ayrıca programın son kısmında parantez içinde "münasip zamanlarda talebeye Kur'an-ı Kerim'den müntehap ayetler okutturulacaktır" ifadesi ile Kur'an öğretimine imkân tanınmıştır (Tavukçuğlu, 1997: 157).

1930 programında din dersleri yalnız 5. sınıfta, velilerin isteği üzerine haftada yarım saat okutulabilen bir ders halini almıştır. 1936 yılında din dersi programa alınmamıştır. 1939 yılı programında ise üç sınıflı köy mekteplerinin 3. sınıfında, "Din dersi her perşembe günü öğleden sonra yarım saattir" kaydı düşölürken, köy ilkokul programlarında böyle bir ibareye yer verilmemiştir (Tavukçuğlu, 1997: 151-153).

İkinci Dünya Savaşının yaşandığı yıllarda hissedilen karamsarlık ve yaşanan manevi boşluk, insanların maneviyata olan ihtiyacını artırmıştır. Diğer taraftan yaklaşan

komünizm tehlikesi, yöneticileri dini alanda daha çok düşünmeye sevk etmiştir (Cebeci, 1996: 125).

Söz konusu gelişmelerden sonra 1946 yılında ilk kez din eğitimi ve öğretimi konusu Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne getirilmiş, konunun mecliste ve basında tartışılması sağlanmıştır (Cebeci, 1996: 125).

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Heyeti'nin 25.11.1948 gün ve 232 sayılı kararı ile ilkokul 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin velilerinin de muvafakati üzerine isteyenlere genel öğretim saatleri dışında okutulacak din dersleri programı kabul edilmiştir. Daha sonra isteğe bağlı olmak koşuluyla haftada birer saat 4. ve 5. sınıflarda tekrar okutulmaya başlanmıştır. Ancak program dışındaki bu uygulama sakıncalı görülerek 4 Kasım 1950'de din dersleri program dâhiline alınmıştır. 1968 programında ilk defa din derslerinin özel amaçlarından söz edilmiştir. Bu program uygulamada iken 1974–1975 öğretim yılında ilkokulların 4. ve 5. sınıfları ile ortaöğretim kurumlarına haftada bir saat “Ahlak Dersi” konulmuş ve zorunlu derslerden sayılmıştır (Cebeci, 1996: 153–155).

1.4.2.2. Ortaokul ve Liseler

Yukarıda ifade edildiği gibi, istenilen düzeyde olmasa da, din eğitiminin okullarda tekrar yerini alması, halkın ihtiyaç duyduğu dini eğitimi alabilmesi açısından olumlu bir başlangıç olmuştur. Ayrıca din eğitiminin laikliğe zarar getirmediği ve bu faaliyetin devlet tarafından da yapılabileceği görülmüştür (Cebeci, 1996: 127).

Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi ile hükümet din alanında daha yumuşak bir tutum izlemiştir. Bunun sonucu olarak 13.08.1956 tarih ve 4-7805 sayılı İcra Vekilleri Heyeti'nin kararıyla M.E.B. 17 Eylül 1956 tarihli ve 921 sayılı genelgesi ile bütün resmi ve özel ortaokulların, 1. ve 2. sınıflarına, isteğe bağlı, din dersleri konulmuştur. Din dersini çocuklarına okutmak istemeyen velilerin yazılı müracaatla bu taleplerini bildirmeleri karara bağlanmıştır (Ayhan,1999: 128).

Din derslerinin ortaokul müfredatlarında yerini alması bir yandan laikliğe zarar vereceği endişesiyle eleştirilere tabi tutulmuş, diğer taraftan yetişmekte olan gençliğin dini ve ahlaki değerlerden yoksun yetiştiği gerekçesiyle desteklenmiştir (Cebeci, 1996).

Bir taraftan bu tartışmalar yaşanırken diğer taraftan İmam-Hatip Okullarının sayılarının artması dikkatleri çekmeye başlamıştır. İmam-Hatip Okullarının gördüğü ilgi liselere de din dersleri koyularak aradaki dengenin sağlanması fikrini ortaya çıkarmıştır. Bunun üzerine 1967 yılında 271 milletvekilinin imzasıyla liselere din bilgisi dersleri konulmasına dair önerge Türkiye Büyük Millet Meclisine sunuldu. Bu önerge ile birlikte din derslerinin Atatürk ilkeleri, laiklik ve vicdan hürriyeti yönünden doğru olup olmayacağı konusunda tartışmalar yeniden alevlendi (Cebeci, 1996: 127). Ancak önerge TBMM’de oylanarak kabul edilmişti. 1967-1968 öğretim yılından itibaren Anayasanın laiklik prensibine uygun olmak ve isteğe bağlı olmak kaydıyla lise ve dengi okulların 1. ve 2. sınıflarında din bilgisi dersi okutulmaya başlandı (Cebeci, 1996: 128). Daha sonra bu derslerin bütün sınıflara konulması yönündeki istekler dikkate alınarak ortaokulların ve liselerin son sınıflarına da bu derslerin konulması kararlaştırılmıştır (Ayhan,1999: 133).

1.4.2.3. İmam Hatip Liseleri

Yukarıda da ifade edildiği gibi 3 Mart 1924’te Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkartılmış, bu kanunla birlikte eğitimde birlik sağlanmasına çalışılmıştır. Bu kanunda zikredilen ilk üç maddeye göre bütün medrese ve mektepler Maarif Vekâletine başlanmıştır. Dördüncü madde ise şöyledir:

“Maarif Vekâleti yüksek diniyat mütehasısları yetiştirmek üzere Daru’l Fünun’da bir İlahiyat Fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hidemat-ı diniyenin ifası vazifesiyle mükellef memurların yetişmesi için de ayrı mektepler küşad edecektir”.

Tevhid-i Tedrisat Kanununun bu maddesi Maarif Vekâletine, İlahiyat Fakültesi ve İmam Hatip Liseleri açma görev ve yetkisini vermiştir (Öcal, 1998: 242).

İmam ve Hatip mektebi 1924 yılında açılmış olmasına rağmen aslında ilk defa açılan bir öğretim kurumu değildi. Bu kurum, Osmanlı döneminde açılmış olan ve Maarif Vekili Vasıf Çınar tarafından kapatılan “Daru’l-Hilafeti’l İslamiye” adlı mektep öğrencilerinden seviye tespit sınavını geçenlerin alınmasıyla oluşturulmuş bir mekteptir. Daru’l-Hilafeti’l İslamiye öğrencilerinden arzu edenler sınava tabi tutulmuş, başarı oranlarına göre dört grup oluşturulmuştur. İşte bu dört grup yeni açılan İmam ve Hatip

Mektebi'nin dört sınıfını oluşturmuştur. Dolayısıyla mektep yeni açılmasına rağmen ilk yılında mezun verebilecek konuma sahip olmuştur (Öcal, 1994: 32).

Maarif Vekâleti, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun verdiği yetkiyle 1923–1924 yılı itibariyle 29 yerde, ilkokula dayalı ve dört yıl süreyle öğretim yapacak olan İmam ve Hatip Mektepleri açmıştır (Öcal, 1998: 242). Ancak 1924–1925 öğretim yılında Ödemiş, Hopa, Şavşat, Niğde imam-hatip mektepleri kapatılmış, Artvin ve İzmir'de birer adet yeni imam-hatip mektebi açılmak suretiyle sayıları 26'ya indirilmiştir (Ayhan, 1999: 31).

1925–1926 öğretim döneminde ise Erzurum, Eskişehir, Urfa, Amasya, Gaziantep, Maraş, Artvin, İzmir imam-hatip mektepleri kapatılmış Of, Akşehir, imam-hatip mektepleri açılmış ve okulların sayısı 20'ye indirilmiştir (Ayhan, 1999: 32).

1926–1927 öğretim yılında Kütahya ve İstanbul imam-hatip mektepleri dışındakiler kapanmış, bu ikisi üç yıl daha öğretime devam etmiştir. Nihayet 1930 yılında bunlar da kapatılarak imam-hatip mekteplerinin öğretimine son verilmiştir (Uzunpostalıcı, 1995: 122).

Cumhuriyet döneminde açılan imam-hatip mektepleri resmi bir kapatma kararı olmaksızın ilgisizlik sebebiyle kendiliğinden kapanmıştır. Ancak bu mekteplerin kapatılma nedenleri çokça tartışılmıştır (Cebeci, 1996: 143). Dönemin Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu, “mesleki okullar mesleğe rağbet ölçüsünde rağbet görürler. Demek ki rağbet görmemişlerdir” derken, bu beyana karşılık Ömer Rıza Doğrul şu şekilde görüş beyan etmiştir:

“İmamlık, hatiplik ve din âlimliği bu memlekette en yüksek hürmet ve itibar gören, en şerefli meslekler arasındadır. Fakat bu meslek, her meslek gibi vaktiyle geniş bir ilerleme ve parlak bir istikbal vaat ettiği halde, bugün böyle bir şey vaat etmekten uzak kalmış ve ona bugünkü şartlara göre istikbal vaat eden bir terakki temin olunmamıştır. Mesleğin gördüğü rağbetsizlik muhakkak ki bu yüzdendir. Çünkü bugün bu meslek yalnız külfet yükletmekte ve hiçbir nimet vaat etmemektedir...” (Ayhan, 1999: 37).

İmam-Hatip Mekteplerinin rağbet görmemesinin ya da rağbet gördüğü halde öğrenci kaybı yaşamasının belirgin diğer bir sebebi ise Osmanlı döneminden gelen sosyal gruplaşmalardır. Osmanlı'nın son dönemlerinde yaşanan değişim anlayışı ile her alanda yeni bir sistem benimsenmeye çalışılmış, halkın bir kısmı buna ayak uydururken diğer

bir kısmı endişe ile izlemiştir. Bu hengâmede medreseler kapanmış, talebelerinin bir kısmı imam-hatip mekteplerine yerleştirilmiştir. Bu talebeler yeni okullarına alışma şaşkınlığı içindeyken sarıklı, cübbeli, sakallı hocaların yerine karşılarında papyonlu, fötr şapkalı muallimler buluvermişlerdir. Derse giren bu yeni öğretmenler irtica ve yobazlık olarak nitelendirdikleri Müslümanlığı ağır ifadelerle karalayarak söze başlamışlardır. Talebeler de bu yaşananlar üzerine yeni mektepleri ile aralarında gönül bağı kuramamış, birçoğu okulu terk etmek zorunda kalmıştır. Bu tablolar ile karşılaşan veliler ise zaten güven duygusu beslemedikleri imam-hatip mekteplerini gözden çıkarmışlardır (Cebeci, 1996: 143–144).

Genel itibariyle oldukça sancılı bir başlangıç yaşayan imam-hatip mekteplerinin öğretim esasları 9 Temmuz 1924 tarihli 56 maddelik talimatname ile belirlenmiştir. Mektepte tahsil müddeti dört sene idi. Mektebe iptidaiye-i umumiye mezunlarından asgari 12, azami 15 yaşında bulunanlar alınıyordu. Okutulacak dersler; Kur'an- Kerim, Gına, Tefsir, hadis, İlm-i Tevhid, Coğrafya, Hesap, Hendese, Nebatat, Din Derleri, Ruhیات, Ahlak ve Malumat-ı Vataniye, Hıfzısıhha, Yazı, Terbiye-i Bedeniye, Türk Edebiyatı, Hitabet ve İnşat, Arabî ve Tarih dersleridir (Ayhan, 1999: 35).

İmam-hatip mekteplerinin öğrenci ilgisizliğinden dolayı kapatıldığı iddiası görünüşte doğru ise de mektebin lise kısmının olmaması, dört yıllık bir ortaokul seviyesinde kalmış olması ve mezunlarına istihdam alanlarının bulunmaması gibi nedenlerden dolayı kapandığını söylemek daha yerinde bir ifade olacaktır.

1.4.2.3.1. İmam-Hatip Kurslarının Açılışı

Türkiye'de demokrasiye geçiş ile birlikte siyaset adamları oy toplamak maksadıyla halkın arasına katılıyor böylelikle onların sorunlarına da şahit oluyorlardı. Dönemin en büyük problemlerinden birisi kuşkusuz din eğitimi meselesiydi. Tek partili dönemde din eğitimi yapılmadığı için toplumda dini ve ahlaki yönden bozulmalar kendisini belli etmeye başlamıştı. Namaz kılacak kadar Kur'an bilgisi olmayan insanlar çoğunlukta idi. Bazı yerleşim yerlerinde vefat eden insanların cenazelerini kaldıracak din görevlisi bulunamıyordu. Bu durum TBMM'de ve 2 Aralık 1947'de toplanan Cumhuriyet Halk Partisi 7. kurultayının gündemine de gelmişti. Bu kurultayda bazı delegelerin ısrarlı istek ve teklifleri üzerine, parti genel kurulu din meselelerini incelemek ve konu ile ilgili bir rapor hazırlamak üzere bir komisyon kurmak zorunda kalmıştı (Öcal, 1998: 245).

CHP meclis grubunun 10.11.1948 tarihli toplantısında başbakanın teklifi üzerine din eğitimi yapılması ve din görevlisi yetiştirilmesi konularının araştırılıp bir rapor hazırlanması için 17 kişilik bir komisyon kurulmuş ve bu komisyon raporunun ikinci maddesinde imam-hatip yetiştirilmesi konusu şu şekilde belirtilmişti:

“Müslüman vatandaşların imamlık ve hatiplik gibi dini hizmetlerini ifa edecek elemanlara da ihtiyaç olduğu ve bunları yetiştirecek öğretim müesseselerinin kurulması lazım geldiği tespit edilmiş ve bu nevi öğretim kurumlarının rejimimizin ve Anayasamızın laiklik esasları ile asla tearuz etmeden devlet yardımı ile kurulabileceği esasında birleşilmiştir.

Anayasamızın 80. maddesi hükümete bir nevi eğitimi denetleme vazifesi verir. 789 sayılı Maarif Teşkilatı Kanunu'nun 4. maddesi bu denetlemenin Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılmasını emreder. Anayasamız ve Maarif Teşkilatı Kanunu'nun bu amir hükümleri sebebiyle ve maslahatın da icabı olarak İslam Dininin meslek adamlarını yetiştirmek üzere kurulacak okulların da, programları ile kitaplarının tetkik ve tasnifi her nevi tedris ve terbiye faaliyetlerinin kontrolü ve bu müesseselerde hizmet görecekle rin intihap ve tayinlerinin tasdiki bakımlarından Milli Eğitim Bakanlığının devamlı alaka, teftiş ve murakabesi altında bulunmaları gerektiği ittifakla tespit olunmuştur (Ayhan, 1999: 140-141).”

Raporda Bakanlığa bağlı ve okul olarak açılması ittifakla teklif edilmiş olmasına rağmen parti meclisindeki tartışmalardan sonra, açılacak kurumun “kurs” adıyla açılması karara bağlanmıştır. Ayrıca talebe kabulünde ortaokul mezunu ve askerliğini yapmış olma şartı aranacaktı (Cebeci, 1996: 147).

Sonuç olarak din adamlarının bilgilendirilmesi ve zamanın şartlarına göre yetiştirilmeleri amacıyla 1948 yılında 10 il merkezinde, 10 ay süreli İmam-Hatip Kursları açılmış oldu. Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğü'ne bağlı açılan bu kurslarda okutulacak dersler; akaid, ahlak, hutbe, Kur'an-ı Kerim, ibadet, tarih, coğrafya, yurt bilgisi ve sağlık bilgisi olarak belirlenmişti (Cebeci, 1996: 147).

Görüldüğü gibi iyi bir ön çalışma ve plan yapılmadan açılan bu kursların kaliteli, bilgi ve beceri bakımlarından donanımlı din görevlileri yetiştirmesi mümkün değildi. Öyle ki zamanın bazı önemli isimleri ve Diyanet İşleri Başkanı tarafından da olumsuz yönde eleştirilmişti. Bütün eksikliklerine rağmen 18 yıllık bir aradan sonra böyle bir adım atılabilmiş olması olumlu bir gelişme olarak tarihte yerini almıştı (Cebeci, 1996).

1.4.2.3.2. İmam-Hatip Okulu

1950 genel seçimlerinde iktidara gelen Demokrat Parti, halktan gelen baskılar sonucunda gerekli çalışmanın yapılması için “Müdürler Komisyonu”na görev verdi.

Yapılan çalışmalar sonucunda 13 Ekim 1951 tarih ve 601 sayılı Müdürler Komisyonu kararı ile “İmam Hatip Okulu” adıyla, din eğitimi ve öğretimi yapacak okulların açılmasını karara bağladı (Öcal, 1994: 52). Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun 4. maddesine dayanarak dönemin Mili Eğitim Bakanı Tevfik İleri alınan kararı onayladı(Öcal, 1998: 246). 17 Ekim 1951 tarihinde Adana, Ankara, Isparta, İstanbul, Kayseri, Konya ve Maraş illerinde ilk 7 İmam Hatip Okulu öğretime başladı (Cebeci, 1996:150).

Açıldığı yıl 5 yıllık ilkokula dayalı 4 yıllık bir ortaokul olarak tasarlanmıştır. Ancak ilk mezunlarını verdiği yıl 3 yıllık lise kısmı açılmış böylece 4+3 toplam 7 yıllık bir ortaöğretim kurumu şekline dönüştürülmüştür (Öcal, 1994: 52).

İmam-Hatip Okullarının ders programları yaklaşık %40 oranında meslek dersleri, %60 oranında kültür ve fen derslerinden oluşmaktaydı. Bu dönemde İmam-Hatip Okullarının açılması halk tarafından büyük bir sevinçle karşılanmıştır. Aynı zamanda bu tarih din eğitimi ve öğretimi açısından da bir dönüm noktası olmuştur (Öcal, 1994: 52).

Açıldığı yıl itibariyle MEB merkez teşkilatında din eğitimi ile ilgili bir yönetim birimi bulunmadığından İmam Hatip Okulu, Özel Okullar Müdürlüğü’ne bağlanmıştır. 1958’de Ortaöğretim Genel Müdürlüğü’ne, 1961’de de Bakanlığın 10.07.1961 tarih ve 1044 sayılı kararı ile kurulan Din Eğitimi Müdürlüğü’ne bağlanmıştır (Cebeci, 1996: 150).

12 Mart 1971 askeri muhtırasından sonra MEB Talim ve Terbiye Kurulunca hazırlanan ve 20.4.1972 tarih ve 248 sayılı kararı ile onaylanıp yürürlüğe konan ”İmam-Hatip Okulları İdare Yönetmeliği” ile bu okulların öğretim süreleri ve programlarında değişiklik yapılmıştır (Öcal, 1999: 218). Orta kısımdan meslek dersleri (din dersleri) çıkartılmış, öğrenim süresi bir yıl eksiltilerek 3 yıllık devlet okulu haline dönüştürülmüştür. Lise kısmı ise 4 yıla çıkartılmıştır. 3+4=7 yıllık bir ortaöğretim kurumu olmuştur (Öcal,1998: 247).

Burada her ne kadar “lise kısmı 4 yıla çıkartılmıştır” cümlesi telaffuz edildi ise de, orta kısımdan din derslerinin çıkartılıp 3 yıllık devlet okulu haline dönüştürmüş olması aslında İmam-Hatip Okulu’nun 3+4=7 yıl süreli bir kurum değil, sadece 4 yıllık bir meslek lisesi haline geldiğini söylemek daha yerinde bir ifade olacaktır (Cebeci, 1996: 151).

1.4.2.3.3. İmam Hatip Lisesi

14.03.1973'te çıkartılan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 32. Maddesi ile İmam-Hatip Okulu "İmam-Hatip Lisesi" haline dönüştürülmüştür(Öcal, 1999: 219). Bu okulların mezunları bu tarihe kadar yalnızca Yüksek İslam Enstitülerine girebiliyorken, Milli Eğitim Temel Kanunu ile okulların isminde ve amaçlarında değişiklik yapılmış, diğer bütün lise mezunları gibi, İmam-Hatip Lisesi mezunları da üniversitelerin bazı bölümlerine girme hakkı kazanmıştır (Öcal, 1998: 247; ayrıca bkz: Hayıt, 1993: 117).

Bu yeni uygulama ile İmam-Hatip Okullarının kapatılan orta kısımları, yeni İmam-Hatip Liselerinin bünyesinde orta kısım olarak kalmıştır (Cebeci, 1996: 151). Ayrıca genel ortaokul programına ilaveten haftada 3 saat Arapça ve 5 saat Kur'an-ı Kerim dersleri zorunlu seçmeli dersler olarak programa konulmuştur (Cebeci, 1996: 151; ayrıca bkz: Hayıt, 1993: 119).

16 Ağustos 1997 tarihinde TBMM'nce kabul edilen 8 yıllık kesintisiz eğitim yasasına göre düz liselerin, mesleki ve teknik eğitim okullarının orta kısımları ile birlikte imam-hatip liselerinin de orta kısımları kapatılmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nun 19 Ağustos 1998 tarihli kararı ile İmam-Hatip Liselerinin programlarında bir değişiklik daha yapılmış, lise kısmına bir yıllık hazırlık sınıfı eklenerek 1+3=4 yıllık bir lise haline dönüştürülmüştür. Bu düzenlemeden sonra, genel İmam-Hatip Liselerinin hazırlık sınıfında Arapça ve Kur'an ağırlıklı, Anadolu İmam-Hatip Liselerinin hazırlık sınıfında ise İngilizce, Fransızca ve Almancadan oluşan yabancı dil ve Kur'an-ı Kerim ağırlıklı bir öğretim yapılmaya başlanmıştır (Öcal, 1999: 218-219).

İmam-hatip Liselerinin hazırlık sınıflarında haftada 8 saat, 9., 10. ve 11. sınıflarda ise haftada 4 saat Kur'an-ı Kerim dersi okutulmuştur (Çollak, 2005: 127).

Yukarıda da ifade edildiği gibi 16 Ağustos 1997 tarihinde TBMM'nce kabul edilen 8 yıllık kesintisiz eğitimin yürürlüğe girmesiyle birlikte mesleki ve teknik eğitim okullarının orta kısmı kapanmıştır. Bu uygulama ile birlikte Kur'an kursları da öğrenci sıkıntısı çekmeye başlamıştır. Birçok Kur'an kursu öğrencisizlikten dolayı kapanmış, eğitim-öğretim faaliyetine devam edememiştir. Dolayısı ile 8 yıllık eğitimini tamamlayan öğrenciler Kur'an okuma bilgisinden mahrum olarak imam hatip lisesine

gelmek durumunda kalmıştır. Ancak burada Yaz Kur'an Kurslarının işlevi karşımıza çıkmaktadır. Bu kurslar, 5. Sınıftan itibaren öğrenci alabilmekte, Kur'an öğretimine daha erken yaşlarda başlayarak Kur'an ve dini bilgiler öğretimindeki eksikliğin telafisinde önemli bir rol oynamaktadır.

1.4.2.4. İlahiyat Fakültesi

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun 4. maddesinde, Daru'l-Fünun'da bir İlahiyat Fakültesi tesis edilmesi kararının mevcudiyeti yukarıda ifade edilmişti. Bu kanuna dayanarak ilk İlahiyat Fakültesi 1924 yılında açılmış ve öğretime başlamıştır. 31.05.1933 tarihinde çıkarılan bir kanunla Darülfünûn kapatılarak yerine İstanbul Üniversitesi kurulmuştur. Darülfünûn kapatılınca, Darülfünûn bünyesinde öğretime devam eden İlahiyat Fakültesi de aynı yıl kapatılmıştır (Ayhan, 1999: 209). Onun yerine Edebiyat Fakültesi bünyesinde İslami İlimler Enstitüsü kurulmuş, ancak o da öğretim kadrosunun dağılması üzerine 1936 yılında faaliyetine son vermiştir (Cebeci, 1996: 164).

Eğitim kurumları alanındaki ıslahatları anlatırken buraların neden öğrenci bulamadığı konusunda dikkati çeken bazı olaylar izah edilmişti. Halkın İslam dinine olan teveccühünün yüksek olduğu biliniyorken, din adamlarına ve buna bağlı eğitim kurumlarına olan saygısı ortada iken, 1924 yılında açılan bu ilahiyat fakültesinin de rağbetsizlikten dolayı kapanmış olması gerçekten de düşündürücüdür. Bu vahim duruma ışık tutmak amacıyla zamanın ilahiyat fakültesi öğretim kadrosunun hazırlamış olduğu bir rapor hakkında bilgi vermek faydalı olacaktır.

İlahiyat Fakültesi öğretim üyeleri 1928 tarihinde dönemin getirmiş olduğu değişim havasına ayak uydurmak amacıyla, dini hayatın ıslah edilmesi yönünde bazı çalışmalara girişmişler ve "Reform Programı" adıyla bir rapor hazırlamışlardır. Dini hayatın ıslah edilmesi yönünde maddeler ihtiva eden rapor şöyledir:

1-Camilerde sağlık şartlarına uygun ibadet yapılabilmesi için buralara sıralar, elbiselikler konulmalı, içeriye ayakkabıyla girilmesi özendirilmelidir.

2-Bütün ibadetler, ayinler, dualar Türkçe yapılmalıdır.

3-Mabetlerde çağdaş enstrümantal musikiye kesin olarak ihtiyaç vardır, mabetlere musiki aletlerinin konulması gerekir.

4-Bütün ıslahat tedbirlerini gerçekleştirecek projelerin bir ilim merkezi tarafından hazırlanması gerekir. Bu ilim merkezi ilahiyat fakültesidir(Cebeci, 1996: 165).

Görüldüğü gibi halkın manevi değerlerine bu tarzda bir yaklaşımla müdahalede bulunmak isteyen bir yüksek öğretim kadrosu, zamanın İlahiyat Fakültelerinde mevcuttu. Dolayısı ile bu öğretim kurumlarına öğrencilerin ve halkın teveccüh göstermemesini anlamak zor olamasa gerektir.

Nitekim raporun basında yer alması, dindar halk üzerinde olumsuz tesirini göstermekte gecikmemiştir. Bu reform planı yüzünden meydana gelen müthiş heyecan üzerine hükümet böyle bir raporun var olmadığı açıklamasını yapmış, ardından da komisyon dağıtılmıştır. İlk açıldığı dönemde halkın ilgisini üzerinde toplayan İlahiyat Fakültesi bu rapor ile sonunu hazırlamıştır. Bu olaydan sonra 1933 yılında gerçekleştirilen Üniversite Reformu sırasında da ilahiyat fakültesi öğretim üyeleri kadro dışı bırakılmıştır. Böylece 1949 yılına kadarki süreçte, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun öngördüğü “yüksek diniyat mütehasıslarını yetiştirecek” ve dini konularda ilmi araştırmalar yapacak öğretim kurumu kalmamıştır (Cebeci, 1996: 165).

Böylece 1924'ten sonra açılan İmam-Hatip Mektepleri 1932'de, İlahiyat Fakültesi de 1933'te kapanmıştır. Orta ve yüksek öğretim alanında da din öğretimine son verilmesi sosyal, kültürel ve manevi değerler alanlarında birçok probleme yol açmıştır. Türk-İslam medeniyetlerinden gelen geleneğin devamı olmaya namzet İmam-Hatip Mektepleri ve İlahiyat Fakültelerinin kapanması ülkede bir takım manevi sıkıntılar meydana getirmiştir (Ayhan, 1999: 209).

Dini öğretimin yapılmadığı bu süreçte çeşitli kurultay toplantılarında, Meclis müzakerelerinde, parti gruplarında ve basında din eğitimi alanına giren konular ile yüksek din öğretimi kurumlarının tesisi konuları da gündeme gelmişti. Cumhuriyet Halk Partisi meclis grubunun 1948 yılında kurduğu din eğitimi araştırma komisyonu, hazırladığı raporda İlkokullara din dersi konulmasını, İmam-Hatip Okulları ile beraber İlahiyat Fakültesi'nin açılmasını teklif etmişti (Cebeci, 1996: 166). Bu doğrultuda mecliste birkaç kanun teklifi daha sunulmuş, bu teklifler birçok milletvekili tarafından desteklenmişti. Bundan sonraki tartışmalar, İlahiyat Fakültesinin Ankara'da mı yoksa İstanbul'da mı açılması gerektiği konusu etrafında toplanmıştır (Ayhan, 1999: 211).

Milletvekillerinden ve Diyanet işleri Başkanlığı'ndan gelen tekliflerde açılması düşünülen fakültenin adının “İslam İlahiyat Fakültesi” olması istikametinde ise de, hükümetten gelen tasarı ve 4 Haziran 1949 tarihinde, Meclis'te kabul edilen kanunla

Ankara Üniversitesi'ne bağlı olarak açılan yüksek öğretim kurumunun adı "İlahiyat Fakültesi" olmuştur (Cebeci, 1996: 166).

1.4.2.5. Yüksek İslam Enstitüsü

Demokrat Parti iktidarı döneminde İmam-Hatip Okullarının açılarak sayılarının artmaya devam etmesi ve ortaokullara da din derslerinin konulması üzerine ilahiyat fakültesi, artan öğretmen ihtiyacına cevap veremez hale gelmişti. İlahiyat fakülteleri öğrencilerini imam-hatip liselerinden değil de liselerden alıyordu (Cebeci, 1999: 230). İmam-hatip liseleri mezun vermeye başlayınca buradan mezun olan talebelere de yüksek öğrenim imkânı sağlama lüzumu ortaya çıkmış oldu. Bu sebeple Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak ilk Yüksek İslam Enstitüsü 1959-1960 yılında İstanbul'da açılmış oldu (Cebeci, 1996: 166). Bunu 1962-1963 yılında öğretime başlayan Konya Yüksek İslam Enstitüsü takip etti. Daha sonra sırasıyla, 16.12.1965 Kayseri, 25.08.1966 İzmir, 30.07.1969 Erzurum, 28.11.1975 Bursa, 1976 Samsun ve 1979 Yozgat İslam Enstitüleri takip etmiştir (Ayhan, 1999: 239).

Ayrıca Atatürk Üniversitesi Senatosu 12.02.1971 tarihinde, Üniversiteye bağlı olarak "İslami İlimler Fakültesi" adıyla Erzurum'da bir fakülte açılmasını kararlaştırdı. Fakültenin kuruluşu ile ilgili bir de yönetmelik hazırlanarak, 22.08.1971'de yayımlandı. 1971-1972 öğretim yılında Fakülte öğretime başladı. Eğitim-öğretim süresi 5 yıl olarak tasarlanan İslami İlimler Fakültesi, lise mezunlarının yanı sıra İmam-Hatip Okulları mezunlarına da belli bir kontenjan ayırıyordu. Daha sonraki yıllarda, meslek okullarının "Meslek Lisesi" haline dönüştürülmesi üzerine bu fakülte de, bütün orta dereceli okul mezunlarını kabul etmeye başlamıştır (Öcal,1986: 119).

Bilindiği Yüksek İslam Enstitüleri okul statüsünde oldukları için lisansüstü öğretim yaptırıyorlardı. 1970'li yılların sonlarına gelindiğinde öğrenciler Yüksek İslam Enstitülerinin ilmi kariyer yaptıracak akademik hüviyete kavuşturulmasını istemeye ve bunun için dersleri boykot etmeye başladılar (Cebeci, 1999: 231). Nihayet 6 Kasım 1982 tarihinde çıkarılan 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu ile Erzurum Yüksek İslam Enstitüsü, İslami İlimler Fakültesine dâhil edildi (Cebeci, 1996: 167). Bu fakülte ile birlikte diğer Yüksek İslam Enstitüleri İlahiyat Fakültesine dönüştürüldü. Bundan sonra ilahiyat fakülteleri bir yıl hazırlık olmak üzere 5 yıllık müşterek bir programla eğitim yapmaya başladılar (Cebeci, 1999: 231).

1.4.3. Yaygın Eğitim

1.4.3.1. Kur'an Kursları

Kur'an tilavetinin Müslümanların hayatında önemli bir yeri vardır. İslam'ı anlamaya başlamanın ilk adımlarından biri olan Kur'an tilavetini ilk defa vahiy meleği olan Cebrail (a.s) 'den öğrenen Hz. Peygamber, ashabına da onu okumayı sevdirmiş, bu ibadet yıllarca uygulanarak günümüze kadar gelmiştir.

İlk vahyin gelişliyle birlikte İslam'ı anlatmada çeşitli problemler yaşayan Mekke halkı, Kur'an tilavetini aynı zamanda bir tebliğ metodu olarak kullanmıştır. Edebi üslubu, zamanın şair ve edipleri tarafından şaşkınlıkla izlenmiş, Kur'an karşısında ellerindeki şiirlerin bir anda değerini yitirdiğini gözlemlemişlerdir. Kur'an'ın nazmiyle ve üslubuyla zamanın müşriklerine meydan okuması ve onları ayetlerinin benzerini yapmaya davet etmesi (Bakara, 2/23) her açıdan taklit edilemez bir kitap olduğunun göstergesidir.

Müslümanlar ellerindeki bu yüce kitabı kendileri öğrendikleri gibi diğer insanlara da öğretme gayreti içerisinde olmuşlardır. Özellikle bu yönde Kur'an öğretimi kurumları inşa etmek suretiyle bu emaneti yeni yetişen nesillere de aktarmışlardır. Bu okullardan ilki Medine'de açılan Mahremetü'bnü Nevfel Dâru'l-Kurrâ'sıdır. Kütüphaneler ve cami okullarının yanı sıra, Kur'an tilaveti ve Hz. Peygamberin çeşitli lehçelerde okumuş olduğu kıraat usulleri öğretilmiştir (Baltacı,1999: 181).

Eyyubiler devrinde Daru'l-Kur'an, Selçuklular devrinde Daru'l-Huffaz ve Osmanlılar devrinde Daru'l-Kurrâ adıyla İslam ülkelerinin her yerinde faaliyet göstermişlerdir. 1924'te medreselerin kapatılmasıyla birlikte ihtisas medresesi olan Daru'l- Kurralar da kapatılmıştı. Bundan sonra medreselerin yerine İmam-Hatip Mektepleri açıldığı halde Daru'l-Kurra'lara mektep statüsü verilmemiştir (Baltacı, 2000: 16).

Tevhid-i Tedrisat Kanunu bütün eğitim kurumlarını Maarif Vekâleti'ne bağlamayı öngördüğü halde dönemin Maarif Vekili Vasıf Çınar'ın kararıyla medreselerle birlikte Daru'l-kurra'lar da kapatılmış, yerlerine geçecek okullar açılmamıştır. 2 Nisan 1925'te 50 milletvekilinin verdiği bir tavrile "Hafız-ı Kur'an yetiştirmek üzere 10 kişi için 50 bin liralık tahsisat konulması" kararlaştırılmıştır. Böylece mektep olmasa bile hafız yetiştirecek Kur'an Kursu açılmıştır (Baltacı, 1999: 183).

1928'deki harf inkılâbıyla Arap harfleriyle Türkçe yazı yazma yasaklanmış, akabinde de Kur'an kursları kapatılmıştır (Baltacı, 2000: 16). Bundan bir sene sonra 10.12.1930 tarihli bir yazıda; "12 yaşından küçüklere hiç bir şey öğretilmemek, 12 yaşından büyüklere ise sadece Kur'an-ı Kerim, namaz süre ve dualarını-sıkı kontroller altında-öğretebilmeleri için bazı hoca efendilere izin verilmiştir" denilmektedir (Baltacı, 1999: 183).

1932'lerde Türkiye genelinde yalnızca resmi 9 Kur'an kursu ve 9 öğretici bulunmaktaydı. Diyanet İşleri Reisi Rıfat Börekçi'nin gayretleriyle bu sayının 1934'te 19'a yükseldiğini, 1935'te 15'e düştüğünü, 1940'ta 38'e yükseldiğini, 1941'de tekrar 15'e düştüğünü görmekteyiz(Baltacı, 2000: 16). Özellikle Ahmet Hamdi Akseki'nin 1947'de Diyanet İşleri Başkanı olduğundan sonra bu hizmet gelişme göstermeye başlamış(Ural, 1992: 82), 1949'da halktan gelen baskılarla bu sayı 122'ye yükselmiştir (Baltacı, 2000: 16).

1950'li yıllardan itibaren Kur'an Kurslarının sayıları hızla artmaya başlamıştır. 1983 yılı itibariyle Diyanet İşleri Başkanlığının yönetim ve denetimi altındaki faal Kur'an Kursu sayısı 4925'tir. Kur'an'ı yüzünden okumak ve hafızlığa çalışmak üzere Kur'an Kurslarına devam eden öğrenci sayısı ise aynı yıl 176.892 civarındadır(Öcal, 1994: 161). Ekim 1991 yılı itibariyle Kur'an kursu sayısı 5304, bu kurslarda okuyan öğrenci sayısı ise 160.000'leri bulmuştur (Ural, 1993: 5).

Kur'an kurslarının açılış, amaç ve işleyişiyle ilgili esaslar 1965'te çıkan 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığının kuruluş ve teşkilatıyla ilgili kanuna dayandırılmıştır (Ural, 1992: 82).

1994-1995 öğretim yılı, Kur'an kurslarının kurs ve öğrenci sayısı itibariyle en parlak yıllarından biri olmuştur. Bu yıl itibariyle kurs sayısı 5483'e ulaşmıştır. Öğrenci sayısı ise 172.053'ü yüzünden okuyan, 21.475'i hafızlığa çalışan olmak üzere toplam 193.528 kişi olmuştur. Aynı yıl 3208 erkek, 827 kız öğrenci hafızlık belgesi almıştır. Ancak 1997 yılında kesintisiz zorunlu ilköğretime geçilince kurs sayısı ile birlikte öğrenci sayıları da azalmaya başlamıştır (Çağrı, Kur'an Kursu, 26/425).

Müslümanlar, daha Hz. Peygamber döneminden itibaren kendilerine gönderilen “ilahi rehber”e sıkıca yapışmış, onun öğretilmesi ve öğrenilmesini en kutsal bir görev kabul etmiştir. Türk halkının Kur’an’a bu kadar gönülden bağlı olması ve onun öğretilmesi hususundaki gayretleri, yönetimden halka, herkesin malumudur. Buna rağmen cumhuriyet döneminde uzun bir süre Kur’an eğitimine gereken destek verilememiş, istenilen düzenlemeler zamanında yapılamamıştır.

Üstelik Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun 4. Maddesinde “Maarif Vekâleti yüksek diniyat mütehasısları yetiştirmek üzere Daru’l-Fünun’da bir İlahiyat Fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hidemat-ı diniyenin ifası vazifesiyle mükellef memurların yetişmesi için de ayrı mektepler küşat edecektir” denilmektedir.

O günün Maarif Vekâleti, İlahiyat Fakültesi ve İmam-Hatip Mektebi açarken, hidemat-ı diniyenin bir diğer çeşidi olan, mesleğe yönelik ihtisaslaşmada lüzumu bulunan ve mesleki bilgilerin daha yoğun olarak, halkın istediği doğrultuda verilebildiği ayrı bir mektep açma işini gerçekleştirememiştir (Sucu, 1999: 436).

12 Eylül 1980 sonrasında, din eğitimine olan ihtiyaç göz önüne alınarak zorunlu din eğitimi sistemine geçilmişse de bu olumlu gelişmelerden Kur’an kursları payına düşeni alamamıştır. Çeşitli raporlarda bu konular ele alınmış fakat Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun uygulama anlayışı ve yetki kargaşası tartışmaları sonucunda, bu kursların Bakanlığa mı yoksa Diyanet İşleri Başkanlığına mı bağlı olarak öğretime devam etmesi gerektiği konusunda bir uzlaşma olmamıştır (Ayhan, 1999: 474).

Milli Eğitim Bakanlığı’nın 6 Şubat 1980 tarihinde hizmete özel olarak hazırlattığı Din Eğitimi Çalışma Raporunda, özellikle teklifler ve öneriler bölümünde ilgi çekici ve bazı yönleriyle oldukça olumlu görüşler dile getirilmiştir. Ancak Bakanlık ve Başkanlıkça takip edilip konu ile ilgili olumlu bir sonuç alınamamıştır (Ayhan, 1999: 474-475).

Kur’an Kursları ile ilgili Diyanet İşleri Başkanlığı da bir rapor hazırlatmıştır. 49 sayfalık raporunun büyük bir bölümünü, din dersleri öğretimi ve imam-hatip liselerinin nicelik ve nitelik açısından gelişmesine yönelik tespitler ve teklifler içermektedir. Ayrıca yüksek din öğretimi ile ilgili bilgilere de ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir. Ancak raporda, doğrudan Başkanlığa bağlı olan, 1924 yılından beri kesintisiz faaliyet gösteren

Kur'an kurslarıyla ilgili olarak ayrıntılı, tarihi ve güncel konulara değinen, çözüme yönelik bir görüş ortaya koyulmamıştır (Ayhan, 1999: 484).

1.4.3.1.1. Günümüz Kur'an Kursları

Günümüzde Türkiye'de örgün eğitim çerçevesinde çeşitli öğretim kurumlarında din öğretimi yapılmaktadır. Ancak din öğretimi sadece örgün eğitim kurumlarında verilen eğitimle sınırlı değildir. Yaygın eğitim kurumlarında da dini eğitim yapılmaktadır. Yaygın din öğretimi yapılan bu kurumların başında Kur'an Kursları gelmektedir.

Anayasamızda "Din ve ahlâk eğitim ve öğretiminin Devletin gözetim ve denetimi altında yapıldığı, din kültürü ve ahlâk öğretiminin ilk ve orta-öğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer aldığı ifade edilmektedir(T.C Anayasası madde 24). Bu maddeye göre ilk ve ortaöğretim kurumlarında din öğretimi yapılmaktadır. Ancak bu kurumlarda yapılan din öğretimi sadece bir dine yönelik dindar yetiştirme amacına değil, bütün dinler hakkında genel bilgi verme amacına yöneliktir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi tek başına, vatandaşlarının çoğunluğu Müslüman olan Türkiye'de halkın din eğitimi beklentilerine cevap verememektedir. Yaygın eğitim faaliyeti yürüten kurum olarak Kur'an Kursları halkın bu beklentilerine cevap vermede daha pratiktir. Anayasamızın 24. maddesi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin zorunlu derslerden olduğunu ifade ettikten sonra "Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanunî temsilcisinin talebine bağlıdır" demektedir. Bu ifade bireylere ve onların kanuni temsilcilerine, isteğe bağlı din öğretimi alabilme imkânı tanımış olsa da, bu durum Kur'an Kurslarına olan ihtiyacı ortadan kaldırmamaktadır (Aydın, 2008: 24).

Yaygın din eğitimi faaliyetlerini yürütmekle yükümlü olan kurum Diyanet İşleri Başkanlığıdır. Bu kurum din eğitim ve öğretimi faaliyetlerini çeşitli alanlarda verdiği hizmetlerle yürütmektedir. Başkanlığın din eğitim ve öğretim faaliyetlerini planlı-programlı biçimde ve belli bir pedagojik formayona sahip öğreticilerle yürüttüğü en önemli yaygın eğitim kurumları Kur'an Kurslarıdır (Aydın, 2008: 25).

Günümüzde Kur'an Kurslarının görevleri, Diyanet İşleri Başkanlığınca çıkartılan. 3 Mart 2000 tarih ve 23982 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Kur'an Kursları Yönetmeliğine göre şöyle sıralanmaktadır:

- a) Kur'an-ı Kerim-i usulüne uygun olarak, yüzünden okumayı öğretmek,
- b) Kur'an-ı Kerim-i doğru bir şekilde okumayı sağlayıcı bilgileri (tecvid, tashih-i huruf ve talim) uygulamalı olarak öğretmek,
- c) İbadetler için gerekli sûre, âyet ve duâları doğru olarak ezberletmek ve bunların meallerini öğretmek,
- d) Hafızlık yaptırmak,
- e) İslâm Dininin inanç, ibadet ve ahlâk esasları ile Peygamberimizin hayatı ve örnek ahlâkı (sireti) hakkında bilgiler vermektir(Kuran Kursları İle Öğrenci Yurt Ve Pansiyonlar Yönetmelikleri madde: 5).

Kur'an kurslarında 32 hafta boyunca öğretim yapılmaktadır. Herhangi bir nedenle öğretime geç başlanması halinde, Kur'an kursları geciken süre kadar geç kapanmaktadır (Kur'an Kursları Yönergeleri, Madde: 15).

Kur'an kurslarında haftalık 24 saat ders yapılır. Bu 24 saatin 18 saati Kur'an-ı kerim'i yüzünden okumaya ayrılmıştır (Kur'an Kursları Yönergeleri, Madde: 21).

Kur'an Kursları Öğretim Programında Kur'an konuları şu şekilde yer almıştır:

“Kur'an-ı Kerim'i Tanıma” başlıklı I. Ünite; Kur'an-ı Kerim ve indiriliş süreci, nitelikleri, muhtevasının neler oluşu, İslam'ın Kur'an-ı Kerim'i öğrenme ve öğretmeye verdiği değer ve Kur'an'a saygı konuları üzerinde durulmaktadır (Kur'an Kursları Öğretim Programı, 2004: 10).

“Kur'an-ı Kerim'i Okumaya Giriş” adlı II. Ünite ise; Kur'an harflerinin isimleri, harflerin kelimenin başında, ortasında ve sonundaki farklı yazılışları, hareke ve işaretler ile med harflerine yer verilmiştir. “Kur'an-ı Kerim'i Doğru ve güzel Okuma I” başlıklı III. Ünite uzatma işaretleriyle devam edilmiş, Elif-lam takısı ve okunuş şekilleri, Allah lafzının okunuş şekilleri, mukattaa harfleri ile Vakıf ve Secâvend bilgisine yer verilmiştir (Kur'an Kursları Öğretim Programı, 2004: 11).

“Kur'an-ı Kerim'i Doğru ve güzel Okuma II” adlı IV. Ünite ise “Tecvit” konularına giriş yapılmıştır. Med harfleri ve ona bağlı tecvit kuralları, Sakin Nûn ve Tenvin'e ait hükümler, Sakin Mim, Hükmürrâ, Kalkale, Zamir ve Sekte gibi konular ile devam edilmiştir. “Ezberlenecek Dualar” adlı V. Ünite Sübhâneke duasından Amentü duasına kadar ezber konuları ile Ezan, Kamet ve Müezzinlik öğretimine yer verilmiştir (Kur'an Kursları Öğretim Programı, 2004: 12).

“Ezberlenecek Sûreler” adlı VI. ve son Ünite de ise öncelikle Fatiha sûresi, Nas sûresinden geriye doğru gelmek sûretiyle Duhâ sûresine kadar istisnasız bütün sûreler ezber konuları arasındadır. Bakara sûresinin 1-5. Ayetleri (Elif-Lam-Mim), Bakara Suresinin 255. Ayeti (âyetü’l-kürsî), Bakara Suresi 285-286. Ayetleri (amenerrasûlü), Yasin, Mülk ve Haşr Suresinin 21-24. Ayetleri (hüvallahüllezi) de aynı şekilde ezber konularını oluşturmaktadır (Kur’an Kursları Öğretim Programı, 2004: 13).

Programdan da anlaşılacağı gibi Kur’an kurslarında Kur’an-ı Kerim ağırlıklı bir eğitim ön plana çıkmaktadır. Kur’an kursları ile diğer mesleki eğitim veren İmam-Hatip Liselerinin Kur’an öğretimi kıyaslandığında Kur’an Kurslarının farkı açık bir şekilde görülmektedir. Başta da dediğimiz gibi Kur’an Kursları mesleğe öğrenci hazırlama konusunda yeri doldurulamayacak bir öneme sahiptir.

1.4.3.1.2. Hafızlık Kursları

Kur’an-ı Kerim’in başından sonuna kadar ezberlenmesine hafızlık, Kur’an’ın tamamını ezberleyen kişiye de “hafız” denilmektedir. Kur’an-ı Kerim’in ezberlenmesi geleneği Hz. Peygambere kadar dayanmaktadır. O, Kur’an-ı Kerim’i ezberlemiş, ashabını da bu yönde teşvik etmiştir (Haliloviç, 2005: 29).

İlk zamanlarda hafızlık daha ziyade Kur’an’ı Kerimi muhafaza amaçlı yapılıyorken, daha sonraki zamanlarda ona saygının bir gereği olarak yapılmaya devam etmiştir (Aydın, 2008: 195)

Hafızlığın genel olarak bütün Müslümanlar nezdinde büyük bir değeri vardır. Bu değerden dolayıdır ki birçok Müslüman kendisi hafız olamasa da evladının bu kutsal görevi yapabilmesini arzu etmiştir.

Çalışmamızın başında itibaren yeri geldikçe çeşitli kurumlarda yürütülen hafızlık eğitimine dair birtakım bilgiler verilmişti. Ona binaen burada tekrar etmeye gerek görmüyoruz.

Günümüzde hafızlık eğitimi Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı Kur’an kurslarında yürütülmektedir. Kur’an kurslarının dışında bazı cami ve mescitlerde, bireysel gayretlerle yürütülen hafızlık çalışmaları, az da olsa, bulunmaktadır (Aydın, 2008: 197).

Günümüzde hafızlık eğitimi geleneksel yöntemlerle yapılmaktadır. Bu yöntem sabah erken saatlerde alınan (ham ya da çiğ) sayfanın, gün boyunca ayet ayet ya da baştan sona okumak suretiyle pişirilmesi, ertesi sabah uyku sonrasında, dinlenmiş zihinle yapılan tekrarlar neticesinde hafızaya yerleştirilmesidir.

Kur'an kurslarında Kur'an okumayı öğrenip daha sonra hafızlık yapmak üzere seçilecek öğrenciler için yılsonu imtihanları düzenlenmektedir. Kur'an-ı Kerim'i akıcı bir şekilde okuyabilen, aynı zamanda ezber kabiliyetine sahip öğrenciler, isteği doğrultusunda hafızlığa seçilebilmektedir. Dışarıdan hafızlık kursuna katılmak isteyenler de aynı değerlendirme tabii tutulmaktadır. Başkanlığın 3 Mart 2000 tarih ve 23982 sayılı Resmi Gazete yayınlanan Diyanet İşleri Başkanlığı Kuran Kursları İle Öğrenci Yurt Ve Pansiyonları Yönetmeliği'nin hafızlık yapacakların seçimiyle alakalı maddesi şöyledir:

Madde 17: “Hafızlığa ayrılacak olan öğrenciler, yılsonu sınavlarında, Kur'an-ı Kerim-i yüzünden işlek olarak okuma ve ezber kabiliyetleri de dikkate alınarak, sınav komisyonlarınca seçilirler. Kur'an-ı Kerim-i yüzünden okumayı kurs dışında öğrenenlerden hafız olmak isteyenlerin seçimi de aynı usul ile yapılır.

Hafızlığa ayrılan öğrenciler için, komisyonca örneği Başkanlıkça belirlenen bir belge düzenlenir ve kayıtla ilgili diğer belgelerle birlikte öğrenci dosyasında saklanır.

Bir yerde birden çok kurs olduğu takdirde, hafızlığa çalışan öğrenciler bu amaçla ayrılacak bir kursta toplanabilirler. Hafızlığa başlatılan öğrenciler, hafızlıklarını tamamlayıncaya kadar iki yıl eğitim-öğretime devam ederler. Bu süre en çok bir yıl daha uzatılabilir”(Kur'an Kursları ile Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönetmeliği).

Görüldüğü gibi hafızlık eğitiminin normal süresi iki yıldır. Hafızlığa çalışan bir öğrenci her gün düzenli olarak kendisine verilen bir sahifeyi ezberlediği takdirde, kullandığı tatil ve izinlerle birlikte iki yılda hafız olabilmektedir. Herhangi bir sebeple bu hedefe ulaşamayınca hafızlık süresi üç yıla uzamaktadır.

Söz konusu Yönetmelikte hafızlık ders programları ve ders süreleri şöyledir:

Madde 19, b) : “Hafızlık çalışması yapılan kurslarda; haftalık ders programları 24 saat üzerinden düzenlenir. Bu sürenin 20 saati Kur'an-ı Kerim, 1 saati İtikat, 1 saati İbadet, 1 saati Siyer ve 1 saati de Ahlâk dersi için ayrılır.”

Ayrıca yönetmelikte hafızlık tespit sınavının nasıl yapılacağı da ayrıntılı bir şekilde zikredilmiştir:

Madde 29: “Hafızlık tespit sınavı ise Başkanlık merkezinde, Başkanlıkça uygun görülen illerde, yurt dışı din hizmetleri müşavirliklerinde, din hizmetleri müşavirliği bulunmayan yerlerde ise ataşeliklerde sözlü olarak yapılır.

Dışarıdan hafızlık belgesi almak isteyenler ile Kur-an kurslarına devam edip önceki yıllarda yapılan hafızlık tespit sınavlarında başarılı olamayanlardan tekrar sınava girmek isteyenler, 30 Nisan tarihine kadar buldukları il müftülüklerine dilekçe ile başvururlar.

Müftülükler, hafızlık tespit sınavına girecek Kur-an kursu öğrencileri ile dışarıdan sınava girmek için başvuruların isim listelerini ayrı ayrı düzenleyerek 15 Mayıs tarihine kadar Başkanlığa gönderirler.

Kur'an Kursu öğrencisi veya dışarıdan sınava girecek her adaya ilgili müftülüklerce fotoğraflı ve onaylı sınava giriş belgesi verilir. Sınava girecekler, sınava giriş belgesi ile birlikte nüfus cüzdanı fotokopisi ve sınav giriş belgelerindeki fotoğrafın aynı olan iki adet vesikalık fotoğrafı yanlarında bulundurulur.

Başkanlık merkezindeki hafızlık tespit sınavına girmek isteyenler ise, bir dilekçe ile nüfus cüzdanı fotokopisi ve yeni çekilmiş üç adet vesikalık fotoğrafla birlikte Başkanlığa başvururlar Başkanlıkça kendilerine fotoğraflı ve onaylı sınav giriş belgesi verilir.

Yurt dışında sınava girmek isteyenler de yukarıda belirtilen belgelerle birlikte din hizmetleri müşavirliklerine ve ataşeliklerine başvururlar, müşavirlik ve ataşeliklerce kendilerine fotoğraflı ve onaylı sınav giriş belgesi verilir.”

Yönetmelikte hafızlık sınavına giren öğrencilerin değerlendirilmesindeki kıstaslar ise şu şekildedir:

Madde 30: “Hafızlığa çalışmış olan öğrencilerin hafızlık tespit sınavlarında değerlendirme ise, sadece Kur-an-ı Kerim-i hıfz için 100 puan üzerinden yapılır. Başarılı sayılabilmek için en az 50 puan alınması şarttır.”

Son olarak, Yönetmeliğin 31. Maddesinde “Hafızlık tespit sınavında başarılı olanlara Başkanlıkça Hafızlık Belgesi verilir” denilmiştir (Kuran Kursları İle Öğrenci Yurt Ve Pansiyonları Yönetmeliği).

1.4.3.2. Camilerde Kur'an Öğretimi

Camiler ve mescitler Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ve onun bir taşra kuruluşu olan il ve ilçe müftülüklerinin yaygın din ve Kur'an öğretimi mekânlarıdır. Bu mabetlerin ve buradaki din görevlilerinin yönetim ve denetim yetkisi de anayasa ve 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı teşkilat kanunuyla Diyanet İşleri Başkanlığı'na verilmiştir.

Diyanet İşleri Başkanlığı yaygın din ve Kur'an eğitimi ve irşat faaliyetlerini zikredilen yasaya uygun olarak geliştirdiği tüzük, yönetmelik, yönerge, genelge vb. iç mevzuatına göre yapmaktadır (Kaplan,2007: 161).

İslam tarihinin her döneminde olduğu gibi Cumhuriyet tarihi boyunca da camiler eğitim-öğretiminde çok önemli bir görev ifa etmişlerdir.

Ülkemizde yaygın din eğitimi alanları çok çeşitli olmasına rağmen cami ve mescitlerin bunların arasında çok önemli bir yeri vardır. Zira İslam'ın geliştinden itibaren bu kurumlar çok önemli görevler üstlenmişlerdir. İslam topraklarının zamanla genişlemesi sonucunda daha sistemli öğretim kurumlarının açılmasına rağmen cami ve mescitler önemini yitirmemiş, din eğitimi görevini günümüze kadar sürdürmüştür (Bayraktar, 1999: 350).

Camiler ibadet yeri olmalarının yanında din eğitiminin temelini oluşturan itikat, ibadet, siyer ve ahlak gibi alanlarda eğitimin yapıldığı birer eğitim kurumlarıdır. Camilerde icra edile hutbe, vaaz ve diğer dini etkinlikler her yaşta insanımıza hitap etmektedir. Camilerdeki bu faaliyetler onlar için gerekli olan dini bilgilerin yanında daha önce öğrenmiş oldukları dini bilgileri de pekiştirmelerine yardımcı olmaktadır (Özdemir, 2005: 9).

Diyanetin İşleri Başkanlığı ayrıca, Kur'an kursu bulunmayan veya bulunup da ihtiyaca cevap vermeyen yerlerde din görevlilerine Kur'an kursu açma yetkisi vermektedir. İl veya ilçe müftüsünün teklifi, il veya ilçe milli eğitim müdürlüğünün uygun görüşü ve mülki amirin onayı ile imam hatip ya da müezzin kayyım tarafından açılabilen bu kurslarda, arzu eden vatandaşlara Kur'an-ı Kerim ve gerekli dini bilgileri öğretilmektedir.

Açılan bu kurslara ilköğretim çağını geçenler katılabilmektedirler. Müracaat çok olduğu takdirde, ilgili müftülük yaş gruplarına göre bir gruplandırma yapar ve ders saatlerini bu grupları göz önünde bulundurarak düzenler. Günlük ikişer saat üzerinden yürütülen bu kurslarda, Bakanlıkça diğer Kur'an kursları için kabul edilen müfredat programlarından ve ders kitaplarından yararlanılabilmektedir (Kuran Kursları İle Öğrenci Yurt Ve Pansiyonları Yönetmeliği, Madde 33).

1.4.3.3. Yaz Kur'an Kurslarına Duyulan İhtiyaç

İslam'ın tebliğinde geçmişte olduğu gibi günümüzde de cami ya da mescitlerin önemli bir yeri vardır. Hz. Peygamberin Mekke'den Medine'ye hicretinde ilk olarak yaptığı faaliyetlerden biri bir mescit inşa etmek olmuştur. Günümüze gelinceye kadar bu

mescitlerde Müslümanlara dünya ve ahiret mutluluğunu temin edecek bilgiler verilmiştir. Yaz Kur'an Kursları da cami eğitiminin bir parçası olarak ortaya çıkmıştır. Zamanla cami dışında da icra edilmeye başlanmışsa da günümüzde cami ağırlıklı olarak öğretime devam etmektedir.

İslam dinine inanan insanların ibadetlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirebilmeleri için Kur'an okumayı öğrenmeleri gerekmektedir. Günümüzde Kur'an öğretimi Kur'an Kurslarında, İmam Hatip Liselerinde ve özel birtakım kurumlarda yapılmaktadır. Ancak Türkiye'deki her bireyin buralarda bu eğitimi alma imkânı bulunmamaktadır. Bu noktada Yaz Kur'an Kursları devreye girmektedir. Zira örgün eğitim kurumlarının tatile girdiği yaz aylarında açılan bu kurslar, hem öğrencilere eğitimlerini aksatmadan Kur'an okumayı ve dini bilgileri öğretmekte hem de yaz tatillerini değerlendirme imkânı sağlamaktadır. Ayrıca Yaz Kur'an Kurslarına katılabilmek için, Kur'an Kurslarında olduğu gibi İlköğretimi bitirme şartı değil 5. sınıfı bitirme şartı aranmaktadır. Bu durum bireye, Kur'an'ı daha küçük yaşlarda tanıma ve öğrenme imkânı vermektedir. Diğer taraftan Diyanet İşleri Başkanlığının 2005 yılında uygulamaya koyduğu "Kur Sistemi" Yaz Kur'an Kurslarına yeni bir boyut kazandırmış, halkın bu kurumlardan beklentilerini karşılayacak düzeyde modern bir eğitime kapı aralamıştır.

1.4.3.4. Yaz Kur'an Kursları

Yaz Kur'an Kursları, okulların tatile girdiği yaz aylarında, Kur'an-ı Kerim ve mealini, itikat, ibadet, siyer ve ahlak gibi temel dini bilgileri öğrenebilmeleri için Milli Eğitim Bakanlığının denetim ve gözetiminde açılmaktadır. En az ilköğretim 5. Sınıfı bitirmiş olan öğrencilere yönelik olarak açılan bu kurslar, iki ay süreli ve haftanın beş iş günü üçer saat öğretim yapmaktadır (Yılmaz, 2005: 124).

Yaz Kur'an Kursları camiler, kurs binaları ve müftülüklerce uygun görülecek diğer yerlerde açılabilir. Ayrıca, halk eğitimi hizmet binaları ve öğretim yapılmayan ilköğretim okulu binaları valilik onayı ile bedelsiz olarak bu kurslara tahsis edilebilecektir (Kur'an Kursları Yönergeleri, Madde: 33).

Haziran ayının son haftası başlanılan Yaz Kur'an Kurslarında haftalık on beş saat ders yapılmaktadır. Bu derslerin on saati Kur'an öğretimi, beş saati ise dini bilgilere tahsis edilmiştir.

Yaz Kur'an Kurslarına kayıtlar okulların tatile girdiği ilk hafta yapılmakta, ikinci haftadan itibaren de öğretime başlanmaktadır. Bu kurslarda öğretim faaliyetleri din görevlileri ve Kur'an kursu öğretmenleri tarafından yürütülmektedir. Ayrıca kurslarda görevli öğretmenler, öğrenci yoğunluğunu göz önünde bulundurarak, öğrencileri gruplara ayırmak suretiyle öğleden önce ve öğleden sonra iki bölüm halinde kurs verebilmektedirler (Yılmaz, 2005: 125).

Yaz Kur'an Kurslarına ilköğretim 5. Sınıfı tamamlayanlardan lise son sınıfa kadar tüm ilk ve ortaöğretim öğrencileri katılabildiği için bu kurslarda 12 yaşından 18 yaşına kadar öğrenci bulunmaktadır. Bu durumda din görevlilerine büyük sorumluluklar düşmektedir. Din görevlileri özellikle bu iki yaş grubu aralığının özelliklerini bilmeleri eğitimin sağlıklı yürüyebilmesi açısından önemlidir. Bunun için kurslar başlamadan önce din görevlilerinin hizmet içi eğitim programlarına alınarak bilgilendirilmeleri önem arz etmektedir (Yılmaz, 2005: 126).

1.4.3.4.1. Kur Sistemi

“Kur, belli amaçlara ulaşmak üzere kendi içerisinde belli bir bütünlüğü olan, fakat ulaşılmak istenilen ana hedeften de ayrı düşünülmeyen öğrenme birimlerinden oluşan yapıya denir”(YAKKÖP, 2007: 8). Kur sisteminde gruplar kursa katılanların bilgi ve beceri düzeyleri dikkate alınarak oluşturulmaktadır (Yılmaz, 2005: 129). Böyle bir yapılandırmada öğrencilerin daha önce öğrendikleri bilgi ve becerilerin tekrarına düşmelerinin önüne geçilmesi, bunun sonucunda da zaman kaybının en aza indirilmesi esastır (YAKKÖP, 2007: 8).

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından, Yaz Kur'an Kurslarının etkinliğini ve verimliliğini artırabilmek için, “Kur Sistemi” adıyla yeni bir öğretim programı geliştirilmiş ve 2005 yılı yazında uygulamaya koyulmuştur (Aydın, 2008). Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu'nun 01.06.2006 tarih ve 90 sayılı kararıyla da “Yaz Kur'an Kursları Programları” yürürlüğe girmiştir (Dinimizi Öğreniyoruz YKK Öğretici Kitabı, 2008: 5).

Söz konusu kur sistemi ile birlikte Yaz Kur'an Kursları artık iki aylık tek bir dönem değil üçer haftalık üç dönem olarak uygulanmaya başlanmıştır. Üçer haftalık her bir

dönem için birer kur düşünülmüş, Kur'an dersi üç kur, temel dini bilgiler de üç kur olacak şekilde hazırlanmıştır (Aydın, 2008).

Her bir dönemde o döneme ait kurlar tek tek açılabilceği gibi bir dönemde birden fazla kur da okutulabilecektir. Bu dönemlerin her birinde hangi kurların açılacağı tamamen kursun ihtiyaç ve imkânlarına göre belirlenecektir. Yaz Kur'an Kursu programının kur esasına göre şekillendirilmesindeki amaçlardan bir tanesi, öğrencilerin kurslardan imkânları ölçüsünde yararlanmasını sağlamaktır. Daha önceki dönemlerde öğrenciler, velilerinin izne ayrılması gibi sebeplerden ötürü kursu yarıda bırakabiliyordu. Bu durum öğrencinin dini eğitimini yarıda bırakmasına, gelecek yıl tekrar başa dönmesine ve arkadaşlarından geri kalmasına neden olabiliyordu. Dolayısıyla bu durum öğrenciyi olumsuz yönde etkiliyordu. Ayrıca öğrencinin bölük pörçük bilgilerle Yaz Kur'an Kursu hayatını bir şekilde tamamlamasına neden olabiliyordu (Aydın, 2008: 94).

Yeni sistemle birlikte öğrenci hem hakkı olan tatili yapabilmekte, hem de kendisine uygun olan zaman diliminde kursa devam edebilmektedir. Birinci kuru bitirip herhangi bir nedenler kurstan ayrılan öğrenci bir sonraki yıl ikinci kurdan dini öğretimine devam edebilmektedir.

Burada Kur'an öğreticilerine de ayrı bir görev düşmektedir. Öğrenci velilerinin kur sistemi hakkında gereği gibi bilgilendirilmesi, velilerin de tatil ya da herhangi bir nedenle kurs mahalli dışına çıkarken, programlarını çocuğun kursuna göre düzenleyebilmelerine imkân tanıyacaktır. Ayrıca velilerin kur sistemi hakkında bilgilendirilmesi ile onların da konu üzerindeki hassasiyetlerinin artacağı düşünülmektedir (Aydın, 2008).

Kur sistemi, öğretim açısından daha esnek ve öğrenci merkezlidir. Bu sebeple Kur'an öğreticisine de inisiyatif alma imkanı verir. Öğretici, gerekli gördüğü yerde öğrencinin ilgi ve ihtiyacına göre konuları öne alabilecek ya da ekleme-çıkarmalar yaparak derslere işlerlik kazandırabilecektir (Aydın, 2008).

Kur sistemi, öğrencileri bilgi ve becerilerine göre ayırtırmayı hedeflerken, aynı zamanda bir öğrencinin öğrenme alanlarındaki seviyelerine göre de yapılandırılabilir. Örnek olarak bir öğrenci Kur'an öğrenme alanında birinci kurdayken, ibadet öğrenme alanında ikinci ya da üçüncü kurda olabilir. Bu noktada karşı karşıya kalınan

problemleri çözme işi sınıflardan sorumlu öğretmenlere düşmektedir (YKK. Öğretici Kılavuzu, 2007: 10).

Kur sisteminde 3 kur mevcuttur. Ancak 3. kur, nihai öğrenme noktası anlamına gelmemektedir. Yani 3. kuru bitiren ve yeni dönemde öğrenime devam etmek isteyen öğrenciye, öğreticinin belirleyeceği daha ileri düzey bir içerik sunulabilecektir (YKK. Öğretici Kılavuzu, 2007: 10)

1.4.3.4.2. Yaz Kur'an Kursu Öğretim Programı'nın Yapısı ve Temel Yaklaşımı

Yaz Kur'an Kursları öğretim programı çerçeve esnek program anlayışına dayalı olarak, öğrenci merkezli yaklaşımlar temel alınarak hazırlanmıştır. Buna göre:

- Programda öğrencilerin, belli hedeflere ulaşmaları noktasında zorlanmaksızın, bireysel özellikleri ve farklılıkları göz önünde bulundurularak, bilgi ve becerilerine göre ayrıştırılmaları esas alınmıştır.
- Program üç kur halinde düzenlenmiş olup, her kur için üç haftalık bir eğitim süresi önerilmektedir.
- Programda "hedef", "öğrenci" ve "konu" üçlüsü birlikte değerlendirilmiştir.
- Programda Kur'an-ı kerim, İtikat, İbadet, Siyer ve Ahlak alanlarından oluşan beş öğrenme alanı bulunmaktadır (YKK. Öğretici Kılavuzu, 2007: 10).

Bu kurslarda günde en az üç saat eğitim-öğretim yapılmaktadır. Bu sürenin iki saati Kur'an-ı Kerim ve meali, bir saati de itikat, ibadet, siyer ve ahlak dersleri için ayrılmıştır (Kur'an Kursları Yönergeleri, Madde: 35).

1.4.3.4.3. Kur'an-ı Kerim Öğrenme Alanı

Öğrenciler bu alanda genel olarak İslam'da Kur'an'ın yeri ve önemi, genel özellikleri, ana konuları ile doğru bilgi, doğru inanç ve doğru davranışa ulaşmanın gerekliliği gibi konularda bilgilendirileceklerdir (YKK. Öğretici Kılavuzu, 2008: 12).

I. Kur'da Kur'an-ı kerim ve muhtevası hakkında genel bilgiler, Kur'an harfleri, hareketler, işaretler ve uzatma harfleri ile zamir'e yer verilmektedir. Kur'an okumaya giriş mahiyetindeki bu öğrenme alanı öğrenciyi kur sonunda Kur'an okumaya hazır hale getirmeyi amaçlamıştır. Kur'an'ın yüzünden okunmasının yanında Fatiha, İhlâs ve

Kevser Sureleri ile Sübhaneke, Ettehiyyatü, Salli-Barik, Rabbena âtina ve Rabbenağfirli duaları I. kurda yer alan ezber konularını oluşturmaktadır (YAKKÖP, 2007: 21-23).

II. Kur'da artık Kur'an-ı kerim'i yüzünden okumayı öğrenen çocuğa bu becerisini geliştirme ve kur sonuna kadar, Kur'an'ın 21. sayfasına kadar okuma hedefi belirlenmiştir. Bununla birlikte tecvit kaidelerine giriş mahiyetinde "Allah" lafzının okunma şekilleri ile Vakıf işaretlerinin öğretilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca Fil Suresinden başlayarak, Kureyş, Maun, Kafirun, Nasr, Tebbet, Felak ve Nas Sureleri ile Kunut dualarının ezbere okunması, Ezan okuma ve Kâmet getirebilme becerilerinin kazandırılması amaçlanmıştır (YAKKÖP, 2007: 35-36).

III. Kur'da çocuğa, Kur'an-ı Kerim'i yüzünden doğru bir şekilde okuyabilmesi ile birlikte, II Kur'da kalmış olduğu bakara Suresi'nin 22. Sayfasından itibaren 52. sayfanın sonuna kadar okuma hedefi belirlenmiştir. Ayrıca bu kurda Kur'an kıratında ileri bir aşamaya geçilerek tecvit kurallarına ağırlık verilmiştir. Med'lerin uygulanması, Sakin Nun ve Tenvine (İhfa, İzhar ve İklab) ait hükümler ve uygulamaları, İdğam (Maal Gunne ve Bila Gunne) ve uygulaması ile birlikte "Ra" harfinin okunuş şekillerinin kavranması amaçlanmıştır. Bakara Suresi'nin 255. Ayeti (Âyetü'l-kürsi), Bakara Suresi'nin 285-286. Ayetleri (âmenerrasûlü), Haşr Suresi'nin 22-24. âyetleri (hüvallahüllezî) ezber dersinde işlenecek konulardır (YAKKÖP, 2007: 45-46).

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın geçmiş yılların tecrübe ve birikimleri çerçevesinde, tamamen bilimsel bir yaklaşımla hazırlayıp uygulamaya koyduğu bu programın halkımız tarafından beğeni ve ilgiyle karşılandığı ifade edilmektedir (Aydın, 2008). Bu çalışma ile birlikte Yaz Kur'an Kursları tamamen hocanın sorumluluğuna terk edilmiş olmaktan çıkarılarak bir düzene sokulmuştur. Ayrıca kur sistemi ile birlikte öğrencilerin almış oldukları eğitime de süreklilik kazandırılmıştır.

Bu programla birlikte uygulamaya konulan yeni eğitim anlayışının öğreticilere sağlıklı bir şekilde aktarılması, formasyonlarının bu doğrultuda geliştirilebilmesi için hizmet içi eğitim faaliyetleri başlatılmıştır (Aydın, 2008: 116).

Sonuç olarak kur sistemi, Yaz Kur'an Kurslarını daha aktif hale getirebilecek, verimliliğini artıracak ve halkın din eğitiminden beklentilerine cevap verebilecek tarzda hazırlanmıştır. Vatandaşlarının büyük çoğunluğunun Müslüman olduğu ülkemizde

İslam dinini kaynağından doğru bir şekilde öğrenmek büyük önem arz etmektedir. Zaman zaman görsel ve işitsel medyada görmeye alıştığımız bir takım tartışma ortamlarında, yeterli alt yapısı bulunmayan kişiler tarafından, İslam dini hakkında, doğruluğu tartışılabilir ve çoğu zaman da yanlışla götürülecek sözler sarf edilmesi, toplumunda tamiri mümkün olmayacak yaralar açabilmektedir. Yalan yanlış bilgilerle insanlar ümitsizliğe düşürülmektedir. Bunun önüne geçilmesi, Müslüman olan her bireyin üzerine farz olan dini bilgilerini yetkili mercilerden, usulüne uygun tarzda almasıyla mümkün olacaktır. Bunun sonucunda aklı hür, vicdanı hür, mutlu, huzurlu, vatanına ve milletine hayırlı nesiller yetiştirilebilecektir.

BÖLÜM 2: BULGULAR

Bu bölümde, Yaz Kur'an Kurslarında görev yapan din görevlileri ve Kur'an kursu öğretmenleri üzerinde yapılmış olan anket verilerinin yorumlanmasına yer verilmiştir.

2.1. Öğreticilerin Kişisel Bilgileri İle İlgili Bulgular

Tablo 1. Öğreticinin cinsiyeti

Cinsiyetiniz?	f	%
Kadın	27	9,0
Erkek	273	91,0
Toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 9'u kadın, % 91'i erkek öğretmenlerden oluşmaktadır. Araştırmamızın yapıldığı 2009 yazı (Temmuz-Ağustos ayları) itibariyle Kocaeli İl Müftülüğüne bağlı 195'i bayan, 1019'u erkek olmak üzere toplam 1214 din görevlisi ve Kur'an Kursu öğreticisi görev yapmaktadır(Kocaeli İl Müftülüğü Ağustos Ayı Faaliyet Raporu). Buna göre oranlar % 83,9 erkek, % 16,1 kadındır ki bizim ulaştığımız deneklerin kadın-erkek oranı ile yakınlık göstermektedir.

Tablo 2. Öğreticinin öğrenim durumu

Öğrenim durumunuz?	f	%
İHL	64	21,3
İlahiyat ön lisans	155	51,7
İlahiyat	33	11,0
Y.Lisans	7	2,3
Diğer	41	13,7
Toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan Kur'an öğretmenlerinin % 21,3'ü İmam Hatip Lisesi, % 51,7'si İlahiyat Ön Lisans, % 11'i İlahiyat Fakültesi, % 2,3'ü Yüksek Lisans, % 13,7'si ise diğer öğretim kurumlarından mezun olduklarını ifade etmişlerdir. Buna göre 1 kişi İktisat Fakültesi mezunu, 2 kişi yüksek okul mezunu, 7 kişi Sosyal Bilimler mezunu, 6 kişi İşletme Fakültesi mezunu, 1 kişi Büro Yönetimi mezunu, 1 kişi İş İdaresi mezunu, 1 kişi İlkokul mezunu, 1 kişi Kamu Yönetimi mezunu, 1 kişi de Lise mezunudur. 20 kişi ise mezun olduğu okulun türünü belirtmemiştir. Bu tabloda İlahiyat Ön Lisans

mezunlarının oranının yüksek olması dikkat çekicidir ki İmam-Hatip Lisesi mezunlarının iki katından da fazladır. Üniversite mezunu din görevlilerinin sayılarının artması Yaz Kur'an Kurslarındaki eğitim-öğretim faaliyetlerine de olumlu yansıtacaktır.

Tablo 3. Öğreticinin Kur'an-ı Kerim'den yapmış olduğu ezberler

Kur'an'dan yapmış olduğunuz ezber durumunuz nedir?	f	%
Hafızım	89	29,7
Yarım hafızım	5	1,7
Çeyrek hafızım	12	4,0
Birçok süreyi ezbere biliyorum	194	64,7
Toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 29,7'si hafız, % 1,7'si yarım hafız, % 4'ü çeyrek hafız, % 64,7'si ise birçok süreyi ezbere bildiklerini ifade etmişlerdir. Bu tabloya göre hafız olanların oranı oldukça yüksektir (89 kişi). Yaz Kur'an Kursu öğreticisinin eğitim bilimleri konusunda bilgi sahibi olmasının yanında öğretmekte olduğu Kur'an konusunda da bilgi sahibi olması son derece önemlidir. Yaz Kur'an Kursu öğreticisi konusuna hâkim olduğu oranda eğitim-öğretimde başarı sağlayacaktır.

Tablo 4. Öğreticinin barındığı meskenin mülkiyet durumu

Oturduğunuz evin durumu?	f	%
Kendinin	36	12,0
Kira	30	10,0
Lojman	213	71,0
Diğer	20	6,7
Toplam	299	99,7
Cevapsız	1	,3
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 12'si oturduğu evin kendisine ait olduğunu, % 10'u kira ödediğini, % 71'i lojmanda oturduğunu, % 6,7'si ise bunların dışında farklı statüye sahip bir binada oturduklarını ifade etmişlerdir. Diğer seçeneğini işaretleyenlerden 1 kişi köy tüzel kişiliğine ait bir binada oturmakta, 2 kişi geçici olarak bir binada

barınmaktadır. 17 kişi ise oturduğu binanın türünü belirtmemiştir. Barınma konusu devlet memurları açısından yerine göre ciddi problemler oluşturabilmektedir. Ekonomik sorunları aşamamış memurların, işindeki performansı da doğal olarak etkilenecektir. Ancak din görevlilerinin barınma konusunda ciddi sıkıntıları olmadığı ortadadır. Bu tabloya göre kira ödeyen Yaz Kur'an Kursu öğreticilerinin oranı % 10 dur. Bunun dışındakiler lojman başta olmak üzere herhangi bir şekilde ücretsiz barınma sağlayabilmektedir.

Tablo 5. Öğreticinin hizmet süresi

Meslekteki hizmetteki yılınız?	f	%
1-5 arası	81	27,0
6-10	21	7,0
11-15 arası	43	14,3
16-20 arası	47	15,7
21-25 arası	88	29,3
26 ve üstü	19	6,3
Toplam	299	99,7
Cevapsız	1	,3
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 27'si 1-5 yıl arasında, % 7'si 6-10 yıl arasında, % 14,3'ü 11-15 yıl arasında, % 15,7'si 16-20 yıl arasında, % 29,3'ü 21-25 yıl arasında, % 6,3'ü ise 26 yıl üzeri hizmet verdiklerini ifade etmişlerdir. Tabloya göre 1-5 yıl arası hizmet vermiş öğretmenlerin oranları ile 21-25 yıl arası hizmet vermiş öğretmenlerin oranları yakınlık göstermektedir. Bu durum söz konusu dönemlerdeki memur alımlarının yoğunluğunu da göstermektedir. Son beş yılda hangi tür okul mezunlarının din görevliliğini seçtiğini tespit etmek için çapraz tablo yönteminden yararlanacağız.

Tablo 6. Öğreticinin öğrenimi * öğreticinin hizmet yılı

Öğreticinin Öğrenim Durumu	Öğreticinin hizmet yılı						Toplam
	1-5 arası	6-10 arası	11-15 arası	16-20 arası	21-25 arası	26 ve üstü	

Tablo 6'nın devamı

İHL	29 % 35,8	5 % 23,8	9 % 20,9	6 % 12,8	12 % 13,6	3 % 15,8	64 % 21,4
İlahiyat önlisans	27 % 33,3	7 % 33,3	27 % 62,8	32 % 68,1	53 % 60,2	8 % 42,1	154 % 51,5
İlahiyat	19 % 23,5	4 % 19,0	4 % 9,3	3 % 6,4	3 % 3,4	0 % 0	33 % 11,0
Y.Lisans	1 % 1,2	0 % 0	0 % 0	1 % 2,1	5 % 5,7	0 % 0	7 % 2,3
Diğer	5 % 6,2	5 % 23,8	3 % 7,0	5 % 10,6	15 % 17,0	8 % 42,1	41 % 13,7
Toplam	81 % 100,0	21 % 100,0	43 % 100,0	47 % 100,0	88 % 100,0	19 % 100,0	299 % 100,0

Çapraz tablodan da anlaşılacağı gibi 1-5 yıllık memurların % 23,5'i (19 kişi) ilahiyat fakültesi mezunudur. Bu oran son yıllarda ilahiyat fakültesi mezunlarının din görevliliğine yöneldiğini göstermektedir. Bunda, fakültede pedagojik formasyon derslerinin verilmemiş olmasının da payı büyüktür. Ayrıca 1-5 yıl aralığında % 35,8 (29 kişi) oranında imam-hatip lisesi mezunu vardır ki ilahiyat fakültesi mezunlarından fazladır. Dikkatimizi çeken diğer bir husus ise 21-25 yıllık görevlilerin ilahiyat ön lisanstan mezun olma oranıdır. % 60,2'lik bu oran, söz konusu din görevlilerinin kendilerini geliştirmedeki gayretini ortaya koymaktadır. Bu gayretin Kur'an öğreticiliği konusunda olumlu sonuçlarının olacağını düşünmekteyiz.

Tablo 7. Öğreticinin memuriyeti

Memuriyet durumunuz?	f	%
İmam hatip	218	72,7
Kadrolu k. kursu öğreticisi	15	5,0
4b sözleşmeli imam hatip	23	7,7
Müezzin-kayyım	16	5,3
4b sözleşmeli k. kursu öğreticisi	11	3,7
Diğer	15	5,0
Toplam	298	99,3
Cevapsız	2	,7
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 72,7'si imam-hatip, % 5'i kadrolu Kur'an Kursu öğreticisi, % 7,7'si 4b sözleşmeli imam hatip, % 5,3'ü müezzin-kayyım, 3,7'si 4b sözleşmeli Kur'an Kursu öğreticisi olarak görev yapmaktadır. Öğreticilerin % 5'i ise bunların dışında bir memur statüsüne sahiptir. "Diğer" seçeneğini işaretleyenlerin 4'ü vekil imam-hatip, 4'ü fahri Kur'an Kursu öğreticisi, 2'si fahri imam-hatip olarak görev yapmaktadır. 5 kişi ise görev çeşidini belirtmemiştir.

Tablo 8. Öğreticinin sahip olduğu öğrenci sayısı

Görev yaptığınız Yaz Kur'an Kursunda sınıfta ortalama kaç öğrenciniz olur?	f	%
14 ve aşağısı	54	18,0
15-20 arası	82	27,3
21-25 arası	19	6,3
26-30 arası	41	13,7
31 ve üzeri	62	20,7
Cevapsız	42	14,0
Toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 18'i 14 veya daha az öğrencisi olduğunu, % 27,3'ü 15-20 arasında öğrencisi olduğunu, % 6,3'ü 21-25 arasında öğrencisi olduğunu, % 13,7'si 26-30 arasında öğrencisi olduğunu, % 20,7'si ise 31 veya daha fazla öğrencisi olduğunu ifade etmiştir. Tabloya göre Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 20,7'sinin 31 ve üzerinde öğrencisi olduğu görülmektedir. Öğrenci sayısının ortalamaların üzerinde olması, öğreticinin öğrencilerle yeteri kadar ilgilenememesine neden olmaktadır. Ancak Tablo 9'da da görüleceği gibi, öğrenci sayısı fazla olan Yaz Kur'an Kurslarında Müftülükler tarafından yardımcı öğretici görevlendirilerek bu problem aşılabilmektedir.

Bu soruya 42 kişinin cevap vermemiştir. Bunun en önemli nedenlerinden birisinin öğrenci sayılarının zaman içerisinde değişiklik göstermesi olduğunu düşünmekteyiz. Zira Yaz Kur'an Kurslarında devam mecburiyeti yoktur. Dolayısı ile öğrenci haftanın birkaç günü derse devam etmekte, geri kalan günlerde kursa gelmemektedir.

Yaz Kur'an Kurslarında yaşanan diğerk bir problem ise öğrenci sayısının yetersizliğidir. Tabloya göre, öğretmenlerin % 18'i 14 veya daha az sayıda öğrencileri olduğunu belirtmişlerdir. Öğrenci sayısının az olması, öğretmenlerin kendi ifadelerine göre, kurs atmosferine girememelerine neden olmaktadır. Ayrıca öğrenci sayısı en az 15 olan Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerine ek ders ücreti ödenmektedir. Dolayısıyla öğrenci sayısı on beşin altında olan öğretmenlerin motivasyonunu olumsuz etkileyen faktörlerden birisi de kendilerine ek ders ücreti ödenmemesidir. Yaz Kur'an Kursu öğretmenleri, öğrenci sayıları 15'i bulmasa da ek ders ücreti taleplerini, anket formumuzun sonunda sorduğumuz açık uçlu sorularda dile getirmişlerdir.

Tablo 9. Yardımcı öğretmen alma durumu

Yaz Kur'an kursunda sizden başka kaç öğretmen mevcuttur?	f	%
Hiç yoktur	199	66,3
1 Öğretici	49	16,3
2 Öğretici	22	7,3
3 Öğretici	7	2,3
Diğerk	6	2,0
Toplam	283	94,3
Cevapsız	17	5,7
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 66,3'ü yardımcı öğretmen almamıştır. % 16,3'ü bir adet, % 7,3'ü iki adet, % 2,3'ü üç adet, % 2'si ise üçten fazla yardımcı öğretmen almıştır. Yaz Kur'an Kurslarında öğrenci sayısı fazla olan din görevlileri, yardımcı öğretmen talep edebilmektedirler. Öğrenci sayısı arttıkça yardımcı öğretmen sayısı da artmaktadır. Ancak yüz yüze görüştüğümüz bazı din görevlileri öğrenci sayısı fazla olduğu halde yardımcı öğretmen talep etmediklerini belirtmişlerdir. Bu durumda tek öğretmenin verimli olamayacağı ortadadır. Diğerk taraftan yardımcı öğretmen bulma ve bunlara ücret verme işi öğretmenlerin sorumluluğuna bırakıldığı için bu da ayrı bir problem oluşturmaktadır. Mevcut Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerinin pedagojik formasyonlarının yeterli olmadığı tartışılırken alınan yardımcı öğretmenlerin bu konuda ne kadar başarılı olabilecekleri de ayrıca düşünülmelidir.

Tablo 10. Yaz Kur'an kursları ile ilgili hizmet içi seminerlerine katılma sıklığı

Yaz Kur'an Kursları ile ilgili hizmet içi eğitim seminerine katılma durumunuz?	f	%
1 defa katıldım	113	37,7
2 defa katıldım	75	25,0
3 defa katıldım	45	15,0
Diğer	52	17,3
Toplam	285	95,0
Cevapsız	15	5,0
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 37,7'si bir defa, % 25'i iki defa, % 15'i üç defa, % 17'si ise üçten fazla olmak üzere hizmet içi seminerlerine katıldıklarını ifade etmişlerdir. Yaz Kur'an Kursları ile ilgili seminerler öğretmenlerin, özellikle kurs döneminde üzerlerine adlıkları sorumluluğu en iyi şekilde yerine getirebilmelerinde kendilerine rehberlik etmektedir. Ayrıca seminerler, öğretmenlerin yeni öğretim yöntem ve teknikleri ile ilgili bilgi sahibi olmasına ve zihinlerindeki soruların cevap bulmasına yardımcı olmaktadır. Diğer taraftan Diyanet İşleri Başkanlığının Yaz Kur'an Kursları için hazırladığı öğretim programlarının tanıtımı açısından söz konusu seminerler önem arz etmektedir. Din görevlilerinin senenin iki ayında yüklenmiş oldukları öğretmenlik görevini mümkün olan en iyi şekilde yürütebilmeleri için hizmet içi seminerlere daha fazla önem verilmesi gerekmektedir.

Tablo 11. Öğreticilerin Yaz Kur'an Kursları ile ilgili hizmet içi seminerlerini verimli bulma durumu

Yaz Kur'an Kursları ile ilgili hizmet içi eğitim seminerlerini verimli buluyor musunuz?	f	%
Evet	122	40,7
Kısmen	129	43,0
Hayır	42	14,0
Toplam	293	97,7
Cevapsız	7	2,3
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 40,7'si hizmet içi eğitim seminerlerini verimli bulmakta, % 43'ü kısmen verimli bulmakta, % 14'ü ise verimsiz bulmaktadır. Hizmet içi eğitim seminerleri Yaz Kur'an Kursları öncesinde müftülüklerce organize edilmektedir. Kur'an kursu öğretmenleri dışında din görevlilerinin senede yalnızca iki ay öğretmenlik yaptığı düşünülürse, hizmet içi seminerlerinin onları öğretmenliğe hazırlama noktasındaki önemi daha iyi anlaşılacaktır. Ancak tabloya göre söz konusu seminerleri verimli bulanların oranı % 40,7'dir. Öğretmenlerin % 57'si ise bu seminerlerin bir takım problemlerinin bulunduğunu ifade etmektedir. Yaz Kur'an Kursu eğitim seminerlerinde genel olarak öğretmenlere pedagojik formasyon, eğitim-öğretim yöntem ve teknikleri, kur sisteminin uygulanması vb. konularda bilgiler verilmektedir. Amacı, Yaz Kur'an Kurslarındaki eğitim kalitesini artırmaya yardımcı olmak olan bu seminerlerin daha etkili bir şekilde uygulanabilmesi için problemlerinin tespit edilip çözüm yollarının aranması gerekmektedir.

Tablo 12. Öğretmenlerin görev yaptığı yerin statüsü

Hangi sosyal çevrede görevlisiniz?	f	%
İlçe	128	42,7
Köy	172	57,3
Toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 42,7'si ilçede, % 57,3'ü ise köylerde görev yapmaktadır. Kocaeli, köylerinin sayısı bakımından oldukça zengin bir ildir. Ancak birçok köyün nüfusu oldukça azdır. Hane bazında sayı bazen 7-8'lere kadar düşmektedir. Durum böyle olunca öğretmenler çoğu zaman öğrenci bulmakta zorlanmaktadır. Bu durum bazı sıkıntıları da beraberinde getirmektedir. Öğrenci sayısı az olduğu için ders saatlerinin doldurulamaması, kur sisteminin uygulanamaması vb. konular öğretmenler tarafından zaman zaman ifade edilmektedir.

Tablo 13. Öğretmenin öğretmenlik vasfını geliştirmek için yaptığı faaliyetler

Kur'an öğretmenliği konusunda tecrübenizi artıracak faaliyet ya da yayınları takip eder misiniz?	f	%
Sık sık	111	37,0

Tablo 13'ün devamıdır

Bazen	171	57,0
Hiç	14	4,7
Toplam	296	98,7
Cevapsız	4	1,3
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 37'si sık sık, % 57'si bazen katıldığını, % 4,7'si ise hiçbir zaman öğretmenlik vasfını geliştirecek faaliyetlere katılmadığını ifade etmiştir. Tabloya göre din görevlilerinin yalnızca % 37'si (111 kişi) öğretmenlik vasfını geliştirecek faaliyetleri sık sık takip ettiğini ifade etmiştir. Özellikle Yaz Kur'an Kurslarında öğretmenlik yapan din görevlilerinin bu gibi faaliyetleri düzenli olarak takip etmesi günümüz şartlarında daha da önem kazanmıştır. Günümüz dünyasında yaşanan gelişmeler ve özellikle Türkiye'nin Avrupa'ya uyum süreci, birçok alanda hızlı bir yenileşme ve gelişmeyi beraberinde getirmektedir. Bu gelişmelerden en çok etkilenen alanlardan biri de eğitim-öğretim alanıdır. Bu bağlamda Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından Yaz Kur'an Kursları öğretim programlarında yapılan geliştirme çabalarından bahsetmiştik. Buna ek olarak Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerinin yeterliliklerinin de geliştirilmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Başkanlık tarafından din hizmetini yürütenlerin yeterlilikleri ile ilgili bir çalışma yapılmıştır (bkz. Aydın, 2008: 223). Bu çalışmada söz konusu yeterlilikler üç başlıkta toplanmıştır. Bunlar; alan yeterlilikleri, genel kültür yeterlilikleri ve eğitme-öğretme yeterlilikleridir (Aydın, 2008: 218). Aşağıda alan yeterliliği ve eğitme-öğretme yeterliliği ile ilgili Yaz Kur'an Kursu öğreticisine yönelttiğimiz soruların cevapları ve bunlara dair analizler yer almaktadır.

Tablo 14. Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerinin alan ve eğitme-öğretme yeterlilikleri

Şu ana kadar aşağıdakilerden hangisini yaptınız?	Evet	Hayır	Toplam
Bir Kur'an mealinin tamamını okudum	209 % 69,7	91 % 30,3	300 % 100
Kısa bir tefsirin tamamını okudum	153 % 51,0	147 % 49,0	300 % 100

Tablo 14'ün devamıdır

Bir Tcevit kitabının tamamını okudum	262 % 87,3	38 % 12,7	300 % 100
Bir hadis kitabının tamamını okudum	154 % 51,3	146 % 48,7	300 % 100
Bir ilmihalin tamamını okudum	261 % 87,0	39 % 13,0	300 % 100
Bir İslam tarihi kitabının tamamını okudum	140 % 46,7	160 % 53,3	300 % 100
Ergenlik/gençlik psikolojisi ile ilgili bir kitabın tamamını okudum	135 % 45,0	165 % 55,0	300 % 100
İletişim ve rehberlikle ilgili bir kitabın tamamını okudum	125 % 41,7	175 % 58,3	300 % 100
Öğretim yöntem ve teknikleri ile ilgili bir kitabın tamamını okudum	101 % 33,7	199 % 66,3	300 % 100
Kur'an kursları yönetmeliğinin tamamını okudum	126 % 42,0	174 % 58,0	300 % 100
Din eğitimi ile ilgili bir kitabın tamamını okudum	183 % 61,0	117 % 39,0	300 % 100

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 69,7'si bir Kur'an mealinin tamamını okuduğunu, % 30,3'ü (91 kişi) ise bu faaliyeti gerçekleştirmediğini ifade etmiştir. Tabloya göre "Evet" cevabını verenler çoğunluğu oluştursa da Kur'an mealinin bir Yaz Kur'an Kursu öğreticisinin en çok başvurduğu kaynaklardan biri olması hasebiyle, ortaya çıkan sonucun tam anlamıyla olumlu olduğunu söylemek güçtür. Günümüzde Kur'an'ın yüzünden okunmasına ağırlık verildiği bilinmektedir. Fakat Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerinin alan yeterliliklerinin geliştirilmesi için Kur'an'ın anlamının okunmasına da ağırlık vermek gerekmektedir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 51'i bir Kur'an tefsirinin tamamını okuduğunu, % 49'u ise bu faaliyeti gerçekleştirmediğini ifade etmiştir. Tefsir; Kur'an'ın manalarını keşfetme, muhtevasında bulunan ve insanlar tarafından anlaşılmasında güçlük çekilen lafızlardan kastedilen şeyi ortaya koyma anlamında kullanılmaktadır (Cerrahoğlu, 1997: 214). Kur'an tefsiri de aynı şekilde Yaz Kur'an Kursu öğreticisinin sıklıkla başvurduğu kaynaklardan birisidir. Tabloya göre bu soruya olumsuz cevap verenlerin oranı olumlu cevap verenlerin oranı ile yakınlık göstermektedir.

Araştırmaya katılan deneklerin % 87,3'ü bir tecvit kitabının tamamını okuduğunu, % 12,7'si ise bu faaliyeti gerçekleştirmediğini ifade etmiştir. Tecvit, Kur'an-ı Kerim'in usûlüne göre okunmasında olmazsa olmaz bir kaynaktır. Allah (c.c) bir ayet-i kerimede

“Kur’an-ı tertil üzere oku” buyurmaktadır (Müzzemmil; 73/4). Tertil, usulüne uygun, tane tane okuma şeklidir. Bu okuyuş tecvitli okuyuşu da kapsamaktadır. Yaz Kur’an Kursu öğreticisinin mesleğinde başarılı olabilmesi için tecvit ilminin teorik ve pratik yönlerini iyi bilmesi gerekir. Yani tecvit ilminin kaide ve kurallarını bilmeli ve en güzel şekilde uygulamasını öğrenmelidir.

Araştırmaya katılan Yaz Kur’an Kursu öğreticilerinin % 51,3’ü bir hadis kitabının tamamını okuduğunu, % 48,7’si ise bu faaliyeti gerçekleştirmediğini ifade etmiştir. Bu sonuçlara göre Kur’an öğreticilerinin yarısına yakın bir kısmı herhangi bir hadis kitabının tamamını okumadığını ifade etmişlerdir. Hz. Peygamber’in (s.a.v.) sözleri, davranışları ve takrirlerine sünnet adı verilmektedir. Sünnetin bizlere ulaşmasında önemli rolü olan râvilerin isimlerinin ve Hz. Peygamberin söz, fiil ve takrirlerinin zikredildiği metinlere hadis adı verilmektedir. Hadisler de Kur’an gibi İslam’ın ana kaynaklarından. Başka bir deyişle “Edille-i Şer’iyye”dendir. İyi bir hadis bilgisi Kur’an öğreticisinin sahip olması gereken bilgiler arasında öncelikli olarak yer almalıdır.

Araştırmaya katılan Yaz Kur’an Kursu öğreticilerinin % 87’si bir ilmihal kitabının tamamını okuduğunu, % 13’ü ise bu faaliyeti gerçekleştirmediğini ifade etmiştir. İlmihal kitapları Yaz Kur’an Kursu öğreticisinin en çok başvurduğu kitaplar arasında yer almaktadır. İlmihaller çok geniş dini meseleleri özet halinde bir araya getirmekte ve dini konulardaki birçok problemin çözümünde pratik yardım sağlamaktadır. Tablo 14’te en az bir ilmihalin tamamını okumayanların oranı % 13 ile genel ortalamaya göre oldukça düşüktür. Ancak Yaz Kur’an Kursu öğreticilerinin en az bir defa bu eserleri okuması gerektiği düşünülünce bu oranın daha da aşağılara çekilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Araştırmaya katılan öğreticilerin % 46,7’si bir İslam tarihi kitabının tamamını okuduğunu, % 53,3’ü ise bu faaliyeti gerçekleştirmediğini ifade etmiştir. Tabloya göre ankete katılan Yaz Kur’an Kursu öğreticilerinin yarısından fazlasının bir İslam tarihi kitabının tamamını okumadığı görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğreticilerin % 45’i bir ergenlik/gençlik psikolojisi kitabının tamamını okuduğunu, % 55’i ise bu faaliyeti gerçekleştirmediğini ifade etmiştir. Herhangi bir öğreticinin, karşısındaki insanları tanımadan onlara bilgi aktarması

oldukça zordur. Bilgiyi talep eden bireyler olarak çocuk ve gençlerin nasıl bir psikoloji içerisinde olduklarının bilinmesi, eğitim-öğretimde kat edilmesi gereken yolda önemli bir aşamadır. Özellikle Yaz Kur'an Kurslarında, yaş ve eğitim düzeyi itibariyle birbirinden çok farklı öğrencilerin bir arada olduğu tasavvur edilince çocuk ve gençlik psikolojisinin bilinmesi daha da önem taşımaktadır. Tabloya göre bu konuda eksikliklerin olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırmaya katılan Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 41,7'si bir iletişim ve rehberlik kitabının tamamını okuduğunu, % 58,3'ü ise bu faaliyeti gerçekleştirmediğini ifade etmiştir. Eğitimde iletişim kısaca, "hedeflenen davranış değişikliğini yaratmak için gereksinilen ilişki ağı"(Aydın, 2003: 8) şeklinde tanımlanmaktadır. Rehberlik ise kısaca bilgi sahibi olan insanların bilgi sahibi olmayanlara yol göstermesidir (Yılmaz, 2005:171). Yaz Kur'an Kursu öğreticisi, gerek hitap ettiği halkla olan ilişkilerinde, gerekse kursta eğitim verdiği öğrencileri ile olan ilişkilerinde başarıya ulaşmak için iletişim ve rehberlik bilgisini artırmak durumundadır. Ancak yukarıdaki tabloya göre iletişim ve rehberlik konusunu işleyen bir kitabın tamamını okumayan Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerinin oranı % 58,3 tür ki bu oran oldukça fazladır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 33,7'si bir öğretim yöntem ve teknikleri kitabının tamamını okuduğunu, % 66,3'ü ise bu faaliyeti gerçekleştirmediğini ifade etmiştir. Her memurdan kendi mesleği ile ilgili mesleki donanıma sahip olması beklenir. Aksi takdirde görevini sağlıklı bir şekilde yürütebilmesi mümkün olmaz. Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerinin en az bir Din Kültürü ve Ahlak bilgisi öğretmenine kadar öğretmenlik mesleğine dair bilgi sahibi olması gerekir. Esasen hitap ettiği öğrencilerin ilköğretim 5. sınıftan en az lise sona kadarki yelpazede çeşitlilik göstermesi Yaz Kur'an Kursu öğreticisinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenine nazaran daha gayretli olmasını gerekli kılmaktadır (Aydın, 2008: 219).

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 42'si Kur'an kursları yönetmeliğinin tamamını okuduğunu, % 58'i ise bu faaliyeti gerçekleştirmediğini ifade etmiştir. Yaz Kur'an Kursu öğreticisi olarak gerek din görevlileri, gerekse Kur'an Kursu öğretmenleri, kendi meslekleri ile ilgili kanun ve yönetmelikleri ana hatlarıyla bilmek durumundadırlar. Bu yasaların bilinmesi Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerinin görev yaptıkları alanda daha sağlam adımlarla yürümelerine yardımcı olacaktır (Yılmaz, 2005: 165).

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 61'i Bir din eğitimi kitabının tamamını okuduğunu, % 39'u ise bu faaliyeti gerçekleştirmediğini ifade etmiştir. İster Kur'an Kurslarında olsun ister camide olsun Yaz Kur'an Kursu Öğreticilerinin yaptığı faaliyet din eğitimi kapsamındadır. Bununla birlikte din eğitimi, aynı isimle anılan bir bilim dalına da sahiptir. Yaz Kur'an Kursu öğreticisi mesleğinin inceliklerini din eğitimi biliminden faydalanarak daha iyi öğrenme imkânına sahiptir.

Tablo 15. Öğreticinin Kur'an kıraati

Mehâric-i Hurûf ve Tecvit kurallarını da göz önünde bulundurarak Kur'an kıraatiniz hakkında ne söyleyebilirsiniz?	f	%
İdare eder	14	4,7
Orta	54	18,0
İyi	176	58,7
Çok iyi	56	18,7
Toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 4,7'si kendi Kur'an kıraati hakkında idare eder demiştir. % 18'i orta derecede, % 58,7'si iyi derecede, % 18,7'si ise çok iyi derecede bir okuyuşa sahip olduğunu ifade etmiştir. Bu sonuçlara göre öğretmenlerin Kur'an Kıraatlerinin büyük oranda iyi olduğu görülmektedir.

Tablo 16. Öğreticinin Arapça dini metinleri anlama bilgisi

Arapça dini metinleri anlama bilginiz hakkında ne söyleyebilirsiniz?	f	%
Arapça bilmiyorum	29	9,7
Düşük	107	35,7
Orta	121	40,3
İyi	37	12,3
Çok iyi	4	1,3
Toplam	298	99,3
Cevapsız	2	,7
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 9,7'si Arapça bilmediğini, % 35,7'si Arapça dini metinleri anlama becerisinin düşük, % 40,3'ü orta, % 12,3'ü iyi, % 1,3'ü ise çok iyi olduğunu ifade etmiştir. Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerinin sahip olması gerek en önemli bilgilerden biri de Arapça dini metinleri anlama bilgisidir. Yaz Kur'an Kursunda en az Kur'an öğretimi kadar anlamının öğretilmesi de önemlidir. Tabloya göre Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerinin yaklaşık % 45'i Arapça dini metinleri anlama konusunda ortanın altındadır.

2.2. Eğitim-Öğretim Süreçleri İle İlgili Bulgular

Tablo 17. Öğrencilerle birlikte yapılan gezi ve spor faaliyetleri

Öğrencilerinizle gezi ve spor faaliyetleri gibi etkinlikler yapar mısınız?	f	%
Sık sık yaparız	25	8,3
Ara sıra yaparız	111	37,0
Nadiren yaparız	86	28,7
Hiç yapmayız	73	24,3
Toplam	295	98,3
Cevapsız	5	1,7
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 8,3'ü öğrencilerle gezi ve spor gibi faaliyetlerini sık sık yaptığını, % 37'si ara sıra, % 28,7'si nadiren, % 24,3'ü ise hiç yapmadığını ifade etmiştir. Bu sonuçlara göre Yaz Kur'a Kursu öğretmenlerinin % 74'ünün en azından bu tür faaliyetleri yapmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Yaz Kur'an Kursu öğreticisi ve öğrencilerin birbirleriyle kaynaşmaları ve öğrencilerin din eğitimini sevmeleri açısından hoca ve öğrencilerin birlikte çeşitli etkinlikler yapmalarında fayda vardır. Böylece geçmişten gelen eli sopalı, kızan, bağırان, ceza veren, sert hoca profiline yerine öğrencileri ile birlikte spor faaliyetlerine katılan, onlarla arkadaşça ve kardeşçe ilişkiler kuran hoca profili getirilmiş olacak, bu da derslere olumlu yansıtacaktır.

Tablo 18. Kur'an öğretiminde elifba kitapçığı dışında kullanılan eğitim araç-gereçleri

Kur'an öğretiminde "Elifba" kitapçığı dışında eğitim araç-gereci olarak ne kullanırsınız?	Evet	Hayır	Toplam	Cevapsız	Genel Topam
Bir şey kullanmam	171 % 57,0	124 % 41,3	295 % 98,3	5 % 1,7	300 % 100
Radyo-teyp vs. kullanımı	49 % 16,3	246 % 82,0	295 % 98,3	5 % 1,7	300 % 100
Tv, bilgisayar, video, cd vs. kullanımı	73 % 24,3	222 % 74,0	295 % 98,3	5 % 1,7	300 % 100
Tepegöz, slayt, yansıtıcı vs. kullanımı	17 % 5,7	278 % 92,7	295 % 98,3	5 % 1,7	300 % 100

Araştırmaya katılan Yaz Kur'a Kursu öğretmenlerinin % 57'si Kur'an öğretiminde elifba kitapçığı dışında başka bir öğretim materyali kullanmadığını, % 41,3'ü ise kullandığını ifade etmiştir. Öğrenme-öğretme süreçlerinde, gerek dini bilgilerin öğretiminde, gerekse Kur'an öğretiminde araç-gereç kullanımının yararı göz ardı edilmemelidir. Ders kitabının görsel ve işitsel materyallerle desteklenmesi o dersin anlaşılmasını kolaylaştıracak, eğitim-öğretimde kaliteyi artıracaktır. Aşağıda, eğitim-öğretimde sıklıkla kullanılan yardımcı materyallerden bazılarının, Yaz Kur'a Kurslarında kullanılıp kullanılmama durumunu göreceğiz.

Araştırmaya katılanların % 16,3'ü Kur'an öğretiminde elifba kitapçığının yanında diğer bir öğretim materyali olarak radyo-teyp kullandığını, % 82'si ise bu materyali kullanmadığını ifade etmiştir. Kur'an harflerinin öğretiminde uygulanan yöntemlerden birisi de dinleme yoluyla öğrenmedir. Bu öğrenme metoduna taklit de denir. Özellikle yeni öğrenilen bir dilin harf ve kelimelerinin telaffuzunda iyi bir dinleyici olmak başarıyı artıran etkenlerdendir. Yaz Kur'a Kursu öğretmenlerinin % 82'si bu materyalleri kullanmadığını ifade etmiştir. Ancak bu öğretim materyallerinin yerine öğrenci bizzat, "fem-i muhsin" denilen, hocasından dinleme ve gözlem yoluyla da öğrenebilir.

Araştırmaya katılan Yaz Kur'a Kursu öğretmenlerinin % 24,3'ü Kur'an öğretiminde elifba kitapçığının yanında diğer bir eğitim-öğretim materyali olarak televizyon-bilgisayar, video ve CD gibi materyalleri kullandığını, % 74'ü ise bu materyalleri kullanmadığını ifade etmiştir. Günümüzde "tahkik" denilen Kur'an taliminde din

görevlileri, kendilerini geliştirme amacıyla görsel ve işitsel materyalleri kullanmaktadır. Bu tekniklerin Kur'an'ı yeni öğrenen öğrencilerde kullanılması ve bunun mümkün olduğunca sık uygulanması öğrencilerin Kur'an kıraati konusundaki kulak aşinalığını geliştirecektir (Karaçam, 1991: 117).

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 5,7'si Kur'an öğretiminde elifba kitapçığının yanında diğer bir eğitim-öğretim materyali olarak tepegöz-slayt kullandığını, % 92,7'si ise bu materyali kullanmadığını ifade etmiştir. Görüldüğü gibi her üç soruda da din görevlilerin verdikleri olumlu cevaplar % 25'in altındadır. Şüphesiz bunun en önemli sebeplerinden birisi imkânların kısıtlı olmasıdır. Kur'an öğretiminde önemli katkı sağlayan bu tarz öğretim materyallerinin temin edilmesi hususunda Yaz Kur'a Kursu öğretmenlerine yardımcı olunmalıdır.

Tablo 19. Kur'an öğretiminde müfredata bağlı kalma durumu

Elifba ve Kur'an derslerinde müfredata bağlı kalma durumunuz nedir?	f	%
Her zaman bağlıyım	185	61,7
Ara sıra bağlıyım	102	34,0
Hiç bağlı kalmam	12	4,0
Toplam	299	99,7
Cevapsız	1	,3
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan Yaz Kur'a Kursu öğretmenlerinin % 61,7'si Kur'an öğretiminde müfredata her zaman bağlı kaldığını, % 34'ü ara sıra, % 4'ü ise hiç bağlı kalmadığını ifade etmiştir. Müfredat öğreticiye, vermiş olduğu dersin amacı, içeriği, kullanılacak teknikleri, dersin süresi ve değerlendirilmesi gibi konularda rehberlik etmektedir (Aydın, 2003: 56). Diyanet İşleri Başkanlığı hazırlamış olduğu "öğretici kılavuzu" ile din görevlilerinin bu ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Tabloya göre Yaz Kur'a Kursu öğretmenlerinin % 95,7'si Kur'an derslerinde müfredatı dikkate almaktadır. Öğreticilerin bu konudaki kararlılığı kur sisteminin başarılı bir şekilde uygulanabilmesinde de etkili olacaktır.

Tablo 20. Kur'an derslerine planlı-programlı gelme durumu

Kur'an derslerine planlı-programlı bir şekilde gelme durumunuz nedir?	f	%
Her zaman	163	54,3
Genelde	114	38,0
Nadiren	16	5,3
Hiç	5	1,7
Toplam	298	99,3
Cevapsız	2	,7
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 54,3'ü Kur'an derslerine her zaman, % 38'i genelde, % 5,3'ü ise nadiren planlı ve programlı geldiğini, % 1,7'si ise plan ve program yapmadığını ifade etmiştir. Eğitimde planlama, "önceden belirlenmiş amaçlara ulaşmak için kullanılması uygun olan eğitim yöntem ve tekniklerini saptama, uygulama ve değerlendirme ölçütlerini tespit etme etkinliği (Aydın, 2003: 54)" şeklinde tanımlanabilir. Eğitim planları yıllık, ünite ve ders planları olmak üzere üçe ayrılmaktadır (Aydın, 2003: 55). Tabloya göre Yaz Kur'a Kursu öğretmenlerinin % 97,6'sının Kur'an derslerine planlı-programlı bir şekilde katılma gayretinde olduklarını söylemek mümkündür.

Tablo 21. Kur'an öğretiminde oyunlardan faydalanma durumu

Kur'an harflerinin öğretiminde "oyun"lardan faydalanma durumunuz nedir?	f	%
Genelde faydalanırım	62	20,7
Ara sıra faydalanırım	142	47,3
Oyunlardan faydalanmam	91	30,3
Toplam	295	98,3
Cevapsız	5	1,7
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 20,7'si Kur'an derslerinde oyunlardan genelde faydalandığını, % 47,3'ü ara sıra faydalandığını, % 30,3'ü ise oyunlardan faydalanmadığını ifade etmiştir. Oyun bireyin fiziksel ve zihinsel yeteneklerini geliştiren, hayatı zevkli hale getiren, sanatsal ve estetik nitelikleri ve

beceriye geliştirici bir etkinliktir. Hemen her yaş grubu oyun oynamaktan zevk alır. Öğreticiler çocuklarda baskın olan oyun oynama güdüsünü ders ortamında amaca ulaşmak için kullanabilirler (Tosun, 2002: 189). Bu sonuçlara göre Yaz Kur'a Kursu öğretmenlerinin % 68'i Kur'an harflerinin öğretiminde oyunlardan faydalanmaktadır.

Tablo 22. Kur'an derslerine başarı gösteren öğrencilere ödül verme durumu

Yüzünden okuma ve ezber derslerinde başarılı öğrencilerinizi ödüllendirir misiniz?	f	%
Sık sık	33	11,0
Mümkün oldukça	244	81,3
Ödüllendirmem	17	5,7
Toplam	294	98,0
Cevapsız	6	2,0
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 11'i Kur'an derslerinde başarı gösteren öğrencileri sık sık ödüllendirdiğini, % 81,3'ü de mümkün oldukça ödüllendirdiğini, % 5,7'si ise ödüllendirmediğini ifade etmiştir. Öğrenciyi istenilen davranışı yapmaya güdülemek amacıyla eğitim-öğretimde ödül sıklıkla kullanılmaktadır. Öğrencinin beğenilen bir davranış ortaya koyması sonucunda haz duymasını ve bu tür başarıları devam ettirmesini sağlamak amacıyla verilen her türlü pekiştiriciye ödül denilmektedir (Aydın, 2003: 164). Yüz yüze yaptığımız görüşmelerde bazı öğretmenler öğrencilerin çok küçük ödüllerle dahi güdülenebildiklerini ifade etmişlerdir. Eğitim-öğretimde mükâfatlandırma yönteminin faydalı olduğu bilinmektedir. Kur'an öğretiminde de öğretmenler tarafından kullanılmaktadır. Tabloya göre Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 92,3'ü başarılı öğrencilerini ödüllendirmektedir.

Tablo 23. Öğrenci velileri ile görüşme durumu

Öğrencilerin eğitim durumlarını değerlendirmek üzere velilerle görüşme durumunuz nedir?	f	%
Birçoğu ile görüşürüm	114	48,0
Bazıları ile görüşürüm	112	37,3
Azı ile görüşürüm	28	9,3

Tablo 23'ün devamı

Pek görüşmem	14	4,7
Toplam	298	99,3
Cevapsız	2	,7
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılanların öğretmenlerin % 48'i öğrencilerinin durumlarını değerlendirmek üzere velilerin birçoğu ile görüşme yaptığını, % 37,3'ü bazıları ile görüştüğünü, % 9,3'ü azı ile görüştüğünü, % 4,7'si ise velilerle pek görüşmediğini ifade etmiştir. Bu sonuçlara göre öğretmenlerin % 94,6'sı öğrencilerinin durumlarını değerlendirmek üzere velilerle görüşme yapmaktadır.

Tablo 24. Kur'an öğretiminde öğrencilerin yaş farklarının problem olup olmama durumu

Öğrencileriniz arasındaki yaş farkları Kur'an öğretiminde problem olmaktadır mı?	f	%
Olmamaktadır	100	33,3
Kısmen olmaktadır	122	40,7
Olmaktadır	77	25,7
Toplam	299	99,7
Cevapsız	1	,3
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 33,3'ü öğrenciler arasındaki yaş farklarının problem oluşturmadığını, % 40,7'si kısmen oluşturduğunu, % 25,7'si ise öğrenciler arasındaki yaş farklarının problem oluşturduğunu ifade etmiştir. Bu sonuçlara göre öğretmenlerin % 66,4'ü öğrenciler arasındaki yaş farklılıklarının bir problem olarak mevcut olduğunu belirtmektedirler. Başkurt, Yaz Kur'an Kursu öğrencileri üzerinde yaptığı bir araştırmada, öğrencilerin sınıfta rahatsız olduğu konular arasında yaş farklılıklarının, sınıfların kalabalık oluşundan sonra ikinci sırada yer aldığını ifade etmiştir (bkz. Başkurt, 2007: 182). Söz konusu araştırmanın 2003-2004 öğretim yılı sonunda yapılmış olduğu düşünülürse aynı problemin 2009 yılında da devam ettiği görülmektedir. Yaz Kur'an Kurslarına her yaştan öğrenci katılabilmektedir. Yaşları 11-

18 arasında değişen öğrenciler aynı sıraları paylaşmakta, bu durum çeşitli problemleri doğurabilmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığının geliştirmiş olduğu “kur sistemi” bu problemlerin aşılmasında bir aşamadır. Ancak bu tarz problemlerin aşılabilmesi için eldeki program ile yetinilmeyip sürekli olarak geliştirilmesinde fayda vardır.

Tablo 25. Süre ve dua ezberinde izlenen yol

Kur’an sûrelerini ezberlettirirken nasıl bir usûl takip ediyorsunuz?	f	%
Ezberlenecek yeri öğrenciye veririm hazır olunca dinlerim	45	15,0
Önce öğrenciye okurum hazır olunca dinlerim	88	29,3
Önce ben okurum sonra topluca okuruz hazır olunca dinlerim	151	50,3
Diğer	14	4,7
Toplam	298	99,3
Cevapsız	2	,7
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan öğreticilerin % 15’i ezberlenecek yeri öğrenciye verdiğini, hazır olunca da dinlediğini, % 29,3’ü ezberlenecek yeri önce öğrenciye okuduğunu hazır olunca dinlediğini, % 50,3’ü ise ezberlenecek yeri önce kendisinin okuduğunu, sonra toplu halde okuduklarını, hazır olunca da dinlediğini ifade etmiştir. % 4,7 kişi ise bu seçeneklerin dışında bir yol takip ettiğini belirtmiştir. Diğer seçeneğini işaretleyen deneklerin ifadeleri genel olarak şöyledir: “yerine göre bu metotların hepsini kullanırım”, “bu metotların birinci ve üçüncüsünü kullanırım”, “kişiye göre farklı metot uygulamam”, “herhangi bir metot konusunda ısrarcı olmam”, “ezberini düzgün yapan öğrencilerin rehberliğinde diğerlerine ezber yaptırırım” şeklindedir.

Ezber yaparken çok çeşitli yöntemler kullanılabilir. Günümüzde özellikle hafızlık yapan öğrenciler için Kur’an-ı Kerim’i daha kısa sürede ve daha kolay bir şekilde ezberleyebilme kolaylığı sağlayan yöntemler geliştirilmektedir. Yaz Kur’an Kurslarında da bu yöntemlerden faydalanılabilir.

İslam dinine inanan insanların ibadetlerini yerine getirebilmeleri için Kur’an’dan bazı sûreleri ezber bilmeleri gerekmektedir. Bu ezberlerin yapıldığı yerlerden biri de Yaz Kur’an Kurslarıdır. Kur’an öğreticileri öğrencilerine, mümkün olan en kısa sürede,

usulüne uygun bir şekilde ezber yaptırabilmenin yollarını aramalıdır. Tablo 27’de görüldüğü gibi ezber metotlarının etkinliği yukarıdan aşağıya artmaktadır. Ezberlenecek yerin öğretici tarafından önce öğrenciye okunması (fem-i muhsin) faydalıdır. Çünkü yanlış ezberlenen metinler herhangi biri tarafından düzeltilmediği müddetçe ömür boyu kişi ile birlikte varlığını devam ettirmektedir. Tabloya göre üçüncü maddeyi işaretleyenlerin oranı % 50,3 dür. Bu oranın artırılması daha sağlıklı ezber yapılabilmesi açısından önemlidir.

Tablo 26. Kur’an harflerinin öğretiminde izlenen yol

Kur’an harflerinin öğretiminde <u>çoğunlukla</u> hangi metodu kullanırsınız?	f	%
Tahtaya yazarım, önce ben okurum sonra koro halinde birlikte tekrar ederiz	96	32,0
Her öğrenci ile tek tek ilgilenir, karışık harf tablosundan sorarak öğretim	166	55,3
Yazma ödevi veririm, yazarak öğrenmelerini sağlarım	18	6,0
Diğer	18	6,0
Toplam	298	99,3
Cevapsız	2	,7
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 32’si Kur’an harflerini tahtaya yazdığını, önce kendisinin okuduğunu sonra koro halinde tekrar ettiklerini ifade etmiştir. Öğreticilerin % 55,3’ü her öğrenci ile tek tek ilgilendiğini, karışık harf tablosundan sorarak harfleri öğrettiğini ifade etmiştir. Öğreticilerin % 6’sı yazma ödevi vererek öğrencilerin harfleri öğrenmelerini sağladığını, % 6’sı ise bu seçeneklerin dışında bir yol takip ettiğini belirtmiştir. Diğer seçeneğini işaretleyenler genel olarak, bu metotların hepsini kullandıklarını ya da birinci ve üçüncü metotları kullandıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 32’de ezber konusunda değindiğimiz gibi, aynı şekilde harf öğretiminde de çeşitli yöntemler kullanılabilir. Sûre ya da dua ezberinde olduğu gibi harflerin öğretilmesinde çağdaş yöntemlerden yararlanılmalıdır. Yanlış öğrenilen harfler kalıcı hale gelebilmektedir. Bu durum sarf edilen çabaları sonuçsuz bırakmakta, üstelik kişinin ibadetlerini de olumsuz yönde etkilemektedir. Tabloda görüldüğü gibi öğretmenler

tarafından en çok kullanılan yöntem ikinci şıkta yer alan “her öğrenci ile tek tek ilgilenir, karışık harf tablosundan sorarak öğretim” şeklindeki yöntemdir. Geleneksel yöntem olarak adlandırılan bu uygulama günümüzde de devam etmektedir.

Bu yöntemlerle öğrenciler kısa sürede okumayı öğrenemedikleri için kurs sonuna doğru birçoğu elif cüzünü anca bitirebilmektedir. Araya okulların girmesi ile öğrenci öğrendiği bu bilgileri kaybetmekte, bir sonraki kursta tekrar başa dönmektedir. Bu tarz kısır döngülerin ortadan kaldırılabilmesi için, Kur’an harflerinin daha kısa ve etkin bir biçimde öğretilbileceği yöntemler bulunmalıdır (Kaymakcan, 2005: 66).

Tablo 27. Yüzünden Kur’an okumada izlenen yol

Kur’an’ı yüzünden okuma derslerinde çoğunlukla hangi yöntemi takip edersiniz?	f	%
Öğrencileri seviyelerine göre gruplar, her grubu ayrı dinlerim	103	34,3
Her öğrenciyi tek tek dinlerim, diğerleri takip eder	172	57,3
Ayetleri önceden veririm sonra koro halinde okuturum	10	3,3
Diğer	12	4,0
Toplam	297	99,0
Cevapsız	3	1,0
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 34,3’ü öğrencileri seviyelerine göre gruplara ayırdığını ve her grubu ayrı ayrı okuttuğunu, % 57,3’ü her öğrenciyi tek tek okuttuğunu, diğer öğrencilerin takip ettiğini, % 3,3’ü ise okunacak ayetleri önceden verip daha sonra koro halinde okuttuğunu ifade etmiştir. Öğreticilerin % 4’ü bu seçeneklerin dışında bir yol izlediğini belirtmiştir. Diğer seçeneğini işaretleyen öğretmenlerden bazıları, yüzünden okuma derslerinde bu metotların hepsini birden kullandıklarını, bazıları ise “öğrencileri seviyelerine göre gruplar, her grubu ayrı dinlerim” ve “ayetleri önceden veririm sonra koro halinde okuturum” şeklindeki yöntemleri kullandıklarını belirtmişlerdir. Tabloya göre 2. seçeneğin Yaz Kur’an Kursu öğretmenleri tarafından daha çok kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 28. Sure ve duaları Arapça metinden ezberleme durumu

Kur'an okuyabilen öğrencilere, ezberlenecek yerleri Arapça metninden ezberlemeleri konusunda ısrarcı mısınız?	f	%
Evet	149	49,7
Hayır	77	25,7
Genelde ısrar ederim	74	24,7
Toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 49,7'si öğrencilerine sûre ve duaları ezberletirken Arapça metinden ezberlemeleri konusunda ısrar ettiğini, % 25,7'si bu hassasiyeti göstermediğini, % 24,7'si ise bu konuda genelde ısrar ettiğini ifade etmiştir. Dua ve sûrelerin ezberinde en sık yapılan hatalardan biri de bu metinleri Türkçe yazılışlarından ezberlemektir. Bu durum harflerin telaffuzunu değiştirmekte ve farklı anlamların ortaya çıkmasına neden olarak yapılan ibadetlerin sıhhatini bozmaktadır. İmkânı olan bireylerin Kur'an okumayı öğrenmesi dini bir görevdir. Kur'an öğrenme ve ezber yapma sıralamasında öncelik Kur'an öğrenmeye verilmeli, bu yetenek kazanıldıktan sonra ezberlenecek yerler Arapça metinden ezberlenmelidir. Tablo 28'de görüldüğü gibi, öğretmenlerin % 25,7'si ezber yaparken Arapça metinlerden ezberlemeleri konusunda öğrencilerini teşvik etmemektedir. Her öğreticiye 25-30 öğrenci düşüğünü varsayarsak % 25,7'lik oranın küçümsenmeyecek bir oran olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla hizmet içi eğitim kurslarında bu konular üzerinde titizlikle durulmalı, din görevlilerinin konu ile ilgili hassasiyetleri artırılmalıdır.

Tablo 29. Sûre ve duaların anlamlarının öğretilmesi

Öğrenciye ezberlettiğiniz dua ve sûrelerin manalarını da öğretir misiniz?	f	%
Evet	73	24,3
Bazen	184	61,3
Hayır	40	13,3
Total	297	99,0
Cevapsız	3	1,0
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılanların % 24,3'ü öğrencilere sûre ve duaların anlamlarını öğrettiğini, % 61,3'ü bazen bu bilgileri verdiğini, % 13,3'ü ise süre ve duaların anlamlarını öğretmediğini ifade etmiştir. Tabloya göre Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 85,6'sının süre ve duaların anlamını öğretme çabasında olduğu anlaşılmaktadır. Kur'an öğretimi konusunda yapılan eleştirilerden biri de onun anlamına yeterince yer verilmemesi konusundadır. Bu eleştirilerin yersiz olduğunu söylemek mümkün değildir. Günümüzde de Kur'an'ın en çok Arapça metni okunmaktadır. Ülkemizde Müslümanların büyük bir kısmı, namaz başta olmak üzere, yaptıkları ibadetlerde okudukları süre ve duaların anlamlarını bilmemektedir. Yapılan ibadetlerde okunan metinlerin anlamının farkında olmak, yapılan ibadetin manevi değerini ve hissedilen huzuru artıracaktır.

Tablo 30. Öğrencilerin ezberlemekte güçlük çektiği sûreler

Öğrencileriniz <u>en çok</u> hangi sûreyi ezberlemede güçlük çekmektedir?	f	%
Fatiha sûresi	5	1,7
Fil sûresi	11	3,7
Kâfirûn sûresi	232	77,3
Leheb sûresi	15	5,0
Diğer	29	9,7
Toplam	292	97,3
Cevapsız	8	2,7
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 1,7'si öğrencilerin Fatiha sûresinin ezberinde, % 3,7'si Fil sûresinin ezberinde, % 77,3'ü Kafirun sûresinin ezberinde, % 5'i Leheb sûresinin ezberinde güçlük çektiğini ifade etmiştir. % 9,7'si ise öğrencilerin bu sûrelerin dışında bir sûrenin ezberinde güçlük çektiğini belirtmiştir. Diğer seçeneğini işaretleyen denekler, öğrencilerin ezberlemekte en çok güçlük çektiği sûrenin Maun sûresi olduğunu ifade etmişlerdir. Bu sonuçlara göre ezberlenmesinde en çok güçlük çekilen süre Kafirûn sûresidir. Kur'an-ı Kerim'de ayetleri birbirine benzeyen, bazı kelimeleri çokça tekrar edilen, telaffuzunda güçlük çekilen birçok süre mevcuttur. Kafirûn sûresinin de bazı ayetlerinin tekrar etmesi ve bazı kelimelerinin birbirine benzemesi, ezber yaparken güçlük çekilmesine neden olabilmektedir.

Tablo 31. Öğrencilerin ezberlemekte güçlük çektiği dualar

Öğrencileriniz <u>en çok</u> hangi duayı ezberlemede güçlük çekmektedir?	f	%
Tahiyyat duası	24	8,0
Kunut duaları	253	84,3
Amentü duası	6	2,0
Diğer	14	4,7
Toplam	297	99,0
Cevapsız	3	1,0
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 8 i öğrencilerin Tahiyyat duasının ezberinde, % 84,3'ü Kunut dualarının ezberinde, % 2'si Amentü duasının ezberinde güçlük çektiğini ifade etmiştir. % 4,7'si ise öğrencilerin bu duaların dışında bir duanın ezberinde güçlük çektiğini belirtmiştir.

Tablo 32. Sure ve duaların ezberlenmesinde metot

Sûre ve duâların ezberlenmesinde <u>çoğunlukla</u> hangi metotları uygularsınız?	f	%
Kelime kelime ezberleme	65	21,7
Ayet ayet ezberleme	154	51,3
Metni tümünden okuyarak ezberleme	66	22,0
Diğer	15	5,0
Toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 21,7'si sure ve duaların ezberlenmesinde kelime kelime ezberleme metodunu, % 51,3'ü ayet ayet ezberleme metodunu, % 22'si ise metni tümünden okuyarak ezberleme metodunu tercih etmektedir. Öğreticilerin % 5'i bunların dışında diğer bir ezber metodunu tercih etmektedir. Diğer seçeneğini işaretleyen din görevlileri, “ezber derslerinde koro halinde çalışmak suretiyle ezber yaptırırım”, “ezberlenecek yer uzun ise ikiye bölerek kolaylık sağlarım”, “ezber metodunu öğrenciye bırakırım” gibi ifadeler kullanmışlardır.

Sûre ve dua ezberlemede en çok kullanılan metotlar, kelime kelime, ayet ayet ve metnin tamamını okumak suretiyle ezberleme metotlarıdır. Ezber yaparken hangi metot kullanılırsa kullanılsın metnin çokça tekrar edilmesinde fayda vardır. Özellikle hafızlık

yapan öğrenciler ayet ayet ve kelime kelime ezberleme metodunu kullanmaktadırlar. Kısa sûrelerin ezberlenmesinde ise metnin tamamını okumak suretiyle ezber yapılabilir.

Tablo 33. Namaz sûre ve dualarının dışında diğer bazı duaların öğretilmesi

Yemek ve Ezan duası gibi diğer bazı duaları da öğrencilere ezberlettirir misiniz?	f	%
Evet	250	83,3
Hayır	47	15,7
Toplam	297	99,0
Cevapsız	3	1,0
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya Yaz Kur'an Kursu öğreticilerinin % 83,3'ü namaz sûre ve dualarının dışında diğer bazı duaları da öğrettiğini, % 15,7'si ise öğretmediğini ifade etmiştir. Tabloya göre araştırmaya katılanların % 83,3 gibi büyük bir kısmı sorumuza olumlu cevap vermişlerdir. Namaz süre ve dualarından başka Peygamber Efendimizin (s.a.v.) yapmış olduğu birçok dua vardır. Yemek, duası, ezan duası vb. dualar Müslüman'ın öğrenmesinde manevi yönden yararı bulunan dualardır.

Tablo 34. Kur'an'ın yalnızca yüzünden okunmasının çocuğun dini bilincine katkısı

Kur'an'ın <u>yalnızca</u> yüzünden okunmasının çocuğun dini bilincinde olumlu katkı yaptığını düşünüyor musunuz?	f	%
Evet	120	40,0
Kısmen	125	41,7
Hayır	52	17,3
Toplam	297	99,0
Cevapsız	3	1,0
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan öğreticilerin % 40'ı Kur'an'ın yalnızca yüzünden okunmasının çocuğun dini bilincine katkı sağladığını, % 41,7'si kısmen katkı sağladığını, % 17,3'ü ise katkı sağlamadığını ifade etmiştir. Tabloya göre Yaz Kur'an Kursu öğreticilerinin % 81,7'si Kur'an'ın yalnızca yüzünden okunmasının çocuğun dini bilincine katkı

sağladığını düşünmektedir. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi günümüzde Kur'an'ın Arapça metninin okumasına ağırlık verilmektedir. Mevlit cemiyetlerinde, cenaze merasimlerinde ve hatta camilerde de durum bu yöndedir. Son yıllarda camilerde okunan aşr-ı şeriflerin manaları da okunmaya başlamıştır. Ancak bu yeterli değildir. Allah tarafından insanlara gönderilmiş olan ilahi mesajın, konuştukları dil ile insanlara aktarılması dini bilincin gelişiminde yararlı olacaktır.

Tablo 35. Ezberlenen sûrelerin hatasız geçilmesi durumu

Öğrencilerinizin ezberledikleri sûreleri hatasız geçmelerine özen gösterir misiniz?	f	%
Hayır	7	2,3
Kısmen	55	18,3
Evet	236	78,7
Toplam	298	99,3
Cevapsız	2	,7
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 2,3'ü öğrencilerin ezberledikleri sûre ve duaları hatasız geçmelerine özen göstermediğini, % 18,3'ü kısmen özen gösterdiğini, % 78,7'si ise bu konuya özen gösterdiğini ifade etmiştir. Bu sonuçlara göre öğretmenlerin büyük bir kısmı öğrencilerinin ezberledikleri sûreleri hatasız geçmelerine özen göstermektedir. Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerinin zaman zaman yakındıkları konulardan biri de ezberlenen sûre ve duaların hatalı geçilmesidir. Mesela ataması yeni yapılmış bir din görevlisi, kendinden önceki görevlinin okutmuş olduğu öğrencilerin birçok ezberi hatalı geçtiklerini fark ettiğini, sonradan bu hataların düzeltilmesinin oldukça zor olduğunu ifade etmiştir. Bu durum zaman zaman karşımıza çıkmaktadır. Bunun ortadan kaldırılabilmesi için Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerinin Kur'an kıraati konusunda ihtisas yapmalarını sağlanabilir.

Tablo 36. Kur'an'ı yüzünden okumada harf ve kelimelerin doğru telaffuz edilmesi

Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okuma öğretiminde harf ve kelimelerin doğru telaffuzuna özen gösterir misiniz?	f	%
---	----------	----------

Tablo 36'nın devamıdır

Harf ve kelimeyi tanımasını yeterlidir, daha ileri seviyede bir başarı beklemem	17	5,7
Öğrenci sayısı fazla olduğundan bu derece ayrıntıya inemem	23	7,7
Genelde dikkat ederim	140	46,7
Her zaman dikkat ederim	119	39,7
Toplam	299	99,7
Cevapsız	1	,3
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 5,7'si öğrencilerin Kur'an harf ve kelimelerini tanımasını yeterli görmekte daha ileri seviyede bir başarı beklememektedir. % 7,7'si öğrenci sayısı fazla olduğundan bu noktalar dikkat edememektedir. % 46,7'si genelde dikkat etmekte, % 39,7'si ise her zaman dikkat etmektedir. Tablo 36'ya göre Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 86,4'ünün Kur'an'ı yüzünden okumada harf ve kelimelerin doğru telaffuz edilmesine özen gösterdikleri anlaşılmaktadır. Kur'an öğretiminde dikkat edilmesi gereken hususlardan birisi de harflerin, çıkış yerlerine ve sıfatlarına dikkat edilerek öğretilmesidir. Arapçada çıkış yeri birbiriyle aynı ya da yakın olan birçok harf vardır. Bu harflerin özelliklerine göre okunmaması manayı değiştirebilmektedir. Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerinin Kur'an öğretiminin ilk aşmasında bu hususlara dikkat etmeleri, ileriki yıllarda bu konuda yaşanabilecek problemleri de en aza indirmeye yardımcı olacaktır.

Tablo 37. Kur'an okumaya başlayan öğrenci Kur'an'a girişte nereden başlar?

Yüzünden okumaya başlayan öğrenciyi ilk olarak Kur'an'da nereden başlatırsınız?	f	%
Fatiha	190	63,3
Yasin	18	6,0
Namaz süreleri	73	24,3
Diğer	5	1,7
Toplam	286	95,3
Cevapsız	14	4,7
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 63,3'ü Kur'an'a geçen öğrenciyi ilk olarak Fatiha sûresinden, % 6'sı Yasin sûresinden, % 24,3'ü namaz sürelerinden başlatmaktadır. % 1,7'si bu sürelerin dışında başka bir sûreden başlatmaktadır. Bu soruya 14 kişi cevap

vermemiştir. Diğer seçeneğini işaretleyenler, “Kur’an okumaya yeni başlayan öğrenciyi ilk olarak namaz dualarından başlatırım”, “Amme cüzünden başlatırım” ve “Kur’an’ın herhangi bir yerinden başlatabilirim” şeklinde ifadeler kullanmışlardır. Bu sonuçlara göre Kur’an okumaya girişte en çok % 63,3 ile Fatiha sûresinden yani Kur’an’ın en başından başlanmaktadır.

Elifba kitabını başarı ile bitiren öğrenci Kur’an okumaya hak kazanmaktadır. Öğreticiler farklı uygulamalar yapmak suretiyle Kur’an okumaya başlayan öğrencileri Kur’an’ın çeşitli surelerinden başlatabilmektedirler. Bu uygulamaların şüphesiz ki bazı amaçları vardır. Örneğin namaz surelerinden başlatılan öğrencilerin bu sureleri daha iyi öğrenmeleri, bu sayede ibadetlerini daha sağlıklı yapabilmeleri amaçlanabilmektedir. Aynı şekilde Yasin suresinden başlatılan öğrencilerin bu sureyi daha iyi öğrenerek mübarek gün ve gecelerde okuyabilmeleri amaçlanabilmekte, Fatiha suresinden başlatılan öğrencilerin kısa sürede hatim okuyabilmeleri amaçlanabilmektedir.

Tablo 38. Derslerde Kur’an mealinden yararlanma

Derslerde Kur’an mealinden yararlanma durumunuz?	f	%
Meal kullanmam	44	14,7
Bazen kullanırım	178	59,3
Çoğu zaman kullanırım	53	17,7
Her zaman kullanırım	22	7,3
Toplam	297	99,0
Cevapsız	3	1,0
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan Yaz Kur’an Kursu öğreticilerinin % 14,7’si derslerde meal kullanmadığını, % 59,3’ü bazen kullandığını, % 17,7’si çoğu zaman kullandığını, % 7,3’ü ise her zaman kullandığını ifade etmiştir. Tabloya göre Yaz Kur’an Kursu öğreticilerinin % 84,3’ü derslerde Kur’an mealinden faydalanmaktadır. Kur’an okumayı öğrenme, onun içeriğindeki ilahi mesajları anlama yolunda atılmış ilk adımlardandır. Meseleye bu açıdan bakınca Kur’an okumayı öğrenmenin nihai bir amaç değil de bir başlangıç olduğu anlaşılmaktadır. Derslerde Kur’an’ın okunmasının yanı sıra öğrencilere anlamının da aktarılması, onların duygu dünyalarını geliştirecek, Kur’an

öğrenme isteklerini artıracaktır. Diğer taraftan öğrencilere mealden dersler yapılması, okumakta oldukları Kur'an'ın neden bahsettiği konusundaki meraklarını gidererek derslerden daha fazla zevk almalarını sağlayabilecektir.

Tablo 39. Öğreticilerin Kur'an okuyan öğrencilerinin başarıları ile ilgili kanaatleri

Öğrencilerinizin Kur'an'ı yüzünden okumadaki başarı durumları ile ilgili genel kanaatiniz nedir?	f	%
Düşük	31	10,3
Orta	137	45,7
İyi	127	42,3
Çok iyi	4	1,3
Toplam	299	99,7
Cevapsız	1	,3
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılanların % 10,3'ü Kur'an okuyan öğrencilerin başarı düzeyinin düşük olduğunu, % 45,7'si orta olduğunu, % 42,3'ü iyi olduğunu, % 1,3'ü ise çok iyi olduğunu ifade etmiştir. Tabloya göre öğrencilerinin Kur'an'ı yüzünden okumadaki başarısının “düşük” ve “orta” düzeyde olduğunu söyleyenlerin oranlarının toplamı % 56'dır. Buna karşılık öğrencilerinin başarılarının “iyi” ve “çok iyi” düzeyde olduğunu söyleyenlerin oranlarının toplamı % 43,6'dır. Sonuç olarak, “düşük” ve “orta” şeklinde kanaat bildirenlerin ağırlıkta olması Kur'an öğretimindeki problemlerin devam ettiğini göstermektedir. Yaz Kur'an Kurslarında öğrencilerin başarılarını olumsuz etkileyen birçok unsur vardır. Bunlar; kursun öğrencilerin tatil yapacakları dönemde yapılması, kursun bağlayıcılığının bulunmaması, devam zorunluluğunun olmaması, farklı yaş gruplarının bir arada ders görmesi vb. unsurlardır. Bu problemlerin mümkün olduğu ölçüde çözüme kavuşturulması Kur'an okumadaki başarıyı artıracaktır.

Tablo 40. Kursta tecvit okuyabilen öğrenci sayısı

Tecvit okuyan kaç tane öğrenciniz vardır?	f	%
Yok	95	31,7
1	25	8,3

Tablo 40'ın devamıdır

2	25	8,3
3	60	20,0
Diğer	90	30,0
Toplam	295	98,3
Cevapsız	5	1,7
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 31,7'si tecvit okuyan öğrencisinin olmadığını, % 8,3'ü bir tane, % 8,3'ü iki tane, % 20'si üç tane, % 30'u ise daha fazla tecvit okuyan öğrencisinin bulunduğunu ifade etmiştir. Diğer seçeneğini işaretleyen öğretmenlerin verdiği rakamlara göre tecvit okuyan öğrenci sayıları genel olarak 4-10 arasında değişmektedir. Bu sonuçlara göre 0-3 arası tecvit okuyan öğrencisi bulunan öğretmenlerin oranlarının toplamı % 68,3'tür. Kur sistemine göre elifba okuyan öğrenciler 1. Kur, Kur'an'ı en az heceleyerek okuyabilen öğrenciler 2. Kur, Kur'an'ı düzgün ve işlek bir şekilde okuyabilen, buna ek olarak tecvit dersi alan öğrenciler ise 3. Kur olarak gruplandırılmaktadır. Tablodan da anlaşıldığı gibi tecvit okuyan öğrenci sayısı düşüktür. Bu sonuç bize Kur'an derslerinde öğrencilerin çoğunluğunun 1. ve 2. Kurlarda yoğunlaştığı bilgisini vermektedir.

Tablo 41. Öğrencilerin Kur'an derslerinde yaşadıkları motivasyon sorunu

Öğrencilerin Kur'an dersinde motivasyon sorunu yaşadıklarını düşünüyor musunuz?	f	%
Evet	64	21,3
Kısmen	165	55,0
Hayır	70	23,3
Toplam	299	99,7
Cevapsız	1	,3
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 21,3'ü öğrencilerinin Kur'an derslerinde motivasyon sorunu yaşadıklarını, % 55'i kısmen motivasyon sorunu yaşadıklarını, % 23,3'ü ise öğrencilerinin motivasyon sorunu yaşamadıklarını ifade etmiştir. Öğrencilerinin Kur'an derslerinde motivasyon sorunu yaşadığını ifade eden öğretmenlerin

oranı % 76,3'tür. Bu sonuç Kur'an derslerinde öğrencilerin motivasyon sorunu yaşadıklarını ortaya koymaktadır.

Yaz Kur'an Kursları örgün eğitim kurumlarının yaz tatile girmesinden bir hafta sonra öğretime başlar. Öğrenciler aylarca devam ettikleri okulun yorgunluğuyla kendilerini Yaz Kur'an Kursunda bulmaktadırlar. Bu durum öğrencinin daha kursun başında isteksiz başlamasına neden olabilmektedir. Kursa katılan öğrencilerin yaşayabilecekleri motivasyon sorunlarının bir kısmı genelde bütün öğrencilerin yaşadığı ortak sorunlardır. Bir de Yaz Kur'an Kurslarının karakteristik özelliğinden kaynaklanan sorunlar bulunmaktadır. Bunlar; kursun genel yapısı, kendine has kuralları, farklı yaş ve eğitim gruplarından arkadaşlar, kurs görevlilerinin farklı tutum ve davranışları, fiziki çevre ve şartlar, din öğretimi konusunda zihinlerde var olan önyargılar, korkular, çevrenin çocuklara yapmış olduğu olumsuz telkinler vb. (Yılmaz ve Durmuş, 2006: 14) sayısı çoğaltılabilecek çeşitli sorunlardır. Bunlara ek olarak Yaz Kur'an Kurslarının açıldığı dönemde ortaya çıkan bazı unsurların da öğrencilerin motivasyonu üzerinde etkileri vardır. Aşağıda öğrencilerin motivasyonunu olumsuz etkileyebileceğini düşündüğümüz bu unsurlarla ilgili sorulara, öğretmenlerin verdikleri cevapları göreceğiz.

Tablo 42. Öğrencilerin yaşadıkları motivasyon sorununun nedenleri

Öğrenciler Kur'an dersinde motivasyon sorunu yaşıyorlarsa nedeni nedir?	Evet	Hayır	Toplam	Cevapsız	Genel Toplam
Havaların sıcak ve bunaltıcı olması	131 % 43,7	99 %33,0	230 %76,7	70 %23,3	300 %100,0
Kursun çocukların tatil yapacakları zamana denk gelmesi	196 %65,3	34 %11,3	230 %76,7	70 %23,3	300 %100,0

Araştırmaya katılan Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 43,7'si Kur'an derslerinde yaşanan motivasyon sorununun havaların sıcak olmasından kaynaklandığını düşünmekte, % 33'ü ise buna katılmamaktadır. Öğreticilerin % 23,3'ü ise öğrencilerin motivasyon sorunu yaşadıklarını düşünmemektedir. Diğer taraftan Araştırmaya katılanların % 65,3'ü öğrencilerin Kur'an derslerinde yaşadıkları motivasyon sorununun kursun tatil günlerinde yapılmasından kaynaklandığını düşünmekte, % 11,3'ü ise buna katılmamaktadır. Öğreticileri % 23,3'ü ise öğrencilerin motivasyon sorunu yaşadıklarını düşünmemektedir. Bu sonuçlara göre, havaların sıcak ve bunaltıcı olmasının ve kursun

çocukların tatil yapacakları zamana denk gelmesinin Kur'an derslerinde motivasyon sorununa yol açtığı anlaşılmaktadır.

Tablo 43. Öğrencilerin Kur'an okuma becerilerini bir sonraki yıla aktarabilme durumu

Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okuyabilen öğrencilerinizin, bu becerilerini gelecek seneye aktarabilmeleri konusundaki kanaatiniz nedir?	f	%
Hiç biri aktaramıyor	13	4,3
Bir kısmı aktarabiliyor	194	64,7
Birçoğu aktarabiliyor	86	28,7
Hepsi aktarabiliyor	4	1,3
Cevapsız	3	1,0
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 4,3'ü öğrencilerinin hiç birinin Kur'an okuma becerisini bir sonraki yıla aktaramadığını, % 64,7'si bir kısmının aktarabildiğini, % 28,7'si birçoğunun aktarabildiğini, % 1,3'ü ise hepsinin aktarabildiğini ifade etmiştir. Tabloda öğrencilerin hepsi Kur'an okuma becerilerini bir sonraki yıla aktarabiliyor şeklinde görüş bildirenlerin oranı (% 1,3) ile hiç biri aktaramıyor diyenlerin oranının (% 4,3) oldukça düşük olduğunu görmekteyiz. Buradan anlaşılıyor ki öğrencilerin bazıları Kur'an okuma becerisini devam ettirirken bazıları bunu başaramamaktadır. Öğrencilerin Kur'an okuma becerilerini devam ettirememesinin birçok nedeni olabilir. Kaymakcan, bunun nedenlerinden birini etkili öğretim tekniklerinin kullanılmamasına bağlamakta ve yanlış tekniklerin uygulanmasından dolayı öğrencinin kurs sonunda Kur'an'a ancak geçebildiğini, araya okulun girmesiyle bu becerinin de kaybedildiğini söylemektedir (Kaymakcan, 2005: 66).

Bir bilgiyi öğretmekten maksat her şeyden önce o bilginin kişiye ve topluma faydalı olmasını sağlamaktır. Söz konusu bilgi kısa zamanda unutuluyorsa maksat hâsıl olmamış demektir. Yaz Kur'an Kurslarında çocukların öğrenmiş oldukları Kur'an okuma becerilerinin devamlılığını sağlamak ve maksada ulaşmak için daha etkili metotların kullanılması gerekmektedir.

Tablo 44. Öğrencilerin öğrenme alanlarına ilgileri

Öğrencileriniz aşağıdaki öğrenme alanlarından <u>en çok</u> hangisine ilgi duymaktadır?	f	%
Kur'an-ı Kerim öğrenme alanı	192	64,0
Dini bilgiler öğrenme alanı	90	30,0
Toplam	282	94,0
Cevapsız	18	6,0
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 64'ü öğrencilerinin Kur'an öğrenme alanına ilgi duyduğunu, % 30'u ise dini bilgiler öğrenme alanına ilgi duyduğunu ifade etmiştir. Bu soruya 18 kişi cevap vermemiştir. Tablo 44'e göre öğrenciler Kur'an öğrenme alanına dini bilgiler öğrenme alanından daha çok ilgi duymaktadır. Yaz Kur'an Kurslarında iki temel öğrenme alanı bulunur. Bunlar Kur'an-ı Kerim öğrenme alanı ve dini bilgiler öğrenme alanıdır. Kursa gelen öğrenciler özellikle Kur'an okumayı öğrenme heyecanı ile gelmektedirler. Bu heyecanın bir örneğini, öğrencinin elifba cüzünü bitirip Kur'an okumaya geçtiği zaman görmekteyiz. Elifba cüzünü bitirip ertesi gün Kur'an-ı Kerim ile kursa gelmenin verdiği sevinç ve coşku çocukların yüzünden okunmaktadır.

Tablo 45. Sınıf disiplinine uyma

Öğrencileriniz sınıf disiplinine ayak uydurmada <u>sizce</u> başarılılar mı?	f	%
Bazıları başarılı	54	18,0
Bazıları başarısız	73	24,3
Genelde başarılı	129	43,0
Genelde başarısız	38	12,7
Toplam	294	98,0
Cevapsız	6	2,0
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 18'i öğrencilerinin bazılarının sınıf disiplinine uymada başarılı olduğunu, % 24,3'ü bazılarının başarısız olduğunu, % 43'ü genelde başarılı olduğunu, % 12,7'si ise genelde başarısız olduğunu ifade etmiştir. Bu sonuçlara göre öğretmenlerin % 43'ünün disiplin konusunda öğrencileri ile problem

yaşamadığı, geri kalan % 55'inin ise disiplin konusunda bir takım problemleri olduğu görülmektedir.

Disiplin, öğrencileri baskı altında tutmak için değil sınıf kurallarına uymayı sağlamak için kullanılmalıdır. Diğer bir ifade ile disiplinin hedefi ceza vermek değil sınıfın bütünü yararına, kuralları uygulamak olmalıdır. Bu sayede harcanan zaman ve emeklerin karşılığı alınmış olur. Daha önce de ifade edildiği gibi Yaz Kur'an Kurslarının kendine has bir takım sıkıntıları vardır. Bu sıkıntılar, yerine göre disiplin problemlerine neden olsa da bunlar öğrencilerin öz verili tutumları sayesinde aşılabılır.

Tablo 46. Öğreticilerin sınıf disiplinini sağlamada tercih ettikleri yol

Sınıfta disiplini sağlamada <u>en çok</u> hangi yolu tercih edersiniz?	f	%
Fiziksel cezalar veririm	5	1,7
Tatlı sözle ikaz ederim	157	52,3
Dikkatlerini çekecek faaliyetlere yönlendiririm	83	27,7
Aileleri ile görüşürüm	8	2,7
Duygusal cezalar veririm	23	7,7
Öğrencilerim disipline uyarlar	15	5,0
Toplam	291	97,0
Cevapsız	9	3,0
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılanların % 1,7'si (5 kişi) sınıf disiplinine uymayan öğrencilere fiziksel cezalar verdiğini, % 52,3'ü tatlı sözle ikaz ettiğini, % 27,7'si dikkatlerini çekecek faaliyetlere yönlendirdiğini, % 2,7 si aileleri ile görüşüğünü, % 7,7'si duygusal cezalar verdiğini, % 5'i ise öğrencilerinin zaten disipline uyduğunu ifade etmiştir. Öğreticilerin dersini rahatça işleyebilmeleri için sınıfta disiplin ortamının sağlanması gereklidir. Şüphesiz her dersin kendisine has bir ortamı vardır. Bazı dersler sesli bir ortamda işlenirken, bazıları sessiz bir ortama ihtiyaç duyar. Bazı dersler oyun oynayarak işlenirken, bazı dersler sessiz bir şekilde öğreticiyi dinlemeyi gerektirir. Her öğretici kendi dersinin gerektirdiği disiplini sağlamak durumundadır. Bunu yaparken de farklı yöntemler kullanabilir. Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi bu yöntemler yapıcı olmalı, amaca yönelik olmalı, yıkıcı olmamalıdır. Hatalarından dolayı öğrencilerle alay etmek, sınıf içinde azarlamak, hatalarını açıkça yüzlerine vurmamak, başarısızlıkla itham etmek

doğru değildir(Saka, 1991: 111). Her Şeyden önce öğrencinin kişiliğine sayđı duymak, güler yzly ve tatlı dilli olmak gerekir.

2.3. Kur Sistemi Ve Kur’an ğretimi İle İlgili Bulgular

Tablo 47. Kur sistemini uygulama

Kur sistemini uygulayabiliyor musunuz?	f	%
Hayır	69	23,0
Kısmen	166	55,3
Evet	64	21,3
Toplam	299	99,7
Cevapsız	1	,3
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan öğreticilerin % 23’ kur sistemini uygulayamadığını, % 55,3’ kısmen uygulayabildiğini, % 21,3’ de uygulayabildiğini ifade etmiştir. Diyanet İŞleri Başkanlığının 2005 yılı yazında uygulamaya koyduğu kur sistemi ile Yaz Kur’an Kurslarında c ayrı program kullanılmaktadır. Kur sistemi Yaz Kur’an Kursunu c haftalık dönemlere ayırmakla birlikte Kur’an ve dini bilgiler derslerinin her birini c kura ayırmıŐtır. Kur sistemine göre sınıfını düzenleyen öğretici, c kurda da ğrencisi bulunuyorsa, sınıfında c ayrı grup oluŐtırmakta, her derste, her gruba ayrı ayrı olmak üzere, c farklı konu iŐlemektedir. Bu ise din görevlileri açısından kolay olmamaktadır. Bir takım zorluklarından dolayı kur sistemini gereği gibi uygulayamayan öğreticiler geleneksel yöntemleri kullanmaya devam etmektedirler. Tabloya göre kur sistemini uygulayabilen ve uygulayamayanların oranları birbirine yakındır. Kısmen uygulayabilenlerin oranı ise % 55,3 ile çoğunluğu oluŐtırmaktadır. Bu sonuç, kur sisteminin bir geçiş sürecinde olduğunu, Yaz Kur’an Kursu ğreticilerinin kur sistemini uygulama gayreti içerisinde olduğunu göstermektedir.

Tablo 47’deki “kur sistemini uygulayabiliyor musunuz?” sorusunu takiben “uygulayamıyorsanız nedeni nedir?” Şeklinde sorduğumuz açık uçlu soruya öğreticilerin verdiği cevaplar Őyledir:

Bazı üreticiler buldukları camide tek görevli olarak görev yaptıkları için kur sistemini uygulayamadıklarını, bazıları rencilerin kursun herhangi bir yerinde mazeretsiz olarak kursu terk ettiğini bu sebeple sistemin aksadığını ifade etmiştir. “Bir kurdaki rencilere ders verirken diğerkurlardaki renciler dersten kopuyor”, “yeterince eğitim alamadığımız için kur sistemini uygulayamıyoruz” ve “zaman yetmiyor” şeklinde ifadeler de ayrıca dikkat çekicidir. Bazı üreticiler rencilerin derse karşı ilgisiz olduğunu, kur sistemini uygulamada süreklilik gösteremediklerini ifade etmişlerdir. rencilerin fazla olması, üretim mekânı, üretim materyali ve personelin yetersiz olması, devamsızlıkların çok olması, kurlar arası bütünlüğün sağlanılamaması ve kur sistemine karşı ön yargıların bulunması gibi gerekçeler de, kur sistemini uygulayamadığını ifade eden din görevlileri tarafından ileri sürülmüştür. Bu cevaplarda öne çıkan problemleri; devam problemi, personel problemi, zaman problemi, mekân problemi, renci sayısı problemi, derse ilgi problemi vb. şeklinde başlıklar halinde ortaya koyabiliriz. Ayrıca bu problemlerin kur sisteminin uygulayıcıları olan Yaz Kur’an Kursu üreticilerinin sisteme karşı güvenlerini olumsuz etkilediğini de belirtmek gerekir.

Anket formunun sonunda üreticilerin cevaplamaları için iki adet açık uçlu soru sorduk. Bunlardan birincisi; “size göre kur sisteminin eksik yönleri nelerdir?” şeklindeki sorudur ki tablo 47 ile bağlantılıdır. Bundan dolayı bu soruya verilen cevapları burada yazmayı uygun gördük. Verilen cevaplar genel olarak şöyledir:

Yaz Kur’an Kursu üreticilerinin bazıları öncelikle kur sistemini uygulamada kendilerini yetersiz gördüklerini ifade etmektedirler. Hizmet içi eğitim seminerlerinin eksikliklerinin bulunduğunu, kur sisteminin bu seminerlerde anlatıldığı kadar basit olmadığını, kendi imkânlarının kur sistemini anlatan CD’lerde anlatılan imkânlarla aynı olmadığını ifade etmişlerdir. Ayrıca çocuk sayısının fazla olmasının kur sisteminin sağlıklı bir şekilde uygulanmasında engel olduğunu belirtmişlerdir. Diğerkraftan kırsal kesimde görev yapan din görevlileri rencileri az olduğu için bu sistemi uygulayamadıklarını ifade etmişlerdir. Sistemin çok detaylı olduğu, teorik olduğu, uygulanabilirliğinin düşük ve imkânlara bağlı olduğu da verilen cevaplar arasındadır. Bazı reticiler Yaz Kur’an Kursu derslerinin örgün eğitim içerisinde okullarda yine

kendileri tarafından verilmesinin daha faydalı olacağını düşünmektedirler. Bazıları ise bu derslerin hafta sonları verilmesinin daha uygun olacağını düşünmektedir.

Bütün bu problemlerin çözüme kavuşabilmesi için özellikle hizmet içi seminerlerinde öğretmenlere kur sisteminin daha iyi anlatılması, çeşitli ve zor şartlara uygun örneklerle bu seminerlerin zenginleştirilmesi gerekir.

Tablo 48: Yaz Kur'an Kursları ile ilgili dokümanların temini

Yaz Kur'an Kursu ile ilgili dokümanlardan hangilerini temin edebildiniz?	Evet	Hayır	Toplam	Cevapsız	Genel Toplam
Yaz Kur'an Kursu öğretici kitabı	270 % 90,0	22 % 7,3	292 % 97,3	8 % 2,7	300 % 100
Kur sistemini tanıtan CD'ler	96 % 32,0	196 % 65,3	292 % 97,3	8 % 2,7	300 % 100
Yaz Kur'an Kursları öğretim programı	204 % 68,0	88 % 29,3	292 % 97,3	8 % 2,7	300 % 100
Yaz Kur'an Kursları öğretici kılavuzu	235 % 78,3	57 % 19,0	292 % 97,3	8 % 2,7	300 % 100

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 90'ı öğretici kitabını temin edebildiğini, % 7,3'ü ise temin edemediğini ifade etmiştir. Tabloya göre 22 öğretici bu materyali temin etmemiştir. Yaz Kur'an Kursu öğretici kitabı kur sistemini uygulamada temin edilmesi gereken materyallerin başına gelmektedir. Kur sisteminin sağlıklı bir şekilde uygulanabilmesi için öncelikle bu sisteme ait öğretim materyallerinin öğretmenler tarafından eksiksiz temin edilmesi sağlanmalıdır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 32'si kur sistemini tanıtan CD'leri temin edebildiğini, % 65,3'ü ise temin edemediğini ifade etmiştir. Yaz Kur'an Kursları öncesinde müftülüklerce eğitim seminerleri düzenlenmektedir. Bu seminerlerde kurs hakkında çeşitli bilgiler verilmek suretiyle öğretmenlerin din öğretimi formasyonlarının geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca seminer çerçevesinde kur sistemini tanıtan CD'ler eşliğinde bu sistemin tanıtımı yapılmaktadır. Tablo 50'de görüldüğü gibi öğretmenlerin % 65,3'ü söz konusu CD'leri temin edememiştir. Kur sisteminin henüz yeni bir sistem olduğu ve anlaşılması noktasında problemler bulunabileceği göz önünde

bulundurularak, ihtiyaç anında başvurulabilmesi açısından bu CD'leri temin edilmesinde yarar vardır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 68'i Yaz Kur'an Kursları öğretim programını temin edebildiğini, % 29,3'ü ise temin edemediğini ifade etmiştir. Bu sonuçlara göre öğretmenlerin büyük bir kısmı Yaz Kur'an Kursları öğretim programını temin etmiştir. Öğretim programlarında, öğretici kitaplarında bulunan ünite içeriklerine ek olarak ünite kazanımları ve derslerin işleniş sürecinde üzerinde durulması gereken hususlar hakkında açıklayıcı bilgilere yer verilmektedir. Dolayısıyla öğretim sürecine rehberlik etmesi açısından öğretimin programının öğretmenlerin elinin altında bulunması faydalı olacaktır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 78,3'ü Yaz Kur'an Kursları öğretici kılavuzunu temin edebildiğini, % 19'u ise temin edemediğini ifade etmiştir. Tablo 50'de, Yaz Kur'an Kursları için geliştirilen öğretim materyallerinin öğretmenler tarafından temin edilip edilmeme durumunu ortaya koymaya çalıştık. Çağdaş eğitim bilimlerinin verileri doğrultusunda geliştirilen öğretici kitapları, CD'ler, öğretim programları, öğretici kılavuzu vb. ürünler öğretmenlerin eğitim-öğretimde elini güçlendirmekte, kendilerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır (Aydın, 2008: 223). Dolayısı ile kur sisteminin sağlıklı bir şekilde uygulanabilmesi, kurslardaki öğretim kalitesinin yükseltilebilmesi için öğretmenlerin söz konusu materyalleri temin etmeleri sağlanmalıdır.

Tablo 49. Kur sisteminin Kur'an öğretimine katkısı

Kur sisteminin Kur'an öğretimine olumlu katkı sağladığını düşünüyor musunuz?	f	%
Düşünmüyorum	81	27,0
Kısmen	132	44,0
Düşünüyorum	82	27,3
Toplam	295	98,3
Cevapsız	5	1,7
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 27'si kur sisteminin Kur'an öğretimine katkısının olmadığını, % 44'ü kısmen katkı sağladığını, % 27,3'ü ise katkı sağladığını düşünmektedir. Tabloya göre kur sisteminin Kur'an öğretimine katkısı olduğunu düşünmeyenler (% 27) ile katkısı olduğunu düşünenlerin (% 27,3) oranı

neredeşye birbirine eşittir. Diğer taraftan kısmen katkısı vardır diyenler % 44 ile çoğunluğu oluşturmaktadır. Görüldüğü gibi bu tablo, Kur sisteminin uygulanıp uygulanmadığını sorgulayan tablo 49'un verileri ile benzeşmektedir. Dolayısı ile kur sisteminin uygulanması noktasında bir takım problemlerin olduğu anlaşılmaktadır. Yaz Kur'an Kursu seminerlerinde yapılacak etkili çalışmalarla her iki tabloda da ortada bulunan olumlu ve olumsuz oranların olumlu lehine değiştirilmesi mümkün olabilecektir.

Tablo 50. Kursta aynı ders saatinde okutulan kur sayısı

Aynı anda kaç Kur'a birden ders veriyorsunuz?	f	%
1 kur	90	30,0
2 kur	116	38,7
3 kur	80	26,7
Toplam	286	95,3
Cevapsız	14	4,7
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan öğreticilerin % 30'u aynı ders saatinde sadece bir kura ders verdiklerini, % 38,7'si iki kura ders verdiklerini, % 26,7'si ise üç kura birden ders verdiklerini ifade etmişlerdir. Daha önce kur sisteminin işleyiş şeklini anlatmaya çalışmıştık. Bu tabloda da öğreticilerin aynı derste kaç kura birden ders verdiğini tespিতে çalıştık. Tabloda her üç seçeneğin sonuçlarının birbirine yakın olduğunu görüyoruz. Öğreticilerin bazılarının aynı derste neden yalnızca bir kura ya da iki kura ders verdiğini ortaya koyabilmek için ayrıca araştırmaya ihtiyaç vardır.

Tablo 51. Aynı saatte birden fazla kura ders vermenin zorluğu

Aynı anda birden fazla Kur'a ders yapmakta güçlük çekiyor musunuz?	f	%
Hayır	53	17,7
Kısmen	114	38,0
Evet	112	37,3
Toplam	279	93,0
Cevapsız	21	7,0
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılanların % 17,7'si, aynı ders saatinde birden fazla kura ders vermede güçlük çekmediğini, % 38'i kısmen güçlük çektiğini, % 37,3'ü ise aynı derste birden fazla kura ders vermede güçlük çektiğini ifade etmiştir. Bu soruya 21 kişi cevap vermemiştir. Bu sonuçlara göre aynı derste birden fazla kur'a ders yapmada güçlük çeken öğretmenlerin oranı % 75,3'tür. Daha önce Yaz Kur'an Kursuna gelen öğrencilerin yaş ve eğitim gruplarına göre çeşitlilik arz ettiğinden ve bu durumun bazı problemler doğurduğundan bahsetmiştik. Bu problemlere ek olarak öğrencileri aynı ortamda iki ya da üç kur'a ayırıp hepsine birden farklı konularda ders işlemek öğretmenlerin yükünü biraz daha artırmaktadır. Diğer taraftan Yaz Kur'an Kurslarında öğreticilik yapan din görevlilerinin pedagojik formasyon açısından eksikliklerinin olması, birden fazla kur ile başa çıkabilme noktasında kendileri açısından ayrıca bir sıkıntı doğurabilmektedir. Bu problemlerin çözümünde ve öğretmenlerin formasyon düzeylerinin artırılmasında hizmet içi seminerleri etkili olarak kullanılmalıdır. Ayrıca seminerlerin dışında da öğreticilik vasfını geliştirmeye yardımcı olacak kaynaklar ve kur sistemi ile ilgili kaynakların okunması faydalı olacaktır.

Tablo 52. Kur sistemine göre dönemlere ayırma

Yaz Kur'an Kursunu kur sistemine göre dönemlere ayırma işlemini gerçekleştirebildiniz mi?	f	%
Evet	153	51,0
Hayır	136	45,3
Toplam	289	96,3
Cevapsız	11	3,7
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 51'i Yaz Kur'an Kursunu kur sistemine göre dönemlere ayırmış, % 45,3'ü ise ayırmamıştır. Bu soruya 11 kişi cevap vermemiştir. Diyanet İşleri Başkanlığının geliştirdiği kur sistemine göre, önceki uygulamalardan farklı olarak, Yaz Kur'an Kursları üçer haftalık üç döneme ayrılmaktadır. Veliler ve öğrencilerin yaz tatilinde çeşitli ihtiyaçlarının bulunacağı düşünülerek hazırlanan bu sistem, öğrenciye arzu ettiği döneme devam edebilme seçeneği sunmaktadır. Örneğin, birinci dönemde ailesinin işleri sebebiyle kursa katılamayacak olan öğrenci, ikinci ve üçüncü döneme kayıt yaptırabilmekte, ya da bir ve ikinci döneme kayıt yaptırıp üçüncü dönemde tatile gidebilmektedir. Ayrıca, arzu eden öğrenci her üç döneme de

katılabilmektedir. Diğer taraftan dönem sisteminin kararlılıkla uygulanması, Yaz Kur'an Kurslarında yaşanan devamsızlık probleminin çözümüne de katkı sağlayabilir.

Tablo 53. Dönemlere ayıramamanın nedenleri

Cevabınız "Hayır" ise bunun nedenleri nelerdir?	f	%
Dönemlere ayıracak derecede yeterli öğrenci olmaması	64	21,3
Velilerin kayıt işlemlerine katılmamaları	8	2,7
Öğrencilerin her üç döneme de devam etme istekleri	45	15,0
Sistemin henüz anlaşılmamış ve oturmamış olması	24	8,0
Diğer	9	3,0
Toplam	150	50,0
Cevapsız	150	50,0
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 21,3'ü Yaz Kur'an Kursunu kur sistemine göre dönemlere ayıramamasının nedenini yeterli öğrenci olmamasına bağlamış, % 2,7'si velilerin kayıtlara gelmemesini, % 15'i öğrencilerin her üç döneme de devam etmeyi istemelerini, % 8'i ise sistemin henüz oturmamasını dönemlere ayıramamasına gerekçe göstermiştir. Öğreticilerin % 3'ü ise bunların dışında başka bir nedenle dönemlere ayırma işlemini gerçekleştirmediğini ifade etmiştir. Diğer seçeneğini işaretleyenler, dönemlere ayırmak için gerekli şartların oluşmadığını, devam mecburiyetinin olmadığını, dönemlere ayırmanın uygulamada pratik olmadığını ve soruda yer alan bütün seçeneklerin dönemlere ayıramamada geçerli olduğunu ifade etmişlerdir. Tablodan da anlaşılacağı gibi, % 21,3 ile "yeterli öğrenci yok" seçeneği ve % 15 ile "öğrencilerin her üç döneme de devam etmek istemeleri" seçeneği öne çıkmaktadır. Yaz Kur'an Kursuna katılan öğrencilerin sayılarının az olması dönem sisteminin tercih edilmemesine yol açabilmektedir. Zira en fazla beş öğrencisi bulunan bir öğretici, öğrencilerinin ikisini diğer dönemlere kaydettiği takdirde o dönemi üç öğrenciyle geçirmek zorunda kalacaktır. Bu ise zaten öğrencisi az olan öğreticinin, yapmış olduğu görevden zevk alamamasına yol açabilmektedir. Diğer taraftan velilerin öğrenci kayıtlarına gelmemesi durumunda kayıt işlemleri öğretici tarafından takip edilmekte ve standart olarak bu öğrenciler her üç döneme de kaydedilebilmektedir. Öğrencilerin geçmiş yıllarda alışageldikleri şekilde her üç döneme devam etmek istemeleri de kursun dönemlere ayrılmamasında etkili olmaktadır. Kur sisteminin henüz oturmamış olması

da üreticiler tarafından Yaz Kur'an Kursunu dönemlere ayıramama nedenleri arasında değerlendirilmiştir.

Tablo 54. Velilerin kayıt işlemlerine gelme durumu

Velilerin ne kadarı çocuklarının kayıt işlemlerine gelmektedir?	f	%
Tamamı	16	5,3
Birçoğu	30	10,0
Yarısı	14	4,7
Çok azı	137	45,7
Hiç biri	100	33,3
Toplam	297	99,0
Cevapsız	3	1,0
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan üreticilerin % 5,3' velilerin tamamının kayıt işlemlerine katıldığını, % 10'u birçoğunun katıldığını, % 4,7'si yarısının katıldığını, % 45,7'si çok azının katıldığını, % 33,3' ise hiçbir velinin kayıt işlemlerine katılmadığını ifade etmiştir. Bu sonuçlara göre üreticilerin % 79'u velilerin büyük çoğunluğunun çocuklarının kayıt işlemlerine katılmadığını ifade etmiştir.

Her retim kurumunda olduğu gibi Yaz Kur'an Kurslarına başlarken de renci kayıtları yapılmaktadır. Velilerin ve rencilerin gerekli belgeler ile Yaz Kur'an Kursu üreticisine gelip kayıtlarını yaptırmaları her açıda önem taşır. Tablo 59'da da görüleceği gibi renci kayıtları esnasında seviye belirleme sınavı da yapılmakta, renciler bu sınav sonunda buldukları seviyelere göre kur sisteminde belirlenen  kurdan birine kaydedilmektedirler. Velilerin kayıt işlemlerine katılmamaları daha kursun başında, kurs dönemine ait planlarda sapmaya neden olmaktadır. Bu işlemlerinin yükü bizzat Yaz Kur'an Kursu üreticilerinin omuzlarına yüklenmekte, bazen bir dönem boyunca kayıt işlemleri bitmemekte bu ise resmi bazı problemlere neden olabilmektedir. Diğer taraftan velilerin bizzat kayıt işlemlerine katılmaları kursa verdikleri önemi çocuklarına hissettirmekte, bu durum rencinin kursa düzenli bir şekilde devam etmesi ve derslerine daha iyi çalışması açısından yarar sağlamaktadır.

Tablo 55. Kursun yapıldığı ortam

Kursu hangi ortamda yapıyorsunuz?	f	%
Cami	223	74,3
Kuran kursu binası	55	18,3
Diğer	21	7,0
Toplam	299	99,7
Cevapsız	1	,3
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 74,3'ü kursu camide yapmakta, % 18,3'ü Kur'an Kursu binasında yapmaktadır. % 7'si ise kursu bunlardan farklı bir ortamda yapmaktadır. Diğer seçeneğini işaretleyenler derslerini cami odası, camiye ait bir oda, köy kahvesi, sınıf, dernek odası ve cami bitişiğinde açık havada yaptıklarını belirtmişlerdir. Tablodan da anlaşılacağı gibi öğretmenlerin büyük bir kısmı (% 74,3) kursu camide yapmaktadır. Yaz Kur'an Kurslarının cami ortamında yapılması öğrencilerin bu ortamı tanımaları açısından faydalıdır. Tablo 56'da da görüleceği gibi Yaz Kur'an Kursu öğretmenleri derslerini cami yerine sınıf ortamında yapmak istemektedirler. Bunun için bazı haklı gerekçeleri de vardır. Öğrencilerin derslerde camide bulunmaları temizlik ve düzen açısından bazı ek sorumluluklar getirmektedir. Bu ise din görevlilerini başka derslikler aramaya itmektir. Ancak bu çağlarda öğrencilerin cami ve müstemilatını tanımalarının önemi göz ardı edilmemelidir. Namaz vakitlerinde özellikle gençlerin ürkek bir şekilde gerilerde yer aldıkları görülür. Bazen de yetişkinlerin yaptığı ağır eleştiriler onları camiden soğutmaktadır. Öğrencilerin bu gibi olumsuz durumları aşabilmeleri ve camiye ısınabilmeleri açısından derslerin camide yapılması faydalı olacaktır.

Tablo 56. Kurs hangi ortamda yapılırsa daha verimli olur?

Sizce Yaz Kur'an Kursu, camide mi yoksa sınıf tarzı derslikte mi yapılırsa daha verimli olur?	f	%
Camide	62	20,7
Sınıfta	225	75,0
Toplam	287	95,7
Cevapsız	13	4,3
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerin % 20,7'si Yaz Kur'an Kurslarının camide yapılmasının daha verimli olacağını, % 75'i ise bir sınıf ortamında yapılmasının daha verimli olacağını ifade etmiştir. Bu soruya 13 kişi cevap vermemiştir. Bu tabloya göre öğretmenlerin büyük bir kısmı (% 75) derslerin cami yerine sınıf ortamında yapılmasının daha verimli olacağını ifade etmiştir.

Günümüzde Yaz Kur'an Kursları genellikle camilerde yapılmaktadır. Ancak cami ortamının eğitim açıdan elverişli olup olmadığı tartışılabilir. İbadet amacıyla kullanılan camilerin sınıfların sahip olduğu eğitim imkânlarından yoksun olduğu da bir gerçektir (Kaymakcan, 2005: 66). Bilindiği gibi sınıflarda oturma düzenini sağlayan sıralar bulunmakta, bu durum öğrencilere hâkim olma ve disiplini sağlama konusunda öğreticiye kolaylık sağlamaktadır. Ayrıca sınıflarda yazı tahtasının bulunması, gerektiğinde öğreticinin dersini yazarak anlatmasına imkân tanımaktadır. Özellikle Yaz Kur'an Kurslarının kur sistemine göre düzenlenmesinde sınıfların camilere göre daha avantajlı olduğu da öğretmenler tarafından dile getirilmiştir. Tablo 56'da sorduğumuz "sizce Yaz Kur'an Kursu, camide mi yoksa sınıf tarzı bir derslikte mi yapılırsa daha verimli olur?" şeklindeki soruya öğretmenlerin verdikleri cevapların nedenini sorduk. Verilen cevaplar genel olarak şöyledir:

Yaz Kur'an Kursları camide yapılsın diyenler bu mekânların manevi atmosferinin öğrencileri olumlu yönde motive edeceğini, onları camiye alıştıracığını ifade etmişlerdir. Ayrıca örgün eğitime devam eden öğrencilerin, Yaz Kur'an Kurslarının alıştıkları okullardan farklı olduğunu görmelerinin, onları olumlu yönde etkileyeceğini ifade etmişlerdir.

Yaz Kur'an Kursları sınıf ortamında yapılsın diyen öğretmenler, bu mekânların camiye göre daha rahat ve daha kullanışlı olduğunu, araç-gereç kullanımının daha kolay olduğunu, ders havasını daha iyi yansıttığını belirtmişlerdir. Ayrıca çocukların yere oturmaya alışık olmadıklarını ve kur sisteminin sınıflarda daha kolay uygulanabileceğini ifade etmişlerdir.

Tablo 57. Kursun yapıldığı ortamın eğitim yapmaya uygunluğu

Ders yaptığınız ortam eğitim yapmaya uygun mudur?	f	%
---	---	---

Tablo 57'nin devamıdır

Uygun değil	33	11,0
Kısmen uygun	143	47,7
Uygun	120	40,0
Toplam	296	98,7
Cevapsız	4	1,3
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 11'i kurs yaptıkları ortamın eğitime uygun olmadığını, % 47,7'si kısmen uygun olduğunu, % 40'ı ise uygun olduğunu ifade etmiştir. Yaz Kur'an Kurslarının yapıldığı ortamlar incelenirse bu ortamların birbirinden farklılık gösterdiği görülür. Genellikle görev yapılan mahallin maddi imkânlarına bağlı olarak düzenlenen derslikler, sağlık ve eğitime uygunluk açısından elverişsiz olabilmektedir. Kurslar bazen cami ortamında, bazen cami odasında, bazen de caminin alt katlarında kurs için gelişigüzel hazırlanmış odalarda yapılmaktadır. Bazen de camiden arta kalan eski halılar kullanılmakta bu durum sağlık açısından sakıncalar doğurabilmektedir. Tabloya göre din görevlilerin yalnızca % 40'ı ders yaptıkları ortamın eğitime uygun olduğunu ifade etmiştir. Bu oran eğitim açısından yeterli değildir. Yaz Kur'an Kurslarının kalitesinin artırılması açısından dersliklerin eğitime uygunluğunun sağlanması önemlidir.

Tablo 58. Kurs zamanlarının dışında Yaz Kur'an Kursu öğreticisi -öğrenci ilişkilerinin durumu

Yaz Kur'an Kursu zamanlarının dışında öğrencilerle ilişkileriniz nasıldır?	f	%
İyi değil	4	1,3
Kısmen iyi	26	8,7
İyi	182	60,7
Çok iyi	85	28,3
Toplam	297	99,0
Cevapsız	3	1,0
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 1,3'ü Yaz Kur'an Kursu zamanlarının dışında öğrencilerle ilişkilerinin iyi olmadığını, % 8,7'i kısmen iyi olduğunu, % 60,7'si iyi olduğunu, % 28,3'ü ise öğrencilerle ilişkilerinin çok iyi olduğunu ifade etmiştir. Örgün eğitim kurumlarının yaz tatiline girmesi ile birlikte öğrenciler bir öğretim yılı boyunca alıştıkları öğretmenlerinden ayrılıp cami imamı ile karşılaşmaktadırlar. Çevrenin bütün ürkütücü telkinlerine rağmen camiye gelen öğrenciler, hocaları ile kısa zamanda kaynaşmakta, bu saygı ve sevgi ömür boyu devam etmektedir. Tabloya göre din görevlilerinin öğrencileri ile iyi ilişkilerinin Yaz Kur'an Kursu zamanlarının dışında da devam ettiği görülmektedir.

Tablo 58'de sorduğumuz "Yaz Kur'an Kursu zamanlarının dışında öğrencilerle ilişkileriniz nasıldır?" şeklindeki soruya öğretmenlerin verdikleri cevapların nedenini sorduk. Verilen cevaplar genel olarak şöyledir:

Yaz Kur'an Kursu zamanlarının dışında öğrencilerle ilişkilerinin iyi olmadığını söyleyen bir kişi, öğrencilerle herhangi bir ortamda karşı karşıya gelmediklerini, bundan dolayı aralarında bir ilişki gelişmediğini söylemiştir. İlişkilerimiz iyi diyen din görevlileri çocuklara sevgi gösterdiklerini, karşılıklı sevgi-saygı ortamı bulunduğunu ve onlarla iyi geçinmenin mesleğin gereği olduğunu ifade etmişlerdir. İlişkilerimiz çok iyi diyenler ise çocukları sevdiklerini, onlarla arkadaş gibi olduklarını ve her zaman uyum içinde olduklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 59. Kayıt yaptırmaya gelen öğrencilere seviye belirleme sınavı yapma durumu

Kayıt yaptırmaya gelen öğrencilere seviye belirleme sınavı uyguladınız mı?	f	%
Hayır	143	47,7
Kısmen	67	22,3
Evet	86	28,7
Toplam	296	98,7
Cevapsız	4	1,3
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 47,7'si kayıt yaptırmaya gelen öğrencilere seviye belirleme sınavı yapmadığını, % 22,3'ü kısmen yaptığını, % 28,7'si

ise bu sınavı yaptığını ifade etmiştir. Daha önce ifade ettiğimiz gibi 2005 yılından beri Yaz Kur'an Kurslarında kur sistemi uygulanmaktadır. Bu sistemde öğrenciler seviyelerine göre üç kur'a ayrılmakta ve her kur için ayrı program uygulanmaktadır. Öğrencileri kurlara ayırabilmek için ders kayıtları esnasında seviye tespit sınavı yapılması gerekmektedir. Ancak tablomuza göre seviye tespit sınavı yapmayanların oranı (% 47) oldukça fazladır. Karşımıza çıkan bu tablonun farklı nedenleri olabilir. Ancak en önemli nedenlerinden biri, Tablo 54'te ele aldığımız gibi, öğrenci velilerinin çocuklarının kayıt işlemlerine gelmemeleridir. Kayıt işlemleri ya da başka bir deyişle öğrenci alımları düzensiz olunca seviye tespit sınavı da yapılamamakta, geçmişte olduğu gibi öğrenciler herhangi bir resmi işlem yapılmadan kursa gelmektedirler. Eğitim-öğretim faaliyetlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için ilgili herkese sorumluluk düşmektedir. Burada hem öğretmenler, hem veliler hem de öğrencilerin yapması gereken görevler vardır. Bunlardan birisi ya da bir kaç sorumluluğunu gereği gibi yerine getirmeyince bir takım problemler baş göstermektedir. Yaz Kur'an Kurslarında yaşanan bu tarz problemlerin çözülebilmesi, işin ciddiyetinin farkına varılabilmesi için Yaz Kur'an Kursunun önemi veli ve öğrencilere çok iyi anlatılmalıdır. Kurs öncesinde öğretmenlere seminer verildiği gibi öğrenci velilerine de seminerler verilebilir. Bu seminerlerde kur sisteminin uygulama süreci hakkında bilgi verilerek velilerin de sürece katkısı sağlanabilir.

Tablo 60. Yaz Kur'an Kurslarının bireyin ihtiyaç duyduğu temel dini bilgileri verebilme yeterliliği

Yaz Kur'an Kursu, bireyin ihtiyaç duyduğu temel dini bilgileri vermede yeterli midir?	f	%
Hayır	47	15,7
Kısmen	158	52,7
Evet	88	29,3
Toplam	293	97,7
Cevapsız	7	2,3
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 15,7'si Yaz Kur'an Kurslarının bireyin ihtiyaç duyduğu temel dini bilgileri vermede yeterli olmadığını, % 52,7'si kısmen yeterli olduğunu, % 29,3'ü ise yeterli olduğunu ifade etmiştir. Öğretmenlerin vermiş olduğu

cevaplarda, Yaz Kur'an Kurslarının bireyin ihtiyaç duyduğu temel dini bilgileri vermede tek başına yeterli olmadığı sonucu ağırlık kazanmaktadır. Bu sonucun ortaya çıkmasında şüphesiz Yaz Kur'an Kurslarının ve eğitim olgusunun genel özelliklerinden kaynaklanan unsurların da etkisi vardır. Yaz Kur'an Kurslarının hâlihazırda bir takım problemlerinin olduğunu araştırmamızda sık sık dile getirmiştik. Bu problemlerin, öğrencilerin kursta temel dini bilgileri sağlıklı bir şekilde alamamalarında etkili olduğunu söylemek mümkündür. Diğer taraftan eğitim bir süreçtir. Ailede başlar ve hayat boyu devam eder. Birey, temel dini bilgilerinin bir kısmını ailede almaktadır. Ülkemizde bu süreç okulda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri ile devam etmektedir. Birey bu süreçte daha önce almış olduğu dini bilgileri Yaz Kur'an Kurslarında iki aylık bir süre zarfında yoğun bir tempoda pekiştirme imkânı bulmaktadır. Dolayısıyla bu süreç, tablo 60'ta öğretmenlerin vermiş olduğu "Yaz Kur'an Kursları bireyin ihtiyaç duyduğu temel dini bilgileri vermede kısmen yeterlidir" cevabını doğrulamaktadır.

Tablo 61. Günlük üç saat kurs süresi yeterli midir?

Kurs için ayrılmış günlük 3 saat süre <u>sizce</u> yeterli midir?	f	%
Yeterli değil	89	29,7
Kısmen yeterli	107	35,7
Yeterli	101	33,7
Toplam	297	99,0
Cevapsız	3	1,0
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 29,7'si günlük üç saat kurs süresinin yeterli olmadığını, % 35,7'si kısmen yeterli olduğunu, % 33,7'si ise bu sürenin yeterli olduğunu ifade etmiştir. Yaz Kur'an Kurslarında iki saati Kur'an-ı Kerim, bir saati de dini bilgiler olmak üzere günde üç saat ders okutulmaktadır. Yaz Kur'an Kursu öğreticisi o gün okutacağı dersini bu saatlere göre ayarlamak durumundadır. Tabloya baktığımızda verilen cevapların üçünün de birbirine yakın değerler taşıdığını görüyoruz. Bazı öğretmenler günlük üç saatlik süreyi yeterli bulurken, bazıları yetersiz bulmaktadır. Günlük üç saat ders süresinin yetersiz kalmasında öğretim metotlarının ve öğrenci sayılarının etkili olduğunu söylemek yanlış olmaz. Zira geleneksel metoda göre

özellikle Kur'an derslerinde her öğrenci ile tek tek ilgilenilmekte, bu uygulama öğrenci sayısı fazla olan kurslarda sürenin yetmemesine yol açabilmektedir. Kursta günlük üç saat ders süresinin yetersiz bulunmasının daha başka nedenleri de olabilir. Bunların ortaya çıkarılması için ayrıca araştırma yapmaya ihtiyaç vardır.

Tablo 62. Öğrenci velilerinin Yaz Kur'an Kurslarına ilgisi

Görev yaptığımız bölgede velilerin Yaz Kur'an Kurslarına ilgileri nasıldır?	f	%
İlgisiz	56	18,7
Zayıf	64	21,3
Orta	99	33,0
İyi	58	19,3
Çok iyi	19	6,3
Toplam	296	98,7
Cevapsız	4	1,3
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 18,7'si öğrenci velilerinin Yaz Kur'an Kurslarına ilgisiz olduğunu, % 21,3'ü velilerin ilgisinin zayıf olduğunu, % 33'ü orta derecede olduğunu, % 19,3'ü iyi olduğunu, % 6,3'ü ise velilerin ilgisinin çok iyi olduğunu ifade etmiştir. Tabloya göre öğrenci velileri Yaz Kur'an Kurslarına yeterince ilgi göstermemektedir. Bu sonuç Tablo 54'teki sonucu destekler mahiyettedir. Zira tablo 54'te öğretmenlerin % 79'una göre, öğrenci velilerinin büyük çoğunluğu çocuklarının kayıt işlemlerine katılmamaktadır.

2009 yılında Yaz Kur'an Kurslarına katılan öğrenci sayısı 1.809.975'i bulmuştur.* Bu sayı kurslara ilginin yüksek olduğunu göstermektedir. Ancak yalnızca öğrencinin kursa gönderilmesi velilerin sorumluluklarını yerine getirdikleri anlamına gelmemelidir. Eğitim sabır isteyen, uzun soluklu bir süreçtir. Dolayısıyla veli bu sürecin her aşamasında çocuğunun yanında olmalı, onun eğitimiyle yakından ilgilenmelidir.

* Bkz. Diyanet İşleri Başkanlığı Din Eğitimi Dairesi Başkanlığına ait Yaz Kur'an Kurslarında son üç yılda okuyan öğrenci sayılarını gösterir belge (Ek: 4).

Tablo 63. Müftülüklerin dağıtmış olduğu Elifba kitapçığının Kur'an öğretiminde faydalılık durumu

Müftülüklerce dağıtılan elifba kitapçığını Kur'an öğretiminde yeterli buluyor musunuz?	f	%
Hayır	26	8,7
Kısmen	79	26,3
Evet	190	63,3
Toplam	295	98,3
Cevapsız	5	1,7
Genel toplam	300	100,0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 8,7'si müftülüklerce dağıtılan elifba kitapçığını Kur'an öğretiminde faydalı görmemekte, % 26,3'ü kısmen faydalı görmekte, % 63,3'ü ise faydalı görmektedir. Bu sonuçlara göre Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerinin büyük bir kısmı müftülüklerce dağıtılmış olan elifba kitapçığını Kur'an öğretiminde faydalı bulmaktadır. Ülkemizde ve dünyada eğitim-öğretimde gelişmeler yaşanırken din eğitimi bunlardan geri kalmamalıdır. Arap harflerinin öğretiminde kullanılan elifba kitapçığı modern yöntemlerle, Yaz Kur'an Kurslarına gelen öğrenci profili göz önünde bulundurularak hazırlanmalıdır. Bu konuda Arap dilinin konuşulduğu ülkelerde harf veya kelime öğretiminde kullanılan kitapçıklarından da faydalanılabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma Türkiye'deki örgün eğitim kurumlarının tatile girdiği yaz döneminde faaliyete giren Yaz Kur'an Kurslarındaki Kur'an öğretiminin bugünkü durumunu tespit etmek, mevcut sorunlarını ortaya çıkarmak ve bu sorunlara çözüm önerileri sunmak amacıyla, Kocaeli'deki Yaz Kur'an Kurslarında öğretici olarak görev yapan Kur'an Kursu öğretmenleri ve din görevlileri üzerinde yapılan bir alan araştırmadır. Araştırma, Kocaeli iline bağlı ilçelerde, Temmuz ve Ağustos aylarında, 27'si kadın 273'ü erkek olmak üzere toplam 300 Yaz Kur'an Kursu öğreticisi üzerinde, anket tekniği ile yapılmıştır.

Anket sonucunda elde edilen veriler SPSS 16.0 istatistik programına yüklenmiştir. Buradan elde edilen veriler de tablolar halinde gösterilmiş, analizleri ve yorumları yapılmıştır.

Yaz Kur'an Kurslarındaki Kur'an öğretimi ile ilgili elde ettiğimiz sonuçlar ve bu sonuçlar çerçevesinde ortaya çıkan problemlere dair çözüm önerilerimiz şunlardır:

1. Yaz Kur'an Kursları Türkiye'de geniş kitlelere ulaşarak önemli bir eğitim faaliyeti yürütmektedir. 2009 yılında Yaz Kur'an Kurslarında 1.809.975 öğrenci kurs görmüştür.* Ancak Yaz Kur'an Kursları ve Kur'an öğretimi hakkında yapılmış bilimsel araştırmalar yeterli seviyede değildir. Yerine getirdiği eğitim-öğretim hizmeti ile önemi her geçen yıl artan bu kursların mevcut problemlerinin tespit edilip çözüme kavuşturulabilmesi için daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır.
2. Her yıl Yaz Kur'an Kursları öncesinde müftülükler tarafından hizmet içi eğitim seminerleri düzenlenmektedir. Kurslarda görev alan öğretmenlerin pedagojik formasyon düzeylerinin geliştirilmesi ve kur sisteminin uygulanması gibi konular başta olmak üzere, çeşitli eğitici bilgilerin verildiği seminerlerin verimliliği konusunda bazı problemlerinin olduğu tespit edilmiştir. Tablo 11'de öğretmenlerin % 43'ü bu seminerlerin kısmen verimli olduğunu, % 14'ü ise verimli olmadığını ifade etmiştir. Seminerlerin verimliliği konusundaki problemlerinin neler olduğunu her müftülük kendi içinde çalışma yaparak tespit

* Bkz. Diyanet İşleri Başkanlığı Din Eğitimi Dairesi Başkanlığına ait Yaz Kur'an Kurslarında son üç yılda okuyan öğrenci sayılarını gösterir belge (Ek: 4).

edebilir ve ortaya çıkan sonuçlara göre önlem alınabilir. Ayrıca bu seminerlerin verimliliğini artırabilmek için işlenen konuların sunumunda, alanında uzman kişilerden yararlanılabilir.

3. Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerinin, mesleki ve öğretmenlikle ilgili yeterliliklerini artıracak kaynakları okuma konusunda eksiklikleri vardır. Tablo 14'e göre öğretmenlerin % 30,3'ü bir Kur'an mealini baştan sona okumamıştır. Bir Kur'an tefsirinin baştan sonra okunmama oranı % 49'dur ve bu oran öğretmenlerin neredeyse yarısını teşkil eder. Aynı şekilde bir Hadis kitabının baştan sona okunmama oranı % 48,7'dir. Bir İslam tarihi kitabını baştan sona okumayanların oranı % 53,3'tür. Diğer taraftan bir ergenlik/gençlik psikolojisi kitabını baştan sona okumayanların oranı % 55, bir iletişim ve rehberlik kitabını baştan sona okumayanların oranı % 58,3, bir öğretim yöntem ve teknikleri kitabını baştan sona okumayanların oranı % 66,3'tür. Bunlara ek olarak hakkında bilgi sahibi olunması gereken konulardan biri de Kur'an Kursları yönetmeliğidir. Söz konusu yönetmeliği baştan sona okumayanların oranı ise % 58'dir. Bu oranlardan da anlaşılacağı gibi araştırmaya katılan öğretmenlerin yarıya yakın bir kısmı söz konusu kaynaklardan herhangi birinin tamamını okumamıştır. Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerinden özellikle din görevlilerinin (üniversitede alanlar hariç) büyük bir kısmı pedagojik formasyona sahip değildir. Yapılacak seviye tespit sınavları ile öğretmenlerin eksikliklerinin bulunduğu alanlar tespit edilerek hem mesleki hem de pedagojik formasyon bilgilerinin, alanında uzman kişiler tarafından kendilerine verilmesi sağlanmalıdır. Buna ek olarak söz konusu kaynakların öğretmenler tarafından okunması teşvik edilmelidir.
4. Kur'an derslerine elifba kitapçığı dışındaki öğretim materyallerinin kullanım oranı oldukça düşüktür. Tablo 20'de öğretmenlerin % 57'si elifba kitapçığı dışında herhangi bir öğretim materyali kullanmadığını ifade etmiştir. Eğitim-öğretimde sıklıkla kullanılan bazı öğretim materyallerinin Yaz Kur'an Kurslarındaki kullanım oranları şöyledir: radyo-teyp kullanımı % 16,3, televizyon-bilgisayar kullanımı % 24,3, tepegöz-slayt, yansıtıcı vs. kullanımı % 5,7'dir. Kur'an öğretiminde hem görsel hem de işitsel öğretim materyallerinin önemli bir yeri vardır. Yukarıdaki materyallerin kullanımı günümüzde oldukça yaygın hale gelmiştir. Ayrıca bu materyaller az bir maliyetle temin edilebilir.

Dolayısı ile öğretimde kaliteyi artırabilmek için yukarıdaki öğretim materyallerinden en az bir veya iki tanesinin temin edilmesi gerekir.

5. Yaz Kur'an Kursuna katılan öğrencilerin aralarındaki yaş farkları Kur'an öğretiminde problem olmaktadır. Tablo 26'ya göre öğrencilerin arasındaki yaş farklarının kısmen ve tamamen problem oluşturduğunu söyleyenlerin oranları toplamı % 66,4'tür. Öğreticiler aralarında yaş farkı bulunan öğrencileri iki gruba ayırarak derslerini sabah ve öğleden sonra yapmak suretiyle bu problemi çözebilirler. Ayrıca öğrenci sayısı 30'un üzerindeki kurslara tanınmış olan yardımcı öğretici alma imkânı da değerlendirilmelidir. Eğer yaş farkları ciddi problem oluşturuyorsa öğrenci sayısı 30'a ulaşmadan da yardımcı öğretici almanın yolları aranabilir.
6. Kur'an öğretiminde geleneksel metotlar kullanılmaya devam etmektedir. Tablo 28'de görüldüğü gibi öğreticilerin % 55,3'ü Kur'an harflerinin öğretiminde "her öğrenci ile tek tek ilgilenir, karışık harf tablosundan sorarak öğretirim" demiştir. Bu metot uzun yıllar Kur'an öğretiminde kullanılan metottur. Günümüzde harflerin öğretimi yerine kelimelerin öğretimi yöntemi kullanılmaya başlamıştır. Ayrıca öğretime harekeli harflerden başlanmaktadır. Öğreticiler Kur'an öğretiminde bu metotları kullanabilir. Bunun yanında Arapça konuşulan ülkelerde harf öğretiminin nasıl yapıldığı araştırılıp hizmet içi eğitim seminerlerinde öğrencilere aktarılabilir.
7. Kur'an derslerindeki başarı düzeyi orta ve ortanın altında yoğunlaşmaktadır. Tablo 41'e göre öğreticilerin % 10,3'ünün öğrencilerinin Kur'an'ı yüzünden okumadaki başarıları hakkındaki kanaatleri "düşük", % 45,7'sinin kanaatleri ise "orta"dır. Ayrıca tablo 42'ye göre öğreticilerin % 68,3'ünün tecvit okuyan öğrenci sayısı 0-3 sayıları arasında değişmektedir. Bu oran bize öğrencilerin çoğunluğunun 1. ve/veya 2. kurlarda olduğunu, dolayısı ile başarı düzeyinin orta ve ortanın altında yoğunlaştığını gösterir. Yaz Kur'an kurslarında Kur'an öğretiminin başarısını etkileyen birçok problem vardır. Bundan dolayı her bir problemin çözümü başarıya katkı sağlayacaktır denilebilir. Kur'an öğretimindeki başarıyı artırmak için özellikle öğrencilere kursa aralıksız devam etme anlayışı kazandırılmalı bunun için de velilere ve öğrencilere Yaz Kur'an Kurslarının

önemi çok iyi anlatılmalıdır. Kur sistemi titizlikle uygulanmalıdır. Ayrıca kolay ve kalıcı öğrenmeyi sağlayan öğretim yöntemleri tercih edilmelidir.

8. Öğrenciler Kur'an derslerinde motivasyon sorunu yaşamaktadırlar. Tablo 43'te öğretmenlerin % 76,3'ü öğrencilerin Kur'an derslerinde motivasyon sorunu yaşadıklarını belirtmiştir. Motivasyonu olumsuz etkilediğini düşündüğümüz faktörlerin başlıca iki tanesi tablo 44'e göre şöyledir:

Havaların sıcak ve bunaltıcı olması, öğretmenlerin % 43,7'sine göre motivasyon sorununa yol açmaktadır.

Kursun çocukların tatil yapacakları zamana denk gelmesi, öğretmenlerin % 65,3'üne göre motivasyon sorununa yol açmaktadır.

Hava sıcaklığının problem oluşturduğu yerlerde derslere sabah erken saatlerde başlanması bir çözüm olabilir. Ayrıca çocuklarla birlikte yapılacak piknik, gezi, oyun ve spor faaliyetleri ile hem tatil yapmaları hem de öğretim görmeleri sağlanabilir.

9. Öğrencilerin bir kısmı öğrendikleri Kur'an okuma becerisini devam ettirememektedir. Tablo 45'e göre öğretmenlerin % 64,7'si öğrencilerin yalnızca bir kısmının Kur'an okuma becerisini bir sonraki yıla aktarabildiğini ifade etmiştir. Öğrencilerin birçok sıkıntı çekerek öğrendikleri Kur'an okuma becerilerini kalıcı hale getirmeleri önem arz etmektedir. Kalıcılığı sağlamak için öncelikle kolay ve etkili öğretim yöntemleri ile öğrenci daha erken bir zamanda Kur'an'a geçirilmeli, kurs sonuna kadar da bu beceriyi pekiştirmesi sağlanmalıdır. Ayrıca öğrenci velileri ile görüşerek kurs bittikten sonra da belli periyotlarla öğrencilerin Kur'an okumaları sağlanmalıdır.

10. Öğrenciler derslerde sınıf disiplinine ayak uydurmada bir takım problemler yaşamaktadırlar. Tablo 47'ye göre öğretmenlerin yalnızca % 43'ü öğrencilerinin sınıf disiplinine ayak uydurmada genelde başarılı olduklarını ifade etmiş, % 55'i ise bir takım problemlerin olduğunu belirtmiştir. Ayrıca tablo 48'de sınıf disiplinini sağlamada öğretmenlerin % 52,3'ünün tatlı sözle ikaz etme yolunu seçtiklerini, % 27'sinin ise dikkatlerini çekecek faaliyetlere yönlendirdiklerini görmekteyiz. Yaz Kur'an Kursu öğreticisi, öğrencinin İslam'ı tanımada ilk vasıtalarından birisidir. Dolayısı ile öğretici, giyim kuşamından söz ve davranışlarına kadar her yönüyle İslam'ı yansıtmalı, öğrencinin gözünde

saygınlık kazanmalı, sözü dinlenen birisi olmaya gayret etmelidir. Sınıfta yaşanabilecek ciddi disiplin problemlerini, mümkünse sınıfta çözüme yolunu tercih etmeli, bu mümkün değilse öğrencinin onurunu incitmeden velisi ile paylaşarak çözebilmelidir. Diğer taraftan, Yaz Kur'an Kursları öncesinde düzenlenen hizmet içi eğitim seminerlerinde sınıf yönetimi konusunda öğretmenlere eğitici bilgiler verilerek bu konudaki tecrübelerinin artırılmasına çalışılmalıdır.

11. Kur sistemi sağlıklı bir şekilde uygulanamamaktadır. Tablo 49'da öğretmenlerin yalnızca % 21,3'ü kur sistemini uygulayabildiğini belirtmiştir. Bu tabloya göre öğretmenlerin % 23'ü kur sistemini uygulayamadığını, % 55,3'ü ise kısmen uygulayabildiğini ifade etmiştir. Anket formunun sonunda sorduğumuz açık uçlu sorularda da öğretmenler kur sistemini anlayamadıklarını, tanıtım CD'lerinde gösterilen örneklerdeki şartlarla kendi şartlarının aynı olmadığını belirtmişlerdir. Kur sistemi 2005 yılında uygulamaya konulması hasebiyle henüz öğretmenler tarafından tam olarak anlaşılammıştır. Ancak Yaz Kur'an Kursları öncesinde yapılan hizmet içi eğitim seminerlerinde konu üzerinde kararlılıkla durularak bu problem aşılabilir. Kur sistemi, öğretmenlerin içinde buldukları şartlara göre örneklendirilmek suretiyle kendilerine aktarılabilir. Ayrıca kur sistemini tanıtan CD'lerin her öğretici tarafından teminine çalışılarak ihtiyaç anında bunlardan faydalanılması sağlanabilir.
12. Yaz Kur'an Kursları ile ilgili dokümanların temininde bir takım eksiklikler mevcuttur. Tablo 50'ye göre Yaz Kur'an Kursları öğretici kitabını temin etmeyenlerin oranı % 7,3 (22 kişi) ile düşük olsa da bu materyali her öğreticinin temin etmesi gerekmektedir. Ayrıca kur sistemini tanıtan CD'leri temin edemeyenlerin oranı % 65,3'tür. Yaz Kur'an Kursları öğretici kılavuzunu temin etmeyenlerin oranı ise % 19'dur. Kur sisteminin sağlıklı bir şekilde uygulanabilmesi ve öğretimde başarının elde edilebilmesi için öncelikle sisteme ait dokümanların eksiksiz bir şekilde temini sağlanmalıdır.
13. Kur sisteminin Kur'an öğretimine katkısı orta düzeydedir. Tablo 51'e göre kur sisteminin Kur'an öğretimine katkı sağladığını düşünenlerin oranı % 27,3, katkı sağladığını düşünmeyenlerin oranı % 27'dir. Dikkat edilirse tablo 49'un verileri ile buradaki veriler benzeşmektedir. Buradan hareketle kur sisteminin gereğine

uygun bir şekilde uygulanabildiğinde Kur'an öğretimine ileri derecede katkı sağlayacağı sonucunu çıkarmak mümkündür. Daha önce de belirttiğimiz gibi kur sisteminin uygulanmasında bir takım problemler mevcuttur. Bu problemler aşıp sistem sağlıklı bir şekilde uygulanmaya başladığında daha iyi sonuçlar alınacaktır.

14. Yaz Kur'an Kursu öğretmenleri aynı saatte birden fazla kur'a ders vermede güçlük çekmektedirler. Tablo 53'e göre öğretmenlerin % 37,3'ü birden fazla kur'a ders yapmada güçlük çekmekte, % 38'i ise kısmen güçlük çekmektedir. Bu problemin çözümünde öncelikle yardımcı öğretici alma seçeneği değerlendirilmelidir. Ayrıca birden fazla kur'un bulunduğu dersliklerde sisteme uygun, etkili öğretim yöntemleri tespit edilmeli ve uygulanmalıdır. Bunlara ek olarak öğretici, problem yaşadığı derslerde başarılı ve örnek öğrencilerden yardım alma yoluna gidebilir.
15. Öğrenci velilerinin büyük bir kısmı çocuklarının kayıt işlemlerine katılmamaktadır. Tablo 56'da öğretmenlerin % 45,7'si velilerin çok azının kayıt işlemlerine katıldığını, % 33,3'ü ise velilerin hiçbirinin öğrenci kayıt işlemlerine katılmadığını belirtmiştir. Velilerin kursa ilgilerinin artırılması, dolayısıyla çocuklarının resmi işlemlerini takip etmelerini sağlamak amacıyla çeşitli seminer ve konferanslarla velilere Yaz Kur'an Kurslarının önemi anlatılmalıdır.
16. Yaz Kur'an Kursları büyük oranda camilerde yapılmaktadır. Ancak öğretmenler sınıf ortamını tercih etmektedirler. Tablo 58'e göre öğretmenlerin % 75'i derslerin sınıfta yapılması halinde daha verimli olacağını söylemektedir. Bilindiği gibi camilerin Kur'an öğretiminde büyük bir önemi vardır. Çocukların camiye tanınmaları ve oranın manevi havasını teneffüs etmeleri açısından kursun camilerde yapılmasında fayda görülmektedir. Ancak sınıf ortamı birçok açıdan camiye tercih edilmektedir. Öğretmenlerin bu konudaki düşünceleri dikkate alınmalıdır. Gerekli yasal düzenlemeler yapılarak, yaz döneminde boş olan ilköğretim okulları kurs için kullanılabilir. Buralarda ders gören öğrencilere zaman zaman da camiye gidip pratik yapma imkânı verilebilir.
17. Yaz Kur'an Kurslarının yapıldığı mekânların eğitime uygunluk noktasında birtakım problemleri vardır. Tablo 59'a göre öğretmenlerin % 11'i kurs yaptıkları ortamın eğitim yapmaya uygun olmadığını, % 47,7'si ise kısmen uygun

olduğunu belirtmiştir. Yaz Kur'an Kurslarının yapıldığı ortamların belli bir kalite standardı olmalıdır. Din eğitimi gibi önemli bir hizmetin icra edildiği bu mekânların her yönden örnek mekânlar olmasına çalışılmalıdır. Bu amaçla bir kontrol mekanizması kurularak kursların gerekli kontrollerinin yapılması sağlanabilir.

18. Öğreticilerin büyük bir kısmı kayıt yaptırmaya gelen öğrencilere seviye belirleme sınavı yapmamıştır. Tablo 61'e göre öğretmenlerin % 47,7'si kayıt yaptırmaya gelen öğrencilere seviye belirleme sınavı yapmadığını, % 22,3'ü ise kısmen yaptığını ifade etmiştir. Kur sisteminde öğrencilerin sağlıklı bir şekilde kurlara ayrılabilmesi için seviye belirleme sınavının yapılması gerekir.
19. Öğrenci velileri Yaz Kur'an Kurslarına karşı yeterince ilgili değildir. Tablo 64'e göre öğretmenlerin % 18,7'si velilerin kurslara karşı ilgisiz olduğunu, % 21,3'ü ise velilerin ilgisinin zayıf olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, çocuklarının kayıt işlemlerine katılan velilerin oranlarını gösteren tablo 56 da, velilerin kurslara karşı yeterince ilgi göstermediğini ortaya koyan bu verileri destekler mahiyettedir. Türkiye'de halkın Kur'an'a ve onun öğretimine olan saygısı yüksektir. Ancak saygı tek başına yeterli değildir. Her velinin saygının ötesinde yapması gereken sorumlulukları vardır. Evladını kursa gönderdiği gibi orada neler yaptığını, neler öğrendiğini, ne kadar gelişme sağladığını vs. takip etmek durumundadır. Eğitim faaliyeti tek yönlü olarak sürdürülen bir faaliyet değildir. Okul ile birlikte aile ve çevrenin de katkısı gerekir. Ayrıca bu konuların velilere anlatılmasında Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerine de görevler düşmektedir. Daha önce de belirttiğimiz gibi kursun önemi velilere iyi anlatılmalı, buralardaki öğretim faaliyetlerine onların da katılmaları sağlanmalıdır.
20. Araştırmamıza katılan öğretmenlerin büyük bir kısmı kendini geliştirme noktasında gayretlidir. Tablo 2'ye göre öğretmenlerin % 51,7'si İlahiyat Ön Lisans, % 11'i ise İlahiyat Fakültesi mezunudur. Bunların oranlarının toplamı % 62,7'dir. Bu oran Yaz Kur'an Kurslarındaki Kur'an öğretiminin başarısını olumlu yönde etkileyecektir. Öğreticilerin bu eğitimlerinin yanında pedagojik formasyon almaları da sağlanmalıdır.
21. Tablo 15'e göre öğretmenlerin % 18'i orta derecede, % 58,7'si iyi derecede, % 18,7'si ise çok iyi derecede bir Kur'an kıraatine sahiptir. İyi bir Kur'an öğretimi

için iyi bir Kur'an Kıraatine sahip olmak gerekir. Tabloda öğretmenlerin kıraatlerinin iyi derecede olduğunu görmekteyiz. Öğreticilerin bu başarıyı artırabilmeleri için tashih-i huruf faaliyetlerine devam etmeleri faydalı olacaktır.

22. Tablo 58'de öğretmenlerin % 60,7'si Yaz Kur'an Kursu zamanlarının dışında da öğrencilerle ilişkilerinin iyi olduğunu, % 28,3'ü ise öğrencilerle ilişkilerinin çok iyi olduğunu ifade etmiştir. Buna göre öğretmenlerin büyük bir kısmının öğrencilere karşı sevgi ile yaklaştığı, onlarla iyi bir ilişki içerisinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu sonuç, bulunduğu sosyal çevrede İslam dinini temsil gücüne sahip olan Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerinin başarısını göstermektedir.

23. Bir öğreticinin derslerine planlı bir şekilde gelmesi, öğrettiği dersten aldığı verimin artırmasına, dersini anlatmada zaman problemi yaşamamasına, faaliyetlerini düzenli bir şekilde yürütebilmesine, anlattığı dersten elde edilen kazanımları daha sağlıklı bir şekilde ortaya koyabilmesine vb. yardımcı olacaktır. Tablo 20'ye göre Yaz Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 54,3'ü derslere her zaman planlı ve programlı bir şekilde gelmekte, % 38'i ise genelde planlı ve programlı bir şekilde gelmektedir. Bu oran araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük bir kısmının derslere planlı bir şekilde gelme konusunda kararlı olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

- ACUNER, Y. (1996), **Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Lise I-II-III Müfredatının öğretmen ve Öğrenciler Açısından Amaç ve Metot Bakımından İncelenmesi**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AKKUŞ, R. (19??), **İslam'da Kur'an Öğretimi ve Reisü'l-Kurra Gönenli Mehmed Efendi**, Sahhaflar Kitap Sarayı, İstanbul.
- ARSLAN, A. (1995), **Darülfünun'dan Üniversiteye**, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- AYDIN, A. (2003), **Sınıf Yönetimi**, Alfa Yayınları, İstanbul.
- AYDIN, M. Ş. (1989), "II. Meşrutiyet Dönemi Din Eğitiminin Genel Manzarası" **Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 6, s.289–304, Kayseri.
- (2008), **Bir Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur'an Kursları**, DİB Yayınları, Ankara.
- AYHAN, H. (1999), **Türkiye'de Din Eğitimi (1920–1998)**, İFAV Yayınları, İstanbul.
- BALTACI, C. (1999), "Cumhuriyet Döneminde Kur'an Kursları" **Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi**, Sayı 6, s. 181–186, İstanbul.
- (2000), **Kur'an Kurslarında Eğitim Öğretim ve Verimlilik**, İSAV Yayınları, İstanbul.
- (1976), **Osmanlı Medreseleri**, İrfan Matbaası, İstanbul.
- BAŞKURT, İ. (2007), **Din Eğitimi Açısından Kur'an Öğretimi ve Yaz Kur'an Kursları**, Dem yayınları, İstanbul.
- BAYRAKTAR, M. F. (1997), **Türkiye'de Vaizlik (Tarihçesi ve Problemleri)**, İFAV Yayınları, İstanbul.
- (1999), "Yaygın Eğitimde Din Öğretimi", **Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi**, s.345-354, Ankara.

- BİRİŞİK, A. (2002), “Kur’an”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Cilt 26, TDV Yayınları, Ankara.
- BOYACIOĞLU, R. (1998), “Beyanu’l Hak’da Ulema, Siyaset ve Medrese”, **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 2, s.51–92, Sivas.
- BOZKURT, N. (1993), “Daru’l Kurrâ”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Cilt 8, TDV Yayınları, İstanbul.
- BUHARÎ. (1992), Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, **Sahîhu’l-Buhârî (el-Cami’u’s-Sahih) I-VIII**, İstanbul.
- BULUT, M. (1999), “Osmanlı Devletinde Teşkilatlanma Ve Yaygın Eğitim”, **Diyanet İlmî Dergi**, Cilt 35, Sayı 2, s. 101-116, Ankara.
- CANAN, M. Z. (1977), **İslam Tarihi**, Cilt 1, Yelken Matbaası, İstanbul.
- CEBECİ, S. (2002), **Bilimsel Araştırma ve Yazma Teknikleri**, Alfa Yayınları, İstanbul.
- (1999), “Cumhuriyet Döneminde Yüksek Din Öğretimi” **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 75. Yıl Anısına Özel Sayı, s. 227-236, Ankara.
- (1996), **Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi**, Akçağ Yay. Ankara.
- CERRAHOĞLU, İ. (1997), **Tefsir Usûlü**, TDV Yayınları, Ankara.
- ÇAĞRICI, M. (2002), “Kur’an Kursu”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Cilt 26, TDV Yayınları, Ankara.
- ÇELEBİ, A. (1976), **İslam’da Eğitim-Öğretim Tarihi**, çev. A. Yardım, Damla Yayınevi, İstanbul.
- ÇELİK, A. (2001), **Din Eğitimimize Tarihsel Yaklaşım**, Ekev Yayınları, Erzurum.
- (2007), “Hatıralarla Sıbyan Mektepleri”, **Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 27, s.126–135, Erzurum.
- ÇETİN, A. (1982), **Kur’an-ı Kerim’in Tarihi**, Dergâh Yayınları, İstanbul.

- (1986), “Kuran Öğretim Tarihi Ve Öğretim Kurumları”, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 1, s.95–102, Bursa.
- ÇOLLAK, F. (2005), “İmam-Hatip Liseleri Kur’an-ı Kerim Dersi Müfredatı ve Öğretim Teknikleri Üzerine Düşünceler”, **İmam Hatip Liselerinde Eğitim ve Öğretim**, DEM Yayınları, s.125-136, İstanbul.
- DAĞ, M. ve H. R. Öymen (1974), **İslam Eğitim Tarihi**, Milli Eğitim Basımevi, Ankara.
- Diyanet İşleri Başkanlığı (2002), “Kur’an Kursları İle Öğrenci Yurt Ve Pansiyonları Yönetmeliği Ve Kur’an Kursları Yönergesi”, TDV Yayınları, Ankara.
- (2004), “Kur’an Kursları Öğretim Programı”, Ankara.
- (2005), “Yaz Kur’an Kursları Öğretim Programları”, TDV Yayınları, Ankara.
- DOĞAN, R. (1997), “Osmanlı Eğitim Kurumları ve Eğitimde İlk Yenileşme Hareketlerinin Batılılaşma Açısından Tahlili ”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 37, s.407–442, Ankara.
- (1998), “II. Meşrutiyet Dönemi Eğitim Hareketlerinde Din Eğitim-Öğretimi”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 38, s.361-446, Ankara.
- Durmuş, A, H. Işılak ve N.G. Karatekin(2007), **Yaz Kur’an Kursları Öğretici Kılavuzu**, DİB Yayınları, Ankara.
- EBÛ DAVÛD. (1992), Süleyman b. Eş’as es-Sicistanî, **es-Sünen**, I-IV, İstanbul.
- ER, H. (1999), **Osmanlı Devletinde Çağdaşlaşma ve Eğitim**, Rağbet Yayınları, İstanbul.
- ERGÜN, M. (1981), “Örgün Eğitimin Kurulmasında Medreselerin Rolü”, **Atatürk’ün 100. Doğum Yılında Türkiye 1. Din eğitimi Semineri**, 23–23 Nisan, s.54–58, Ankara.
- GÜNAYDIN, Z. (2008), **Diyanet İşleri Başkanlığı Yaz Kur’an Kursları Müfredatı II. Kur’unun Çoklu Zekâ Ortamlarında İşlenmesi Üzerine Bir Deneme**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- GÜNDÜZ, İ. (1984), **Osmanlılarda Devlet-Tekke Münasebetleri**, Seha Neşriyat, İstanbul.
- GÜNEŞ, A. (1993), “Dini Eğitim Kurumları”, **Diyanet İlmî Dergi**, Cilt 29, Sayı 1, s. 71-86, Ankara.
- HALİLOVİÇ, S. (2005), **Hıfz, Memorization of The Qur’an**, çev. T. Pasanbegovic, Islamic Pedagogical Academy, Zenica.
- HAYIT, H. (1993), “İmam-Hatip Liseleri’nin Dünü ve Bugünü”, **İmam-Hatip Liselerinin Kuruluşunun 40. Yılı Münasebetiyle Tartışmalı İlmî Toplantı, Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi**, İslam Medeniyeti Vakfı Yayınları, s.116-127, İstanbul.
- HIZLI, M. (19??), “Osmanlı Sıbyan Mekteplerinde Okutulan Dersler”, <http://www.osmanli.org.tr/yazi-7-205.html>, tarih:18.03.2009.
- HÖKELEKLİ, H. (2002), **Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi**, Ankara Okulu Yayınları, Ankara.
- İŞİK, E. (2000), “Tarihi Gelişimi İçinde Kur’an Öğretimi” **Kur’an Kurslarında Eğitim, Öğretim ve Verimlilik**, İSAV Yayınları, s.65–69, İstanbul.
- İHSANOĞLU, E. (1993), “Daru’l Fünûn”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Cilt 8, TDV Yayınları, İstanbul.
- İPŞİRLİ, M. (2003), “Medrese”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Cilt 28, TDV Yayınları, Ankara.
- KAPLAN, D. (2007), “Din Hizmetleri İçerisinde Kur’an Eğitimi ve öğretiminin Önemi”, 1. Kur’an Sempozyumu, **İslam İlimler Dergisi**, s.153–170, Çorum.
- KARAÇAM, İ. (1991), “Kur’an Öğretim Metodunun Ana Çizgileri”, **Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri**, DİB Yayınları, s.116-131, Ankara.
- KARATAŞ, İ.H., A. Durmuş, H. Işlak ve D. Ekinci (2008), **Dinimizi Öğreniyoruz Yaz Kur’an Kursları Öğretici Kitabı**, TDV Yayınları, Ankara.

- KARLI, L. (2009), **Diyanet İşleri Başkanlığı Yaz Kur'an Kursları Müfredatının Hikâye Yöntemiyle Öğretimi**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KAYAOĞLU, İ. (1994), **İslam Kurumları Tarihi**, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Konya.
- KAYMAKCAN, R. (2005), "Yaygın Din Eğitiminde Yöntem", **İslami İlimlerde Metodoloji (Usûl) Meselesi 1.**, İSAV, Ensar Neşriyat, s.51-72, İstanbul.
- KAZICI, Z. (1995), **İslam Eğitim Tarihi**, İFAV Yayınları, İstanbul.
- (1996), **İslam Kültür ve Medeniyeti**, Timaş Yayınları, İstanbul, 1996.
- KOMİSYON (1989), **Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi**, Cilt 12, Çağ Yayınları, İstanbul.
- KOMİSYON (1978), "Rüştiye", **Türk Ansiklopedisi**, Cilt 27, MEB Yayınları, Ankara.
- OCAK, Y. (1981), "Selçuklu ve Osmanlı Dönemi Tekkelerinde Dini Tasavvufi Eğitime Genel Bakış", **Atatürk'ün 100. Doğum yılında Türkiye 1. Din eğitimi Semineri**, 23-23 Nisan, İlahiyat vakfı Yayınları, s.73-79, Ankara.
- ÖCAL, M. (1998), "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi", **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 7, s.241-268, Bursa.
- (1986), "İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi", **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 1, s.111-124, Bursa.
- (1994), **İmam-Hatip Liseleri ve İlköğretim Okulları**, Ensar Neşriyat, İstanbul.
- (1999), "Kuruluşundan Günümüze İmam-Hatip Liseleri", **Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi**, Sayı 6, s.201-254, İstanbul.
- ÖYMEN, H. R. (1963), "İslamiyet'te Eğitim ve Öğretim Hareketleri", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 11, s.61-79, Ankara.
- ÖZDEMİR, Ş. (2005), "Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Cami Dışı Hizmet Alanlarında Din Görevliliği", **Diyanet İlmî Dergi**, Cilt 41, Sayı 3, s.7-16, Ankara.

- ÖZTÜRK, C. (2000), “İdadî”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Cilt 21, TDV Yayınları, İstanbul.
- SAKA, Ş. (1991), “Kur’an-ı Kerim Öğretiminde Metod”, **Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri**, DİB Yayınları, s.107-115, Ankara.
- SAKAOĞLU, N. (1991), **Osmanlı Eğitim Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- SÖYLEMEZ, M. M.(2007), “İslam’ın Erken Döneminde Kur’an Öğretimi”, 1. Kur’an Sempozyumu, **İslami İlimler Dergisi**, s.143–151, Çorum.
- TAVUKÇUOĞLU, M. (1997), “Cumhuriyet Dönemi Din Derslerinin İlkokul Programlarındaki Yeri”, **Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 6, s.147–168, Konya.
- TİRMİZÎ. (1992), Ebû İsâ Muhammed b. İsâ, **Sünenü’t-Tirmizî**, I-V, İstanbul.
- URAL, İ. (1992), “Kur’an Kursları ve Din Eğitimi”, **Din Öğretimi Dergisi**, Sayı 36, s. 83-85, İstanbul.
- (1993), “Kur’an Kursları ve Din Eğitimi”, **İmam-Hatip Liselerinin Kuruluşunun 40. Yılı Münasebetiyle Tartışmalı İlmî Toplantı, Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi**, İslam Medeniyeti Vakfı Yayınları, s.5-7, İstanbul.
- UZUNPOSTALCI, M. (1995), “Türkiye’de Din Eğitimi” **Kuruluşunun 43. Yılında İmam-Hatip Liseleri**, Ensar Neşriyat, s.119-126, İstanbul.
- VAROL, M. B. (2001), “Hulefa-i Raşidin Dönemi Eğitim ve Öğretim Faaliyetlerine Genel Bir Bakış II”, **Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 11, s.157–176, Konya.
- YILDIZ, İ. (1998), “Hz. Peygamberin Mekke Dönemi Yaygın Eğitim Çalışmaları” **Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 2, s.119-136, Van.
- YILMAZ, H. (2005), **Camilerin Eğitim Fonksiyonu**, Dem Yayınları, İstanbul.
- ZENGİN, S. (2003), “Kurtuluş Savaşı Döneminde Medrese Öğretim Programları İle Ders İçeriklerinin Düzenlenmesi Çalışmaları ve Din Eğitimi” **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 44, s.187-226, Ankara.

EKLER

EK 1: Anket Formu

Değerli meslektaşlarım,
Elinizdeki bu anket, Yaz Kur'an Kurslarında Kur'an öğretimiyle ilgili hazırlamakta olduğumuz yüksek lisans çalışmasının bir parçasıdır. Yaz Kur'an Kurslarındaki Kur'an öğretiminde karşılaşılan problemlerin tespit edilerek ortaya konulabilmesi ve bu problemlere çözüm bulunabilmesi için sizlerin görüşlerine ihtiyaç duymaktayız. Sorulan sorulara vereceğiniz samimi cevaplar araştırmamızın doğru bir şekilde sonuçlanmasına yardımcı olacaktır.

Lütfen anket formuna isminizi yazmayınız.

Soruları dikkatli bir şekilde okuyarak uygun seçeneğin yanına X işareti koyunuz.

Katkılarınızdan dolayı şimdiden teşekkür ederim.

Karatepe Köyü İmam-Hatibi
Recep DEMİR

Kişisel Bilgiler

1- Cinsiyetiniz? a () Kadın b () Erkek

2- Öğrenim durumunuz?

a () İHL b () İlahiyat Ön Lisans c () İlahiyat
d () Y. Lisans e () Diğer.....

3- Kur'an'dan yapmış olduğunuz ezber durumunuz nedir?

a () Hafızım b () Yarım hafızım c () Çeyrek hafızım d () Bir çok süreyi
ezbere biliyorum

4- Oturduğunuz evin durumu?

a () Kendime ait b () Kira c () Lojman d () Diğer.....

5- Meslekteki hizmetteki yılınız?

a () 1-5 b () 6-10 c () 11-15 d () 16-20 e () 21-25 f () 26 ve üstü

6- Memuriyet durumunuz?

a () İmam-Hatip b () Kadrolu K. Kursu öğreticisi
c () 4b Sözleşmeli İmam-Hatip d () Müezzin-Kayyım
e () 4b Sözleşmeli K. Kursu öğreticisi f () Diğer.....

7- Görev yaptığımız Yaz Kur'an Kursunda sınıfta ortalama kaç öğrenciniz olur?

8- Yaz Kur'an Kursunda sizden başka kaç öğretici mevcuttur?

a () Hiç b () 1 c () 2 d 3 e () Diğer.....

9- Yaz Kur'an Kursları ile ilgili hizmet içi eğitim seminerine katılma durumunuz?

a () 1 defa b () 2 defa c () 3 defa d () Diğer.....

10- Yaz Kur'an Kursları ile ilgili hizmet içi eğitim seminerlerini verimli buluyor musunuz?

a () Evet b () Kısmen c () Hayır

11- Hangi sosyal çevrede görevlisiniz?

a () İl merkezi b () İlçe merkezi c () Köy

12- Kur'an öğreticiliği konusunda tecrübenizi artıracak faaliyet ya da yayımları takip eder misiniz?

a () Sık sık b () Bazen c () Hiç

13- Şu ana kadar aşağıdakilerden hangisini yaptınız?

	(Evet)	(Hayır)
13-1. Bir Kur'an mealinin tamamını okudum	()	()
13-2. Kısa bir tefsirin tamamını okudum	()	()
13-3. Bir Tecvit kitabının tamamını okudum	()	()
13-4. Bir hadis kitabının tamamını okudum	()	()
13-5. Bir ilmihalin tamamını okudum	()	()
13-6. Bir İslam tarihi kitabının tamamını okudum	()	()
13-7. Ergenlik/gençlik psikolojisi ile ilgili bir kitabın tamamını okudum	()	()
13-8. İletişim ve rehberlikle ilgili bir kitabın tamamını okudum	()	()
13-9. Öğretim yöntem ve teknikleri ile ilgili bir kitabın tamamını okudum	()	()
13-10. Kur'an kursları yönetmeliğinin tamamını okudum	()	()
13-11. Din eğitimi ile ilgili bir kitabın tamamını okudum	()	()

14- Mehâric-i Hurûf ve Tecvit kurallarını da göz önünde bulundurarak Kur'an kıraatiniz hakkında ne söyleyebilirsiniz?

a () İdare eder b () Orta c () İyi d () Çok iyi

15- Arapça dini metinleri anlama bilginiz hakkında ne söyleyebilirsiniz?

a () Arapça bilmiyorum b () Düşük c () Orta d () İyi e () Çok iyi

Eğitim-Öğretim Süreçleri

16- Öğrencilerinizle gezi ve spor faaliyetleri gibi etkinlikler yapar mısınız?

- a () Sık sık yaparız b () Ara sıra yaparız c () Nadiren yaparız d () Hiç yapmayız

17- Kur'an öğretiminde "Elifba" kitabı dışında eğitim araç-gereci olarak ne kullanırsınız?

(Evet) (Hayır)

19-1. Bir şey kullanmam	()	()
19-2. Radyo-teyp vs.	()	()
19-3. Tv, bilgisayar, video, CD vb.	()	()
19-4. Tepegöz, slâyt, yansıtıcı vb.	()	()

18- Elifba ve Kur'an derslerinde müfredata bağlı kalma durumunuz nedir?

- a () Her zaman bağlıyım b () Ara sıra bağlıyım c () Hiç bağlı kalmam

19- Kur'an derslerine planlı-programlı bir şekilde gelme durumunuz nedir?

- a () Her zaman b () Genelde c () Nadiren d () Hiç

20- Kur'an harflerinin öğretiminde "oyun"lardan faydalanma durumunuz nedir?

- a () Genelde faydalanırım b () Ara sıra faydalanırım c () Oyundan faydalanmam

21- Yüzünden okuma ve ezber derslerinde başarılı öğrencilerinizi ödüllendirir misiniz? a () Sık sık b () Mümkün oldukça c () Ödüllendirmem

22- Öğrencilerin eğitim durumlarını değerlendirmek üzere velilerle görüşme durumunuz nedir?

- a () Bir çoğu ile görüşürüm b () Bazıları ile görüşürüm
c () Azı ile görüşürüm d () Pek görüşmem

23- Öğrencileriniz arasındaki yaş farkları Kur'an öğretiminde problem olmakta mıdır?

- a () Olmamaktadır b () Kısmen olmaktadır c () Olmaktadır

24- Kur'an sûrelerini ezberlettirirken nasıl bir usûl takip ediyorsunuz?

- a () Ezberlenecek yeri öğrenciye veririm, ezberini hazırladığı zaman dinlerim.
b () Önce ezberlenecek yeri öğrenciye okurum, hazır olunca da dinlerim.
c () Önce ezberlenecek yeri okurum, sonra sınıfa topluca okuturum, hazır olunca dinlerim.
d () Diğer.....

25- Kur'an harflerinin öğretiminde çoğunlukla hangi metodu kullanırsınız?

- a () Tahtaya yazarım, önce ben okurum sonra koro halinde birlikte tekrar ederiz.
b () Her öğrenciyle tek tek ilgilenir, karışık harf tablosundan sorarak öğretirim.
c () Yazma ödevi veririm. Yazarak öğrenmelerini sağlarım.
d () Diğer.....

26- Kur'an'ı yüzünden okuma derslerinde çoğunlukla hangi yöntemi takip edersiniz?

- a () Öğrencileri seviyelerine göre gruplar, her grubu ayrı ayrı dinlerim.
b () Her öğrenciyi tek tek dinlerim, diğerleri okuyan öğrenciyi takip eder.
c () Okunacak ayetleri önceden verir, daha sonra koro halinde okumalarını sağlarım.
d () Diğer.....

27- Kur'an okuyabilen öğrencilere, ezberlenecek yerleri Arapça metninden ezberlemeleri konusunda ısrarcı mısınız?

- a () Evet b () Hayır c () Genelde ısrar ederim

28- Öğrenciye ezberlettiğiniz dua ve sûrelerin manalarını da öğretir misiniz?

- a () Evet b () Bazen c () Hayır

29- Öğrencileriniz en çok hangi sûreyi ezberlemede güçlük çekmektedir?

- a () Fatıha sûresi b () Fil sûresi c () Kafirûn Sûresi
d () Leheb sûresi e () Diğer.....

30- Öğrencileriniz en çok hangi duayı ezberlemede güçlük çekmektedir?

- a () Tahiyat Duası b () Kunut duası c () Âmentü duası d () Diğer.....

31- Sûre ve duâların ezberlenmesinde çoğunlukla hangi metotları uygularsınız?

- a () Kelime-kelime ezberleme b () Ayet-ayet ezberleme
c () Metni tümünden okuyarak ezberleme d () Diğer.....

32- Yemek ve Ezan duası gibi diğer bazı duaları da öğrencilere ezberlettir misiniz? a () Evet b () Hayır

33- Kur'an'ın yalnızca yüzünden okunmasının çocuğun dini bilincinde olumlu katkı yaptığını düşünüyor musunuz? a () Evet b () Kısmen c () Hayır

34- Öğrencilerinizin ezberledikleri sûreleri hatasız geçmelerine özen gösterir misiniz? a () Hayır B () Kısmen c () Evet

35- Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okuma öğretiminde harf ve kelimelerin doğru telaffuzuna özen gösterir misiniz?

a () Harf ve kelimeleri tanımaları yeterlidir, daha ileri seviyede bir başarı beklemem.

b () Öğrenci sayısı fazla olduğundan bu derece ayrıntıya inemem.

c () Genelde dikkat ederim.

d () Her zaman dikkat ederim.

36- Yüzünden okumaya başlayan öğrenciyi ilk olarak Kur'an'da nereden başlatırsınız?(Örnek: Fatıha, Yasin. Namaz sûreleri vb.)

Lütfen yazınız:.....

37- Derslerde Kur'an mealinden yararlanma durumunuz?

a () Meal kullanmam b () Bazen kullanırım

c () Çoğu zaman kullanırım d () Her zaman kullanırım

38- Öğrencilerinizin Kur'an'ı yüzünden okumadaki başarı durumları ile ilgili genel kanaatiniz nedir? a () Düşük b () Orta c () İyi d () Çok iyi

39- Tecvit okuyan kaç tane öğrenciniz vardır?

a () Yok b () 1 c () 2 d () 3 e () Diğer.....

40- Öğrencilerin Kur'an dersinde motivasyon sorunu yaşadıklarını düşünüyor musunuz? a () Evet b () Kısmen c () Hayır

41- Öğrenciler Kur'an dersinde motivasyon sorunu yaşıyorlarsa nedeni nedir?

	(Evet)	(Hayır)
43-1. Havaaların sıcak ve bunaltıcı olması	()	()
43-2. Kursun çocukların tatil yapacakları zamana denk gelmesi	()	()

42- Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okuyabilen öğrencilerinizin, bu becerilerini gelecek seneye aktarabilmeleri konusundaki kanaatiniz nedir?

- a () Hiç biri aktaramıyor b () Bir kısmı aktarabiliyor
c () Bir çoğu aktarabiliyor d () Hepsi aktarabiliyor.

43- Öğrencileriniz aşağıdaki öğrenme alanlarından en çok hangisine ilgi duymaktadır? a () Kur'an öğrenme alanı b () Dini bilgiler öğrenme alanı

44- Öğrencileriniz sınıf disiplinine ayak uydurmada sizce başarılılar mı?

- a () Bazıları başarılı b () Bazıları başarısız c () Genelde başarılı d () Genelde başarısız

45- Sınıfta disiplini sağlamada en çok hangi yolu tercih edersiniz?

- a () Fiziksel cezalar veririm.
b () Tatlı söz ile ikaz ederim.
c () Dikkatlerini çekecek faaliyetlere yönelirim.
d () Aileleri ile görüşürüm
e () Duygusal cezalar veririm
f () Öğrencilerim zaten disipline uyarlar, herhangi bir davranışta bulunmam.

Kur Sistemi Ve Kur'an Öğretimi

46- Kur sistemini uygulayabiliyor musunuz? a () Hayır b () Kısmen c ()Evet

47- Uygulayamıyorsanız nedeni nedir?

Lütfen yazınız:.....

48- Yaz Kur'an Kursu ile ilgili dokümanlardan hangilerini temin edebildiniz?

	(Evet)	(Hayır)
50-1. Yaz Kur'an Kursu öğretici kitabı	()	()
50-2. Kur sistemini tanıtan CD'ler	()	()
50-3. Yaz Kur'an Kursları öğretim programı	()	()
50-4. Yaz Kur'an Kursları öğretici kılavuzu	()	()

49- Kur sisteminin Kur'an öğretimine olumlu katkı sağladığını düşünüyor musunuz? a () Düşünmüyorum b () Kısmen c () Düşünüyorum

50- Aynı anda kaç Kur'a birden ders veriyorsunuz?

a () 1 b () 2 c () 3

51- Aynı anda birden fazla Kur'a ders yapmakta güçlük çekiyor musunuz?

a () Hayır b () Kısmen c () Evet

52- Yaz Kur'an Kursunu kur sistemine göre dönemlere ayırma işlemini gerçekleştirebildiniz mi? a () Evet b () Hayır

53- Cevabınız "Hayır" ise bunun nedenleri nelerdir?

a () Dönemlere ayıracak derecede yeterli öğrenci olmaması

b () Velilerin kayıt işlemine katılmamaları

c () Öğrencilerin her üç döneme de devam etme istekleri

d () Sistemin henüz anlaşılammış ve oturmamış olması

Diğer.....

54- Velilerin ne kadarı çocuklarının kayıt işlemlerine gelmektedir?

a () Tamamı b () Bir çoğu c () Yarısı d () Çok azı e () Hiç biri

55- Kursu hangi ortamda yapıyorsunuz?

a () Cami b () Kur'an kursu binası c () Diğer. Yazınız.....

56- Sizce Yaz Kur'an Kursu, camide mi yoksa sınıf tarzı derslikte mi yapılırsa daha verimli olur?

a () Camide yapılması daha verimlidir. b () Sınıf tarzı bir derslikte yapılmalıdır

Neden?.....

57- Ders yaptığınız ortam eğitim yapmaya uygun mudur?

a () Uygun değil b () Kısmen uygun c () Uygun

58- Yaz Kur'an Kursu zamanlarının dışında öğrencilerle ilişkileriniz nasıldır?

a () İyi Değil b () Kısmen iyi c () İyi d () Çok iyi

Neden?.....

59- Kayıt yaptırmaya gelen öğrencilere seviye belirleme sınavı uyguladınız mı?

a () Hayır b () Kısmen c () Evet

60- Yaz Kur'an Kursu, bireyin ihtiyaç duyduğu temel dini bilgileri vermede yeterli midir? a () Hayır b () Kısmen c () Evet

61- Kurs için ayrılmış günlük 3 saat süre sizce yeterli midir?

a () Yeterli değildir b () Kısmen yeterlidir c () Yeterlidir

62- Görev yaptığınız bölgede velilerin Yaz Kur'an Kurslarına İlgileri nasıldır?

a () İlgisiz b () Zayıf c () Orta d () İyi e () Çok iyi

63- Müftülüklerce dağıtılan elifba kitapçığını Kur'an öğretiminde yeterli buluyor musunuz?

a () Hayır b () Kısmen c () Evet

64- Size göre kur sisteminin eksik yönleri nelerdir?

.....

65- Bizim sormadığımız, sizin tarafınızdan tespit edilen bir problem varsa lütfen yazınız

.....

EK 2: Üniversitenin izin yazısı

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

22.06.2009
Tuz

Sayı : B.30.2.SAÜ.0.41.00.00.771.01-773

Konu : Anket İzni

KOCAELİ VALİLİĞİNE
(İl Müftülüğü)

Enstitümüz Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Recep DEMİR, Kocaeli İl Müftülüğü'ne bağlı il ve ilçelerindeki Yaz Kur'an Kurslarında görevli öğretmenlere yönelik "Yaz Kur'an Kurslarında Kur'an Öğretimi" konulu anket çalışması yapmak istemektedir.

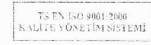
Anketin yapılabilmesi için gerekli iznin verilmesi hususunda gereğini arz ederim.

Prof.Dr. Recai COŞKUN
Enstitü Müdürü

29055
22/HAZİRAN-2009
VAT.

EK :
Anket Onay Formu ve Ekleri (7 Sayfa)

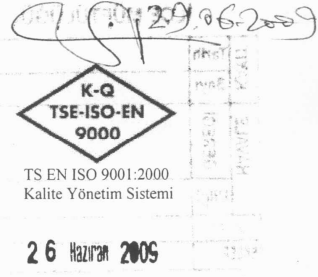
Esentepe Kampüsü 54187 SAKARYA
Telefon : (0 264) 295 55 65 - 69 Faks : (0 264) 295 55 62
e-posta : sbe@sakarya.edu.tr Elektronik Ad : www.sakarya.edu.tr

EK 3: Kocaeli Valiliğinin izin yazısı

T. C.
KOCAELİ VALİLİĞİ
İl Müftülüğü

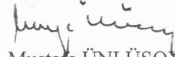
Sayı : B.02.1.DİB.4.41.01-774- 1842
Konu: Anket izni.

.....KARTEPE.....KAYMAKAMLIĞINA
(Müftülük)

İlgi: 10/04/2009 tarihli B.02.1.DİB.0.12.01.-201-748 sayılı yazı.

Sakarya Üniversitesi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Recep DEMİR'in ilçe müftülüğünüze bağlı Yaz Kur'an Kurslarında görevli öğreticilere yönelik "Yaz Kur'an Kurslarında Kur'an öğretimi" konulu anket çalışması yapmak istediğine dair ilgi yazı ilişikte gönderilmiştir.

Bilgi ve gereğini rica ederim.

Mustafa ÜNLÜSOY
Vali a.
Vali Yardımcısı

İlçe Müftülüğüne
07/07/2009
Kaymakam

EKLER:
1-Anket Onay Formu ve ekleri (8 sh)

DAĞITIM:
12 İlçe Kaymakamlığına (Müftülük)

Şahabetim Bilgi No:51 Emlak/KOCAELİ
Telefon:(0 262) 3223471 Faks:(0 262)3211717
e-posta: kocaelimuf@tinet.net.tr

Ayrıntılı Bilgi İçin İrtibat: Y.HASTEN Memur

EK 4: Son üç yıla ait Yaz Kur'an Kursu öğrenci sayılarını gösterir belge

03-DEC-2009 17:11

D. T. B. DİN EĞT. D. B.

03123876859 P.01/01

T.C.
BAŞBAKANLIK
Diyani İşleri Başkanlığı

Sayı : B.02.1.DİB.0.72.03. 2580

03/12/2009

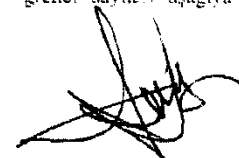
Konu : Yaz Kur'an kursu öğrenci sayısı

Sayın Recep DEMİR
Karatepe Köyü İmarı Etilik

İlgi : 03.12.2009 tarihli dilekçe

İlgi dilekçe ile istenilen son üç yıla ait yaz Kur'an kursları öğrenci sayılarını aşağıya çıkarılmıştır.

Bilgilerini rica ederim.

Abdulfah KORKMAZ
Başkan a.
Din Eğitimi Dairesi Başkanı V.

S. NO	YIL	ÖĞRENCİ SAYISI
1	2007	1.436.168
2	2008	1.801.150
3	2009	1.809.975

03/12/2009 Şef

: K. DİLEK

2009-119

TOTAL P.01

ÖZGEÇMİŞ

Recep Demir, 1978 yılında Kocaeli'nin Kandıra ilçesinde dünyaya geldi. İlkokulu Dalca köyü ilkokulunda okuduktan sonra, biri Kur'an kursu, ikisi hafızlık olmak üzere üç yıl Kandıra Merkez Kur'an Kursunda okudu. Orta ve liseyi Kandıra İmam-Hatip Lisesi'nde tamamladı. 1999-2000 eğitim-öğretim yılında Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesini kazandı. İkinci yıl Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesine yatay geçiş yaptı. 2003 yılında Sakarya İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. Aynı yıl Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Din Eğitimi Bilim Dalında yüksek lisansa başladı. Çeşitli problemlerden dolayı tezini yarıda bırakmaz zorunda kalan Recep Demir, 2009 yılındaki öğrenci affından yararlanarak tekrar yüksek lisansa devam etti. Halen Kocaeli'nin Kartepe ilçesine bağlı Kartepe köyünde İmam-Hatip olarak görev yapmaktadır. Evli ve bir çocuk babasıdır.